Nicolae Titulescu • REFLECȚII

COLECȚIA COGITO

Nicolae Titulescu

REFLECȚII

Editura Albatros

Cuvînt înainte:
GEORGE MACOVESCU

Antologie, prefață, indici
și traducere:
VIORICA UNGUREANU

Colecția Cogito

Nicolae Titulescu

REFLECȚII

3/1985

1985

Editura Albatros—București

„Cea mai mare victorie este victoria asupra noastră înşine fără de care cu greu putem păşi înainte".

NICOLAE TITULESCU

CUVÎNT ÎNAINTE

Ideea autoarei acestei antologii, Viorica Ungureanu, de a citi opera lui Nicolae Titulescu dintr-un alt punct de vedere decît cel obişnuit este cît se poate de bine venită, pentru că reliefează, în toată splendoarea şi măreţia ei, o componentă a personalităţii celui ce a fost unul dintre cei mai mari diplomaţi ai secolului nostru. Cartea aceasta ni-l prezintă, în scurte fragmente, închegate, însă, într-un tot, pe gînditorul Titulescu, aş putea spune pe filozoful Titulescu. Cît a fost în viaţă, omul politic l-a estompat pe cugetător. Cei ce îl ascultau sau îl citeau erau atenţi, în primul rînd, la modul lui de a aborda problemele politice, la argumentele prin care îşi susţinea tezele, la strălucirea frazelor şi mai puţin la ideile filozofice şi morale cu care îşi puncta cuvîntările, intervenţiile, rapoartele diplomatice şi care, în fond, formau osatura modului de a acţiona al strălucitului diplomat.

L-am auzit odată pe un om politic francez, care l-a cunoscut bine pe Nicolae Titulescu în vremea Genevei, spunînd că forţa extraordinară a ministrului de externe român consta în capacitatea lui de a convinge pe partenerul său de discu-

ție sau negociere. Așa se prezenta Titulescu, o energie intelectuală creatoare, în permanentă acțiune, în fața căreia era greu de rezistat. Este adevărat că acest temperament latin, care dădea impresia că improviza totul, își pregătea cu minuțiozitate de savant orice activitate diplomatică, nelăsînd nimic la voia întîmplării. Este adevărat că își studia bine adversarul înainte de a-și stabili tactica și strategia. Este adevărat că era posesorul unei inteligențe native care a stîrnit atîtea admirații și atîtea invidii. Dar tot atît de adevărat este că Nicolae Titulescu stăpînea o cultură superioară pe care și-o formase în anii de studii și o întreținea continuu. Cunoștea filozofie, morală, artă, literatură, știință și cei din jurul lui erau mereu solicitați să-i semnaleze ce este nou în toate domeniile. Pentru diplomatul român, politica — în care s-a exersat cel mai mult și în care și-a pus în evidență excepționalele capacități — nu reprezenta un simplu exercițiu de abilități pentru deținerea puterii, ci un vast domeniu unde este nevoie să se construiască sisteme de gîndire și acțiune în vederea dezvoltării societății, sisteme bazate pe morală și pe justiție. Maximele extrase din opera lui Titulescu și prezentate în mod sistematizat în acest volum ilustrează pe deplin concepția lui filozofică și morală cu privire la societate, stat, justiție, politică, relații dintre oameni și relații dintre popoare. Dincolo de cuvinte, fraze și argumente strălucitoare, încărcate cu o mare forță de convingere, interlocutorii ministrului de externe român găseau concepții solide, de neînvins, adevăruri de necontestat, concluzii logice de neînlăturat, toate

izvorîte din poziția filozofică și morală a omului politic Nicolae Titulescu.

A trecut mai bine de o jumătate de veac de cînd diplomatul român se afla în centrul diplomației europene și mondiale. De atunci, fața lumii s-a schimbat. Omenirea a străbătut grozăviile celui de al doilea război mondial, eșichierul relațiilor internaționale s-a modificat, s-au prăbușit vechi alianțe și s-au format altele, raportul de forțe este altul și în continuă mișcare. La o cercetare superficială, s-ar părea că tot ce a gîndit Titulescu despre legăturile dintre state, dintre popoare, despre posibilitatea organizării păcii și despre înlăturarea războiului ca mijloc de reglementare a divergențelor nu și-a găsit corespondent în evoluția evenimentelor, în situația internațională. Adversarii lui au vorbit despre utopicul Titulescu.

O analiză temeinică și obiectivă demonstrează tocmai contrariul. „Utopicul" Titulescu s-a dovedit a fi un clar și realist prevăzător al viitorului, pentru că „utopia" titulesciană — construirea păcii durabile, sprijinită pe principiile dreptului internațional — a devenit o necesitate absolută pentru întreaga omenire, aflată la sfîrșitul acestui secol în fața tragicei alternative : dispariția civilizației, a omului sau pătrunderea într-o eră a unei extraordinare dezvoltări a individului și a societății. Modelele de organizare a păcii în Europa și în lumea întreagă imaginate de diplomatul român sînt în liniile lor generale valabile și astăzi. Principiile enunțate de el și pentru a căror aplicare a militat pînă la sfîrșit,

fără ezitare, fără abatere, constituie forțe directoare și în zilele noastre. Aplicarea dreptului și a moralei în viața internațională este din ce în ce mai trebuincioasă într-o perioadă în care povestea vulturului și a vrabiei (nam ego sum magnus, tu es parvus) — *(te mănînc pentru că eu sînt mare, tu ești mică) refuză să dispară, în care totul este justificat dacă este înfășurat în poleita haină a „politicului", în care dreptul forței izbește necontenit în forța dreptului. Nicolae Titulescu credea în forța spiritului, în omul civilizat, conștient de misiunea lui în istorie.*

Viorica Ungureanu a citit tot ce a rămas scris de la Titulescu și nu i-a fost ușor, pentru că textele titulesciene sînt răspîndite în diferite arhive, nu au fost toate tipărite și — aș risca să spun — mai rămîne ca unele să fie descoperite. A citit cu atenție și stăruință în dorința de înțelegere a omului și operei sale. A citit și a selecționat cu pricepere acele cugetări, acele fulgerări de gîndire profundă, acele maxime care îl caracterizează pe autor, care aduc — prin forța lucrurilor — o înțelegere mai complexă a activității lui Titulescu și îmbogățesc patrimoniul nostru spiritual. Este un merit al autoarei acestei antologii că îl pune pe cititorul contemporan în fața unui asemenea tezaur.

GEORGE MACOVESCU

N. TITULESCU — UN FILOZOF AL DREPTULUI ŞI AL DIPLOMAŢIEI

Adevărată piatră unghiulară a diplomaţiei româneşti şi europene interbelice, Nicolae Titulescu, ilustrul diplomat şi ministru de externe român, asemeni unui amiral al păcii, a navigat pe valurile vieţii politice internaţionale, mînuind ca nimeni altul pînă la sine pîrghiile complicate ale realităţilor politice.

De la tribuna conştiinţei sale, el a luptat pentru atingerea ţelului suprem : să contribuie la îndreptarea omenirii, obosită de atîtea neînţelegeri, spre Steaua Păcii a cărei lumină binefăcătoare să cuprindă pentru totdeauna întreaga Terră.

Nicolae Titulescu a fost un mare diplomat, un mare patriot. Chintesenţă a unor acumulări spirituale străvechi — avea dinamismul luptătorului, înrudindu-se, de altfel, cu familia revoluţionarului N. Bălcescu, sensibilitatea şi romantismul artistului, moştenite de la familia Theodor Aman — el se distinge ca o personalitate complexă. Inteligenţa pătrunzătoare şi spiritul vizionar îi permiteau să prevadă evoluţia fenomenelor ; stăruinţa se îmbina cu hotărîrea şi intransigenţa, umorul cu reflexivitatea, romantismul cu realismul ; era deci

firesc ca acest cumul de calităţi să-i permită a se afirma ca eminent jurist şi om politic, filozof, profesor, orator, avocat şi ziarist, ministru de externe şi parlamentar de înaltă clasă.

Întreaga sa operă — care cuprinde discursuri, declaraţii şi cuvîntări rostite în diverse ocazii, interviuri acordate ziarelor şi revistelor din România şi de peste hotare, conferinţe, cursuri, precum şi interesantul său jurnal personal — se remarcă printr-un bogat conţinut de idei şi o elegantă formă literară. Nu lipseşte nici eseul şi nici aforismul — ambele dovedind o inteligenţă ieşite din comun şi o extraordinară putere de abstractizare, gîndire rapidă şi profund simţ etic.

De o deosebită valoare ştiinţifică sînt cursurile de drept scrise în timpul activităţii sale ca profesor la Iaşi şi Bucureşti. Fin psiholog, el caută să atragă tînărul auditoriu atît prin trezirea curiozităţii ştiinţifice, cît şi prin cultivarea sentimentului datoriei şi al dragostei faţă de muncă.

Prin ideile şi tezele sale, ştiinţa dreptului capătă o direcţie novatoare. Nici un moment Titulescu nu uita că : „Sub abstracţiunea legilor se mişcă oameni şi, a-i sacrifica unui exces de logică, înseamnă a zice : «Omul este făcut pentru lege, iar nu legea pentru om», ceea ce e o absurditate".

Juristul român subliniază necesitatea pentru fiecare om de a-şi judeca comportarea prin propria conştiinţă, căci „dincolo de limitele stricte ale legii se găsesc preceptele categorice ale conştiinţei". Trezirea propriei conştiinţe, iată garanţia corectitudinii şi a disciplinei.

Militînd teoretic şi practic pentru om, el militează pentru crearea unui climat de pace care să-i permită împlinirea.

Întreaga sa activitate este pătrunsă de un cald patriotism şi de idei democratice, el continuînd tradiţia de pace a acestui neam care de mii de ani luptă pentru „o Românie a dreptăţii şi a luminii".

*Pe arena relaţiilor internaţionale N. Titulescu a căutat să promoveze „o diplomaţie dinamică, capabilă să ducă la identificarea unor soluţii reciproc avantajoase şi acceptabile [...], stimulînd astfel conlucrarea bilaterală şi multilaterală dintre state, facilitînd apropierea şi înţelegerea dintre ele".**

În felul acesta el a susţinut permanent crearea unui climat al înţelegerii, al destinderii şi al păcii, în care omul, popoarele, într-un efort unit, conform unor principii universal valabile, să se integreze armonios în fluxul ascendent al progresului. Pentru el, valorile umane devin universale numai în măsura în care sînt intens naţionale.

Importanţa pentru un bun diplomat de a fi un patriot devotat este subliniată de Titulescu într-o scrisoare de răspuns trimisă din Londra, în 1925, lui Garabet Ibrăileanu, care-l întrebase despre modalităţile de a ajunge un bun diplomat:

„Pregătiţi-vă cît puteţi mai bine în toate chestiunile de tractate, istorie diplomatică, istorie internaţională şi, mai ales,

* Constantin I. Turcu, Ioan Voicu, *Nicolae Titulescu în universul diplomaţiei păcii*, Cuvînt înainte de Jacques Freymond, Director de onoare al Institutului Universitar de Înalte Studii Internaţionale din Geneva, Editura politică, Bucureşti, 1984, p. 34.

(s.n.) istorie națională. Să știți că niciodată nu puteți reprezenta mai bine o țară, decît dacă știi să vorbești documentat de ea, și să apari străinilor ca un rod al colțului unde te-ai născut".

Contactul său cu viața politică internațională a avut loc încă din tinerețe, cînd a participat ca delegat al României la Conferința Păcii de la Paris, la 20 aprilie 1920. Deși a călătorit mult și, datorită activității sale, a trăit numeroși ani din viață în străinătate, niciodată nu a uitat țara sa și problemele vitale ale patriei, convins fiind că „nimic nu poate prețui mai mult ca glia părintească". Cu conștiința că este „un soldat al țării în tranșeele păcii și care n-a cunoscut încă demobilizarea", el sublinia încă de la 3 mai 1915, în cadrul unui discurs ținut în orașul Ploiești, importanța integrității țării :

„România nu poate fi întreagă fără Ardeal. Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața... Ardealul nu e numai inima României politice ; priviți harta : Ardealul e inima României geografice !"

Patriotismul său profund s-a concretizat și în lupta consecventă pentru desăvîrșirea și consolidarea statului național unitar român. Astfel, în cadrul Consiliului Național al Unității Române, înființat la Paris, la 6 septembrie 1918, el a desfășurat o activitate susținută alături de alte personalități politice ca : Take Ionescu, Traian Vuia, Vasile Lucaciu.

După consfințirea pe plan internațional a unirii Transilvaniei cu România, prin semnarea tratatului de pace de la

Trianon din 4 iunie 1920, N. Titulescu exclama la 10 iunie 1921 : după ce am făcut România mare, noi nu putem să nu facem jertfele necesare pentru a o păstra şi a o dezvolta. Şi să se ştie pretutindeni, şi înăuntru şi înafară, că sîntem hotărîţi să ne facem pe de-a-ntregul datoria".

Şi această datorie, N. Titulescu o vedea printre altele într-o reformă fiscală pe care a pregătit-o ca ministru de finanţe „una dintre cele mai radicale şi mai moderne reforme financiare cunoscute pînă atunci în istoria fiscalităţii româneşti", prin care a căutat să creeze un sistem unitar şi echitabil de impozite.*

Dar străduinţa sa se îndreaptă nu numai spre găsirea unor soluţii eficiente pentru redresarea ţării pe plan intern, ci şi spre descoperirea unor metode cît mai adecvate pentru înălţarea României pe plan extern. Începînd cu data de 16 octombrie 1921, cînd îşi începe activitatea diplomatică, ca trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Londra, şi pînă la sfîrşitul vieţii sale, N. Titulescu şi-a consacrat toate eforturile construirii unui viitor paşnic şi prosper pentru omenire, viitor în care dreptul forţei să fie substituit, aşa cum este şi logic, de forţa de neclintit a dreptului. Luptînd pentru pacea indivizibilă, el luptă pentru eliminarea agresiunii şi a războiului şi înlocuirea lor cu respectul principiilor dreptului internaţional, al respectului independenţei şi suveranităţii naţionale, egalitatea în drepturi a tuturor statelor, respectul

* Ion, M. Oprea, *Gîndirea diplomatică a lui N. Titulescu*. în „Revista de istorie", Tom. 35, nr. 3, martie 1982, p. 436.

integrității teritoriale și relații de bună vecinătate, soluționarea pașnică a oricăror diferende dintre state și cooperarea în toate domeniile între parteneri egali.

Dorind pacea cu toate țările — „Nu există vreo națiune cu care noi să nu dorim să stabilim raporturi amicale" — el a căutat, printr-o amplă rețea de alianțe regionale și interregionale, să împletească „sîrma ghimpată a păcii", a „păcii pe care o resimți și de care nu mai vorbești".

Astfel el încerca să creeze acea securitate colectivă în care să nu mai fie posibil revizionismul și războiul, căci așa cum spunea într-o conferință ținută în Reichstag, la Berlin, la 6 mai 1929, conferință intitulată sugestiv „Dinamica păcii", „războiul nu este niciodată, dar într-adevăr niciodată soluția unui conflict". Soluționarea diferendelor se poate realiza numai prin bună credință și respect reciproc, astfel încît interesele popoarelor să se armonizeze pe deplin.

Convins că a fi patriot nu presupune a manifesta doar bună-credință, ci și spirit combativ și revoluționar, N. Titulescu a luptat consecvent pentru idealurile înaintate ale patriei. Ca recunoaștere a convingerilor și a prestigiului diplomatic a fost ales în Consiliul Societății Națiunilor și apoi președinte al Ligii Națiunilor în două legislaturi : 1930 și 1931.

Alegerea sa în conducerea acestui înalt forum internațional a însemnat recunoașterea la nivel mondial a justeții politicii României. Aceasta era „dovada" — spunea Titulescu în discursul ținut la alegerea sa ca președinte al celei de-a XI-lea sesiuni a Adunării Societății Națiunilor, în septem-

brie 1930 — „că eforturile permanente ale țării mele, de a organiza, prin pace și muncă, o viață conformă cu marile principii ale Ligii Națiunilor, n-au trecut neobservate de dumneavoastră".

Cu forța sa combativă, el se ridica împotriva războiului distrugător de civilizație și cultură, împotriva încercărilor de revizuire a tratatelor, căci „nu de revizuirea tratatelor are nevoie omenirea, ci de revizuirea propriilor ei judecăți".

Încrezător în viitorul luminos al omenirii, cînd, conform convingerii sale, lupta nu se va mai da pentru distrugerea semenului, ci numai pentru progres, el militează pentru cooperarea intelectuală, economică și politică a popoarelor, deoarece numai cooperarea în pace și securitate va putea duce la acea „spiritualizare a frontierelor" și „perceperea universalității speței umane".

Crearea Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice au însemnat un pas important pe drumul spre pace, aceste organizații avînd scop defensiv și de consolidare a prieteniei și păcii. Pentru sine ca diplomat, ca om politic aceste înțelegeri aveau menirea să conducă la „constituirea marii patrii a familiei umane care ne va fi cu atît mai scumpă, cu cît va reprezenta suma afecțiunilor pe care fiecare din noi o poartă pentru patria sa". Așadar el se considera și acționa ca un adevărat luptător pentru patrie și umanitate. A gîndi la interesele naționale prin prizma celor mondiale, iată secretul valorii universale a diplomației lui Nicolae Titulescu.

Aşa cum se remarcă şi din alcătuirea cărţii (aşezarea cugetărilor în ordine tematică şi cronologică), de-a lungul întregii sale vieţi, N. Titulescu a avut o concepţie unitară şi o linie de conduită neoscilantă, care relevă un caracter integru, ferm, consecvent cu sine însuşi, deschis spre lumină, înţelepciune, umanitate.

Cu perseverenţă, corectitudine şi abilitate, el a deschis o nouă eră în diplomaţie, o eră a „diplomaţiei bilaterale şi multilaterale", o eră a diplomaţiei fundamentată etic.

Componentă de seamă a personalităţii sale, latura filozofică îl transformă pe Titulescu într-un creator de sophie care străbate în toate paginile operei sale imprimîndu-i un caracter magistral.

Călăuză neobosită a politicii externe a României interbelice, Nicolae Titulescu a fost exponentul aspiraţiilor poporului român şi ale umanităţii în general, al aspiraţiilor care dau grandoare condiţiei umane peste timp, devenind în felul acesta un mesager, nu numai al timpului său, al prezentului, dar şi al viitorului, căci viitorul, dacă nu va fi al păcii, atunci el nu va mai fi al nimănui.

VIORICA UNGUREANU

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Cititorii colecției își dau seama, desigur, că o antologie de acest fel implică o lectură pe cît posibil exhaustivă a scrierilor autorului din care ne propunem să alegem acele texte cu valoare de reflecție, precum și a scrierilor care se referă la personalitatea și opera cercetată. Și noi, în realizarea acestei ediții am parcurs, sperăm cu atenția cuvenită, atît volumele conținînd scrierile lui Titulescu — menționate la bibliografie —, cît și lucrările unor autori care s-au ocupat, din felurite unghiuri, de marele diplomat. Spre a avea cunoștință și de gîndurile exprimate uneori în texte care încă nu au fost cuprinse în volume, ori spre a confrunta unele puncte de vedere datînd din perioade diferite, am cercetat prin bunăvoința Direcției Generale a Arhivelor Statului și dosarele N. Titulescu aflate în Arhivă. Avem astfel satisfacția (parțială încă) de a fi consultat relativ toate sursele posibile existente în țară. Probabil că peste ani vom intra și în posesia altor documente revelatoare ce ar putea fi găsite prin arhivele unor state în care și-a desfășurat activitatea Titulescu ca diplomat. Deocamdată putem aprecia că edițiile publicate și documentele cercetate în arhive conferă o imagine destul de cuprinzătoare asupra activității și concepției sale.

În mod firesc, se cuvine să menționăm, că o asemenea antologie înseamnă nu doar o selecție de texte, ci și o ordonare tematică, care implică prin natura ei evident și obiectivitate, dar și subiectivitate. Am încercat însă pe cît posibil să urmăm firul gîndirii, concepției

politice, sociale, morale așa cum rezultă în liniile sale majore, iar în măsura în care am găsit textele apte să exprime limpede aceste opinii, atitudini, convingeri le-am reținut. În acest sens am și preferat gruparea textelor în cîteva mari capitole tematice : Drept, Diplomație, Politică externă.

Desigur însă că un mare om politic, gînditor, fin observator al evenimentelor, al lumii, al vieții a avut prilejul să se refere adesea nu doar la politică, nu doar la diplomație, drept, relații, ori la problemele păcii și războiului, ci și la aspecte din alte domenii. Spre a cuprinde și asemenea reflecții, care nu puteau fi înscrise în capitolele ce corespund direcțiilor principale ale activității sale, am creat un capitol distinct intitulat Mozaic.

În interiorul fiecărei subdiviziuni tematice reflecțiile au fost ordonate cronologic în raport de datele la care au fost emise ori consemnate în publicații sau volume, intenționînd astfel să ilustrăm o evoluție în timp și o constanță a convingerilor sale.

Pentru ca citarea surselor care însoțesc reflecțiile să nu ocupe prea mult spațiu, în multe cazuri am recurs la prescurtări. De pildă, în cazul titlurilor foarte lungi ale unor discursuri am preferat să menționăm data și locul unde au fost rostite, titlurile reduse la esențial sau menținerea numărului de ordine din cuprinsul ediției citate.

Textele extrase din dosarele de arhivă au trimitere la dosarul și fila respectivă.

În situația în care, pe lîngă mențiunile strict necesare (data, titlul discursului, ediția citată) am adăugat alte elemente cum ar fi precizarea : Hoover Institution Archives, spre a sugera astfel cititorilor unde se află sursa originală, am prescurtat H.I.A. După acest criteriu am procedat și în alte cazuri similare.

Rezumînd, așadar, elementele care reprezintă trimiterile la sursă, exemplificăm în cazul cugetărilor 1—5, cu următoarele precizări :

— în paranteză, imediat după fiecare text este menționată pagina la care se găsește reflecția în volumul respectiv ;

— după grupul de texte 1—5 apare mențiunea : 27 martie 1905 „Curierul judiciar". Rezultă că Titulescu a rostit acel discurs în martie 1905, evenimentul fiind consemnat în „Curierul judiciar" din 27 martie. Dedesubt, cu cursive, este menționat volumul *Discursuri* în care a apărut discursul respectiv și din care s-a citat.

Cug. 23 are indicată în ordine pagina (14) numărul de identificare a discursului sau a articolului (49) din cuprinsul volumului după care s-a citat, localitatea (Berlin) data (6 mai 1929) și titlul capitolului „Dinamica păcii" și al volumului din care am citat.

De ce nu am indicat doar volumul și titlul articolului sau interviului ? Cu intenția de a sugera (precizînd data la care a fost rostit discursul sau la care a fost consemnat în presa vremii) afirmarea în timp, evoluția ideilor și, de ce nu, de a evoca în acest fel prezența ca personalitate în epocă a lui Titulescu.

Atunci cînd două sau mai multe reflecții consecutive aveau ca sursă aceleași elemente (dată, titlu, volum) le-am indicat doar la ultima din acea suită.

V.U.

TABEL CRONOLOGIC

1882 4/16 martie — Craiova. Se naşte Nicolae Titulescu, fiul lui Ion Titulescu, magistrat, preşedintele Curţii de Apel din localitate, şi al Mariei Titulescu, descendentă din familia revoluţionarului democrat Nicolae Bălcescu şi nepoată a marelui pictor român Theodor Aman.

1888—1892 — N. Titulescu îşi petrece copilăria şi adolescenţa în oraşul natal. Urmează cursurile şcolii primare la Institutul elveţian „Jules Javet" din Craiova.

1893—1900 — Urmează studiile liceale la Colegiul „Carol I" din acelaşi oraş. Dotat cu o inteligenţă deosebită şi o tenacitate rar întîlnită, face studii strălucite care îi vor aduce premiul de onoare la examenul de bacalaureat susţinut în anul 1900.

1900 octombrie — Împreună cu mama sa pleacă la Paris, ca bursier al oraşului Craiova. Se înscrie la Facultatea de Drept şi de Studii Politice. Rezultatele excepţionale pe care le obţine îl situează mereu primul, fapt ce determină pe profesorii săi să-l considere „unul din cele mai strălucite elemente ale Universităţii" *. Are ca profesori reputaţi savanţi şi jurişti, printre care : Berthelemy, Marcel Planiol, Charles Lyon-Caen.

---

* Ioan Anton, în *N. Titulescu — Liga Naţiunilor şi Europa* — simpozion, Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, Bucureşti, 1982, p. 20.

1903 — Obține licența în drept, fiind clasat întâiul pe facultate. Participă la un concurs de drept civil și de drept comercial al tuturor facultăților de drept din Franța. Obține premiul întîi „Ernest Beaumont" și titlul de laureat.

1904—1905 — Sub directa îndrumare a profesorului Charles Lyon-Caen, pregătește teza de doctorat intitulată „Essai sur une theorie generale des droits eventuels". Obține cea mai înaltă distincție — „magna cum laude".

Deși după terminarea studiilor i se propune să rămînă profesor la Facultatea de Drept din Paris, el se întoarce în țară unde se dedică carierii universitare. Este numit profesor suplinitor la catedra de drept civil a Facultății de Drept de la Universitatea din Iași, condusă de profesorul Dimitrie Alexandrescu. În același timp se înscrie și în baroul avocaților din București.

1907 — Fondează ziarul „Țăranul", în paginile căruia publică articole despre situația țăranului român, vădind o atitudine favorabilă rezolvării problemelor țărănești.

În același an, în luna mai, se căsătorește cu Ecaterina Burcă, fiica unui proprietar vecin cu familia Titulescu, din comuna Tituleşti.

1908 — Aderă la Partidul Conservator Democrat condus de Take Ionescu, de care avea să-l lege o profundă prietenie. Va părăsi această formațiune politică în 1921. „Partidul meu — spunea N. Titulescu — se numește România."

1909 — Este numit profesor titular la catedra de drept civil de la Facultatea de Drept a Universității din București, unde va funcționa pînă în 1931.

1912 — Participă la fondarea ziarului craiovean „Jiul". Se mută într-o frumoasă vilă pe Șoseaua Kiseleff la nr. 47, unde va locui pînă în 1937.

10 august — Se semnează tratatul de pace de la București.
8 noiembrie — Candidează în alegerile parlamentare pe listele Partidului Conservator Democrat și intră pentru prima oară în parlamentul țării, ca deputat al districtului I Romanați.
Acum, cînd împlinise abia treizeci de ani, Nicolae Titulescu trecea drept unul din cei mai renumiți profesori universitari ai țării.

1913 *20 decembrie* — Primul său mare discurs public în fața Camerei Deputaților, intitulat „Poziția României fața de evenimentele din Balcani", este o revelație.

1914 — Este reales deputat de Romanați.
20 aprilie — Pronunță în Camera Deputaților un important discurs despre necesitatea unei reforme agrare.
1 august — Declanșarea primului război mondial.
3 august — România anunță neutralitatea.

1915 *3 mai* — În orașul Ploiești, rostește discursul intitulat „Inima României", unde susține unirea Transilvaniei cu România: „România nu poate fi întreagă fără Ardeal... Ardealul e inima României geografice! Din culmile ei izvorăsc apele care au scăldat românismul în istorie!"

1916 *11 decembrie* — Se constituie, la Iași, Cabinetul Uniunii Naționale, condus de I. I. C. Brătianu și Take Ionescu.
24 decembrie — N. Titulescu primește portofoliul Ministerului de Finanțe.

1917 *10 iunie* — Este ministru de finanțe pînă în ianuarie 1918.

1918 *6 septembrie* — Se înființează, la Paris, Consiliul Național Român. N. Titulescu devine membru, alături de personalități politice ca: Traian Vuia, Take Ionescu, Constantin Mille. Împreună cu prietenii săi, el va lupta pentru cauza unității naționale și statale a României.
octombrie — Este numit oficial în funcția de prim-delegat la Conferința Păcii de la Paris.

1919—1920 — Lucrările „Congresului păcii", acel „tribunal al popoarelor", cum era supranumit. De la tribuna acestui congres, Titulescu a apărat, cu inteligența sa scăpărătoare, „cauza românească", relevîndu-se cel mai destoinic diplomat al vremii".

1920 — Este numit pentru a doua oară ministru al finanțelor. Împreună cu J. Cantacuzino, pleacă la Paris în calitate de delegat la Conferința de pace.

Se semnează Tratatul de pace de la Trianon între Puterile Aliate și Asociate, pe de o parte, și Ungaria, pe de altă parte, prin care se consfințește la nivel internațional unirea cu România a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului.

1920 16 iulie — Este conducătorul delegației României la Conferința de la Spa, unde susține interesele României. Prin Acordul privind reparațiile datorate de Germania puterilor învingătoare în primul război mondial. României i se atribuie un procent care nu corespundea nici material și nici moral eforturilor din timpul războiului.

27 august — Alături de Thoma Ionescu și Dimitrie Negulescu. Titulescu este numit delegat al României la Societatea Națiunilor.

Apare Cursul său de „Drept civil, Persoane", pentru anul I licență. Conținutul didactico-științific îl arată pe N. Titulescu un fin psiholog.

1921 3 martie — Se semnează la București Convenția de alianță defensivă româno-polonă.

23 aprilie — Se semnează la București Convenția de alianță defensivă româno-cehoslovacă.

7 iunie — Se semnează la București Convenția de alianță defensivă româno-iugoslavă.

Apare partea a doua a cursului său de „Drept civil, Privilegii și ipoteci", editat de Ioan Em. Sidor.

10 iunie — În discursul ţinut în cadrul dezbaterilor Adunării Deputaţilor propune reforma fiscală a „contribuţiunilor directe".

16 decembrie — Este numit trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Londra, post pe care-l va deţine pînă la 6 iulie 1927. Cu această dată începe activitatea diplomatică oficială a lui Nicolae Titulescu.

1922 *iulie* — La Lyceum Club din Londra ţine o conferinţă în care-şi exprimă admiraţia pentru Anglia, „pentru exemplul pe care-l da României în înfăptuirea operei de pace".

27 septembrie — Conferinţa de la Paris. Din Londra, informează pe ministrul de externe I. G. Duca, despre convorbirea avută cu lordul Curzon şi alte oficialităţi britanice în legătură cu apărarea de către Marea Britanie a intereselor României la Conferinţa de la Paris.

30 octombrie — Mussolini devine conducătorul guvernului italian.

noiembrie — Conferinţa de la Lausanne privind soluţionarea conflictului greco-turc.

1923 *20 aprilie* — A 24-a sesiune a Consiliului Societăţii Naţiunilor. În raportul prezentat în faţa Consiliului, N. Titulescu subliniază caracterul obiectiv al reformelor agrare din România, în care optanţii unguri şi proprietarii români au fost trataţi pe picior de egalitate.

mai — Face o călătorie la Londra, apoi la Bruxelles.

3 august — Pentru a face mai bine cunoscută ţara noastră în Occident, propune crearea unor cursuri despre România în marile centre universitare din Anglia : Londra, Oxford, Cambridge.

30 septembrie — Recomandă lui I. G. Duca, ministrul de externe, numirea lui George Oprescu în Comisia de Cooperare Intelectuală a Societăţii Naţiunilor.

26 octombrie — Solicită aprobarea pentru a se ține în Anglia cursuri de istorie a României.

1924 *1 aprilie* — Este numit delegat permanent al României la Societatea Națiunilor.

mai — Conferința anuală a Societății Internaționale de Filologie, Științe și Arte plastice la care participă și N. Titulescu.

15 iulie — Intervine pe lîngă Edouard Herriot pentru sprijinirea „egalității de regim" între statele mari și mici, în cadrul Conferinței de la Londra.

16 iulie — În cadrul Conferinței Internaționale de la Londra, unde N. Titulescu participă ca delegat, se dezbate Raportul Comisiei de experți asupra situației „reparațiilor de război" și planul de execuție al acestora (Planul Dawes).

28 iulie — A treia Ședință plenară a Conferinței pentru reparații de la Londra.

25 septembrie — *Geneva.* Cea de-a 5-a Sesiune a Adunării Societății Națiunilor, Comisia a III-a. Aici expune punctul de vedere al României în problema reglementării pașnice a diferendelor internaționale.

2 octombrie — Acordurile de la Geneva asupra reglementării pașnice a diferendelor internaționale.

8 octombrie — Informează pe ministrul afacerilor străine, I. Gh. Duca despre manifestările ce urmau să aibă loc la King's College din Londra, respectiv despre expunerile cu privire la relațiile internaționale ale României cu Orientul Apropiat și despre cursul de limba și literatura română.

1925 *13—14 ianuarie* — *Paris :* Conferința miniștrilor de finanțe. În cadrul conferinței prezintă, împreună cu Vintilă Brătianu, un memoriu referitor la „reglementarea reparațiilor de război și creanțele speciale ale României".

5 septembrie — *Geneva* — Cea de-a 5-a Sesiune a Consiliului Societății Națiunilor.

19 septembrie — Semnează aderarea României la Declarația pentru reglementarea pașnică a diferendelor internaționale.

5—16 octombrie — Se desfășoară Conferința de la Locarno.

decembrie — Începe o lungă călătorie (care va dura și în ianuarie 1926) în Statele Unite ale Americii și Canada, unde negociază și semnează un acord privind amânarea datoriilor de război ale României.

1926 *martie* — Averescu îi oferă portofoliul Ministerului de Externe, dar N. Titulescu refuză.

18 martie — Primește acordul pentru a face parte din conducerea Academiei Diplomatice Internaționale de la Paris.

8 septembrie — Germania intră în Societatea Națiunilor.

17 septembrie — Întrevederea de la Thoiry (Briand-Stresemann).

3 decembrie — Ca delegat al României în Comitetul Consiliului Societății Națiunilor, face unele declarații în legătură cu ajutorarea financiară a oricărui stat căzut victimă a agresiunii, precum și asupra măsurilor de prevenire a războiului.

8 decembrie — Este reprezentant al României la cea de-a 43-a sesiune a Consiliului Societății Națiunilor.

9 decembrie — În cadrul Consiliului Societății Națiunilor intervine în problema competenței Comisiei Europene a Dunării.

10 decembrie — Susține punctul de vedere românesc asupra hotărîrii Curții de la Haga în chestiunea Dunării.

1927 *8 ianuarie* — Este ales vicepreședinte al Academiei Diplomatice Internaționale de la Paris.

7 martie — În cadrul celei de-a 44-a sesiuni a Consiliului Societății Națiunilor, rostește un discurs în care expune poziția guvernului român în problema Tribunalului Arbitral româno-ungar.

14 martie — Este delegatul României în Comitetul pentru dezarmare al Societății Națiunilor.

15 martie — Susține necesitatea luării unor măsuri concrete de dezarmare.

4 mai — Geneva : Conferința Economică Mondială.

13—15 mai — Ioachimov : Conferința Micii Înțelegeri.

4 iunie — Prințul Barbu Știrbei oferă lui N. Titulescu portofoliul Ministerului de Externe ; acesta refuză. Soția lui Titulescu suportă la Paris o grea intervenție chirurgicală.

6 iunie — Cea de-a 47-a sesiune a Consiliului Societății Națiunilor.

6 iulie — Este numit Ministru al Afacerilor Străine al cabinetului I. I. C. Brătianu.

7 iulie — Comunică tuturor legațiilor că a luat în primire postul de ministru al afacerilor străine : „Nu voi pregeta cu nimic pentru ca relațiile noastre cu străinătatea să fie cît mai bune și cît mai conforme cu interesle țării".

13 iulie — Face declarații presei române și străine în legătură cu politica externă a României care dorește pacea și colaborarea cu toate țările.

15 iulie — Propune un decret de organizare a administrației centrale a Ministerului Afacerilor Străine.

17 septembrie — La cea de-a 47 sesiune a Consiliului Societății Națiunilor, rostește un nou discurs despre optanții unguri și competența Consiliului Societății Națiunilor, a Tribunalului Arbitral mixt și a Curții de Justiție de la Haga.

28 septembrie — Participînd la cea de-a 47-a sesiune a Consiliului Societății Națiunilor de la Geneva, muncește cîte paisprezece ore pe zi și se extenuează ; suferă de anemie ; slăbindu-i rezistența organismului, se îmbolnăvește și face pneumonie.

1 octombrie — Este ales membru în Senatul Universității din București.

31 decembrie — Modificarea juridică a Competenței Comisiei europene a Dunării și unificarea regimului Dunării.

1928 *25—31 ianuarie* — Face o vizită oficială la Roma, unde se întîlnește cu Mussolini și Grandi.

În ianuarie, februarie, convalescent fiind, face un turneu la Roma și Paris.

februarie — La Paris, are întrevederi cu Raymond Poincaré, Aristide Briand și Philippe Berthelot, cu care discută posibilitățile de intensificare a relațiilor economice româno-franceze și perspectivele de realizare a pactului Briand-Kellogg.

4 martie — Comunicatul miniștrilor afacerilor străine ai Statelor Micii Înțelegeri întruniți la Conferința de la Geneva : Beneș, Marincovic, Titulescu.

7 martie — Intervine în dezbaterile celei de-a 49-a sesiuni a Consiliului Societății Națiunilor în afacerea Saint-Gothard.

10 martie — Acum îi încetează misiunea de delegat permanent pe lîngă Societatea Națiunilor și de reprezentant permanent al României în Consiliul Societății Națiunilor.

12 martie — Geneva : Semnează Pactul de neagresiune și arbitraj dintre România și Grecia.

În decursul lunii martie și aprilie, bolnav fiind, trebuie să stea 50 de zile în pat, la Geneva.

16 iunie — Avînd în vedere faptul că nici cele douăzeci de zile petrecute la San Remo nu au fost suficiente pentru restabilirea sa, medicii îi recomandă să suspende provizoriu orice activitate. Va demisiona un an mai tîrziu, pentru a duce o viață și mai activă încă.

20—22 iunie — București : Conferința Micii Înțelegeri. Aici se hotărăște aderarea celor trei țari la pactul Briand-Kellogg.

29 iulie — Solicită să se transmită la Foreign Office dorința sa de a lua din nou în primire postul de ministru al României la Londra.

30 iulie — Părăsind Ministerul Afacerilor Străine, N. Titulescu mulţumeşte tuturor colaboratorilor pentru concursul dat în timpul ministeriatului său.

31 iulie — Este numit în funcţia de trimis extraordinar şi de ministru plenipotenţiar al României la Londra.

27 august — Paris : Pactul Briand-Kellogg — adevărat apogeu al Securităţii Colective. 15 state vor adera la acest pact ; în total 57 de state îl vor semna.

26 septembrie — Adunarea Societăţii Naţiunilor votează interzicerea oricărui război de agresiune şi recurgerea la arbitraj în cazul unui conflict între naţiuni.

octombrie — N. Titulescu demisionează din funcţia de ministru plenipotenţiar.

2 noiembrie — Căderea cabinetului Brătianu.

9 noiembrie — Iuliu Maniu, şeful guvernului, îi oferă portofoliul externelor, dar Titulescu refuză din motive de boală.

10 noiembrie — Este numit trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar la Londra.

20 noiembrie — Este numit reprezentant permanent al României în Consiliul Societăţii Naţiunilor şi delegat permanent la Societatea Naţiunilor.

21 noiembrie — Londra : Prezintă scrisorile de acreditare în calitate de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României în Marea Britanie.

29 noiembrie — Face o vizită lui Winston Churchill.

1929 *5 ianuarie* — În Iugoslavia vine la conducere regele Alexandru.

7 martie — Participă la cea de-a 54-a sesiune a Consiliului Societăţii Naţiunilor. În discursul său comunică subvenţiile anuale acordate de guvernul român Institutului pentru Drept Privat de la Roma, Institutului Internaţional de Cooperare Intelectuală din Paris şi Institutului Internaţional al Cinematografiei educative. În acelaşi timp arată că România este con-

ştientă de rolul pe care sînt chemate să-l joace, în opera de apropiere intelectuală a popoarelor, aceste institute.

15 martie — La Academia Diplomatică din Paris susţine comunicarea „Societatea Naţiunilor şi minorităţile".

6 mai — Berlin: Ţine în Reichstag conferinţa intitulată „Dinamica păcii".

21 mai — Cu ocazia alegerii sale la cea de-a 54-a Conferinţă anuală de la Londra ca preşedinte al Societăţii internaţionale de filologie, ştiinţe şi arte frumoase, rosteşte un discurs intitulat „Politica şi pacea".

13 iunie — Cea de-a 55-a sesiune a Consiliului Societăţii Naţiunilor. Cu ocazia încheierii unui acord între Peru şi Chile, face o declaraţie de simpatie pentru ţările Americii Latine.

6—31 august — Este reprezentant al României la Conferinţa internaţională de la Haga. Participă la dezbaterea noului plan de reparaţii de război.

4 septembrie — Geneva: Briand se pronunţă pentru Uniunea Europeană.

24 octombrie — Declanşarea crizei economice mondiale.

1930 *13 martie* — Este numit preşedinte al delegaţiei române la Conferinţa pentru codificarea dreptului internaţional.

13 mai — Este numit membru al Comisiei de cooperare intelectuală internaţională de la Geneva.

31 mai — Este ales membru de onoare al Academiei române.

iunie-iulie — Solicită votul guvernului venezuelean în favoarea lui Dimitrie Negulescu, candidatul român la alegerile pentru ocuparea unui loc de judecător la Curtea Permanentă de Justiţie Internaţională de la Haga.

Este ales pentru cinci ani membru al Comisiei de Cooperare Intelectuală (împreună cu Painlevé, Marie Curie şi Albert Einstein) ; în această comisie va fi reales pentru încă cinci ani în 1935.

1 septembrie — Roma : Comunicare la Academia Diplomatică, „Codificarea dreptului internațional".

10 septembrie — Este ales președinte al celei de-a XI-a Adunări a Societății Națiunilor. Alegerea sa în acest înalt for internațional, cu 46 de voturi din 50 exprimate, în condițiile cînd majoritatea absolută pe care o cerea regulamentul era de 26 de voturi, a constituit un eveniment puțin obișnuit în istoria Ligii Națiunilor. În discursul ținut la deschiderea acestei adunări, N. Titulescu spunea : „Dați-mi voie să văd în gestul spontan al numeroaselor delegații care au adus numele meu la președenție, dovada că eforturile constante ale țării mele, de a organiza în pace și muncă o viață corespunzătoare marilor principii ale Societății Națiunilor, n-au trecut neobservate de dumneavoastră".

1930 16 septembrie — Propune construirea unei case internaționale a presei pentru jurnaliștii acreditați pe lîngă Societatea Națiunilor.

4 octombrie — În calitate de președinte, rostește cuvîntul de închidere la cea de-a XI-a sesiuni a Adunării Societății Națiunilor.

16 octombrie — Este numit membru al Curții permanente de arbitraj de la Haga.

29—30 octombrie — Se întîlnește cu Mussolini, Grandi, Pius al XI-lea, cardinalul Pacelli.

19 noiembrie — Ține, la Cambridge, conferința intitulată „Progresul ideii de pace".

1931 — La sfîrșitul anului 1930 și începutul anului 1931 își petrece concediul la Saint-Moritz, unde se întîlnește cu Tardieu, reprezentantul Franței.

17 ianuarie — La Geneva, susține participarea Turciei și a U.R.S.S. la lucrările Comisiei de studii a Societății Națiunilor pentru Uniunea Europeană.

26 februarie — Prezintă lui Eric Drummond, secretar general

al Societății Națiunilor, un manifest în favoarea păcii, semnat de profesorii Facultății de Medicină din București.

2 aprilie — La Londra, poartă convorbiri privitoare la proiectul Uniunii vamale între Austria și Germania cu diverse personalități politice, printre care: A. Tardieu, Paul Boncour, Philippe Berthelot, A. Henderson, A. Chamberlain.

19 aprilie — Se formează guvernul N. Iorga.

20 mai — N. Titulescu informează, de la Geneva, despre crearea Creditului Agricol Internațional.

iunie — N. Iorga, rectorul Universității din București, îl însărcinează să reprezinte această instituție la celebrarea celui de-al patrulea centenar al „Colegiului Franței".

31 iulie — Acordul tripartit italo-austro-ungar.

septembrie — Este ales pentru a doua oară președinte al celei de-a XII-ă Sesiuni ordinare a Adunării Societății Națiunilor, fapt unic în istoria Ligii.

După închiderea lucrărilor celei de-a XII-a sesiuni, merge în diverse capitale occidentale unde propune un armistițiu pe timp de un an în fabricarea armamentelor, începînd cu data de 1 noiembrie 1931.

1932 -2 februarie — *Geneva:* Conferința mondială a dezarmării, care reprezintă pentru opinia publică o mare speranță. Fiind conducătorul delegației române la această Conferință, propune o serie de soluții destinate să garanteze pacea și bunele relații între state.

27 februarie : Constantin Antoniade, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Legației române pe lîngă Societatea Națiunilor, aduce la cunoștința secretarului general al Societății Națiunilor, Sir Eric Drumond, că Nicolae Titulescu va conduce delegația română la Adunarea Extraordinară a Societății Națiunilor convocată pentru data de 3 martie 1932.

7 martie — Rostește un discurs în cadrul Adunării extraordi-

nare a Societății Națiunilor în problema conflictului chino-japonez.

19 aprilie — Geneva : Face o declarație la Conferința pentru reducerea și limitarea armamentelor.

10 mai — Căderea cabinetului Tardieu.

13—15 mai — Conferința Micii Înțelegeri.

31 mai — Căderea cabinetului Iorga.

1 iunie — Este numit președinte al delegației române la Conferința pentru reparațiile de război de la Lausanne.

29 iunie — Face o intervenție în cadrul lucrărilor Conferinței dezarmării de la Lausanne, în favoarea limitării armamentelor.

17 august — Este numit reprezentant al guvernului român în comitetul creat de Conferința de la Lausanne pentru studierea măsurilor necesare refacerii economice a țărilor din Europa centrală și Orientală.

20 octombrie — Este din nou ministru de externe (pînă la 29 august 1936) în cabinetul Vaida-Voievod. El va exercita această funcție fără întrerupere sub cinci președinți ai consiliului : Vaida-Voievod, Maniu, Duca, Angelescu, Tătărescu. Eforturile sale se vor îndrepta în trei direcții : continuarea lucrărilor de la Geneva privind dezarmarea, apropierea de Uniunea Sovietică, consolidarea Micii Înțelegeri și crearea Înțelegerii Balcanice.

20 octombrie — Primind portofoliul externelor, condiționează acceptarea de păstrarea permanentă în funcție, dincolo de fluctuațiile guvernamentale.

22 octombrie — Rostește un discurs la deschiderea celei de-a III-a Conferințe Balcanice de la București, în care va sublinia faptul că „pacea înseamnă înainte de toate o stare de spirit alcătuită din încredere, din înțelegere reciprocă, din nădejde în ziua de mîine".

noiembrie — Președintele Consiliului francez, Edouard Herriot,

și ministrul apărării, Paul-Boncour, prezintă un proiect de dezarmare.

În aceeași lună are loc încheierea pactului franco-sovietic de neagresiune.

28 noiembrie — Ține în fața Camerei Deputaților un discurs în care pledează pentru relații de bună vecinătate cu U.R.S.S. — Duce o campanie susținută pentru securitate colectivă și consolidarea legăturilor între țările Micii Înțelegeri.

1933 *6 februarie* — Geneva : Delegatul sovietic M. Litvinov se pronunță pentru o definiție a agresiunii și a agresorului cu care Nicolae Titulescu este în întregime de acord. El va fi primul care va susține această propunere cu adevărat realistă a Conferinței dezarmării.

16 februarie — Geneva : Crearea Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri. Semnează împreună cu reprezentanții Cehoslovaciei și ai Iugoslaviei, Ed. Beneș și B. Jevtic, Pactul de organizare al Micii Înțelegeri.

martie — Rostește în parlamentul român un remarcabil discurs cu privire la însemnătatea Pactului de organizare a Micii Înțelegeri și al relațiilor României cu alte state.

martie-aprilie — Face eforturi la Londra și Paris pentru a se evita Pactul celor patru (Italia, Franța, Anglia, Germania), propus de Mussolini la 10 martie.

25 mai — Susține în Consiliul Societății Națiunilor textul propus de delegația sovietica pentru definirea agresiunii.

30 mai — Praga : Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri. Potrivit declarației consiliului, statele Micii Înțelegeri își dau adeziunea la principiile de egalitate în drepturi ce trebuie realizate pe etape și în cadrul securității pentru toate națiunile.

7 iunie — La Roma se semnează Pactul celor patru, care totuși nu va fi pus în aplicare.

3—4 iulie — Semnarea, la Londra, a Convenţiei asupra definirii agresiunii de către : U.R.S.S., Mica Înţelegere şi Turcia. În ajun, Polonia, Estonia, Letonia, Iranul şi Afganistanul o acceptaseră de asemenea. Prin semnarea acestei convenţii, se statuau pentru prima dată în istoria relaţiilor internaţionale norme legale de conviețuire paşnică şi de atitudine internaţională. Datorită contribuţiei importante pe care N. Titulescu a avut-o în redactarea textului acestei convenţii, ea este cunoscută în literatura juridică de specialitate sub denumirea de „Convenţia Litvinov-Titulescu", sau „Formula Titulescu-Litvinov".

27 septembrie — Primeşte depline puteri pentru a proceda la schimbul instrumentelor de ratificare a convenţiilor pentru definirea agresorului.

10 octombrie — Rio de Janeiro : Mica Înţelegere şi Turcia, reprezentate de N. Titulescu, ministrul de externe român, şi de Tevfik Rüstu-Bey, ministrul de externe al Turciei, semnează Tratatul de amiciţie şi neagresiune, de arbitraj şi de „conciliaţiune".

15 octombrie — Rosteşte la Ankara un toast la banchetul dat în cinstea sa la Ministerul de Externe al Turciei.

17 octombrie — Semnează la Ankara Tratatul de prietenie şi neagresiune, arbitraj şi conciliere între România şi Turcia.

21 octombrie — Atena: Primeşte titlul de „Doctor honoris causa" al Universităţii de aici.

11 decembrie — Se întâlneşte cu Beneş.

27 decembrie — Saint-Moritz : Relatează în ţară convorbirea avută aici cu N. Politis, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Greciei la Paris, asupra preliminariilor încheierii Pactului Balcanic între România, Iugoslavia, Grecia şi Turcia.

1934 *1 februarie* — Primeşte depline puteri de a negocia şi semna Pactul Înţelegerii Balcanice.

4 februarie — Belgrad : Conferinţa statelor balcanice, în ca-

drul căreia s-a definitivat şi parafat actul de constituire al Înţelegerii Balcanice.

9 februarie — Atena : Acest pact al Înţelegerii Balcanice, care a format baza juridică şi politică a asocierii statelor din Balcani într-un front unic al păcii, a fost semnat oficial de : România, Turcia, Grecia şi Iugoslavia. N. Titulescu devine preşedintele Academiei Diplomatice Internaţionale, în al cărei birou de conducere se afla încă de la înfiinţarea acestei academii.

martie — Roma : acordul economic italo-austro-ungar.

4 aprilie — În Parlamentul român rosteşte un discurs în care răspunde interpelărilor lui C.I.C. Brătianu, Iuliu Maniu şi Gh. Brătianu, subliniind coordonatele politicii externe româneşti : menţinerea statu-quo-ului european, apărarea suveranităţii, independenţei şi integrităţii teritoriale a României, colaborarea cu toate statele avînd interese comune.

30 aprilie — În discursul său de deschidere a celei de-a II-a Sesiuni a Consiliului Economic al Micii Înţelegeri, de la Bucureşti, subliniază importanţa cooperării economice.

11 mai — La dejunul oferit de Ministerul Afacerilor Străine al României în onoarea ministrului de externe al Turciei, Tevfik Rüstu-Bey, N. Titulescu rosteşte un discurs în care subliniază importanţa relaţiilor româno-turce.

9 iunie — Stabileşte relaţii diplomatice între România şi U.R.S.S., numindu-se în acelaşi timp şefii misiunilor diplomatice de la Bucureşti şi Moscova. Cu această ocazie, ministrul de externe român spunea :

„Am ferma convingere că relaţiunile astfel stabilite vor rămîne pentru totdeauna normale şi amicale şi că naţiunile noastre vor continua să coopereze pentru cel mai mare bine reciproc al lor la menţinerea păcii lumii".

20 iunie — La dineul dat în cinstea lui Louis Barthou, Preşedintele Consiliului de miniştri şi ministrul afacerilor externe al Franţei, cu prilejul vizitei acestuia în România, N. Titulescu

rosteşte un discurs în care subliniază prietenia româno-franceză.
22 august — Este numit conducătorul delegaţiei române la cea de-a XV-a Adunare a Societăţii Naţiunilor.
14 septembrie — Cea de-a VI-a sesiune a Consiliului Permanent al Micii Înţelegeri U.R.S.S. intră în Societatea Naţiunilor.
9 octombrie — Asasinarea regelui Alexandru al Iugoslaviei şi a lui Louis Barthou, ministrul francez.
9 noiembrie — Primeşte depline puteri pentru a reprezenta România la Adunarea extraordinară a Societăţii Naţiunilor.
10 decembrie — Ţine în faţa Consiliului Societăţii Naţiunilor un discurs despre „Atentatul de la Marsilia" în care subliniază importanţa luării de măsuri pentru preîntîmpinarea atentatelor.
12 decembrie — În numele Micii Înţelegeri semnează aderarea la Pactul de neagresiune şi conciliaţiune de la Rio de Janeiro, încheiat la 10 octombrie 1933.

1935 *2 ianuarie — Liubliana :* Sesiunea Micii Înţelegeri în care N. Titulescu este ales preşedinte al acesteia şi al Înţelegerii Balcanice.
Alegerea sa ca membru al Consiliului Societăţii Naţiunilor s-a făcut în acest an cu cifra record de 50 de voturi din 52 de votanţi.
7 februarie — Este propus de către Comitetul profesoral al Facultăţii de litere şi filosofie din Iaşi, cu unanimitate de voturi, candidat la Premiul Nobel al păcii pe anul 1935.
26 martie — Belgrad : În declaraţiile făcute presei iugoslave subliniază unitatea de vederi care există între România şi Iugoslavia, în problemele europene.
31 martie — Paris — Quai d'Orsay : Are convorbiri cu oficialităţile franceze în legătură cu situaţia pe plan european.
aprilie — Acordul de la Stressa.
2 mai — Pactul franco-sovietic.
8 mai — Oferă un dineu oficial din partea Ministerului de Externe român în cinstea lui Paul Boncour, preşedintele Consi-

liului de miniștri al Franței, cu prilejul vizitei acestuia în România.

11 mai — București : Sesiunea Consiliului permanent al Micii Înțelegeri. Este delegat pentru a reprezenta România la Adunarea extraordinară a Societății Națiunilor din 20 mai 1935.

13 mai — Laval, ministrul de externe al Franței, merge la Moscova.

22 mai — Face parte pentru a doua oară din Comisia intelectuală Internațională de la Geneva.

28 mai — Este ales membru activ al Academiei Române.

30 august — *Bled :* Cea de-a IX-a sesiune a Consiliului permanent al Micii Înțelegeri.

septembrie — Este conducătorul delegației române la Adunarea Societății Națiunilor. România este aleasă în Consiliu ca membru permanent cu 50 de voturi din 52 de votanți.

13 decembrie — La interpelarea deputatului Gh. Brătianu, rostește în Camera deputaților un discurs în legătură cu negocierile pentru încheierea unei convenții româno-sovietice și politica externă a României, bazată pe principiile Pactului Societății Națiunilor.

20 decembrie — Reuniunea Comună a Consiliilor permanente ale Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice.

1936 *23 ianuarie* — Acceptă propunerea de a fi raportor la cea de-a 90-a sesiune a Consiliului Societății Națiunilor în conflictul dintre Uruguay și U.R.S.S.

6—8 mai — *Belgrad.* Cea de-a X-a sesiune a Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, unde rostește cuvîntarea : „Unire în scopul apărării păcii".

mai — *Geneva.* Cea de-a 91-a sesiune a Consiliului Societății Națiunilor. N. Titulescu propune ca locul vacant să fie ocupat de China.

6 iunie — *București.* Întîlnirea celor trei șefi de stat ai țărilor care fac parte din Mica Înțelegere.

11 iunie — *București.* Deschiderea Conferinței Presei Înțelegerii Balcanice.

22 iunie — Conferința de la Montreux, unde propune numirea președintelui, a vicepreședintelui, a secretarului general și a președintelui de onoare al Conferinței. În discursul său subliniază importanța Strîmtorilor Mării Negre, pentru România și Turcia.

9 iulie — Susține ideea ca regimul Strîmtorilor Mării Negre să garanteze securitatea tuturor țărilor situate în regiune.

13 iulie — Este proclamat senator pe viață.

17 iulie — Este ales membru al Academiei Române.

20 iulie — Acordul de la Montreux. Rostește un discurs cu prilejul semnării Convenției Strîmtorilor, subliniind importanța lor.

21 iulie — *Montreux.* Pactul de asistență româno-sovietic, parafat de N. Titulescu și M. Litvinov.

29 august — N. Titulescu este îndepărtat din guvern, fapt care are puternice repercusiuni pe plan internațional, fiind un gest potrivnic intereselor României și cauzei păcii.

13—14 septembrie — *Bratislava.* Sesiunea Micii Înțelegeri.

noiembrie — Este ales președinte de onoare al Comitetului român al Reuniunii Universale pentru Pace.

1937 *aprilie* — Blum are convorbiri, la Paris, cu N. Titulescu.

— Cap Martin: Rostește un discurs la dejunul Societății Medicale a Litoralului mediteranean, în care subliniază gravitatea situației internaționale.

21 mai — Aflat la Cap Martin, face însemnări privind „Mijloacele practice de a menține pacea actuală".

29 mai — Scrie o prefață la o carte despre președintele Cehoslovaciei, E. Beneș.

4 iunie — Ține la Oxford o conferință intitulată „Situația internațională a Europei".

3 iunie — La Londra, rostește, în Camera Comunelor, conferința „Despre metodele practice de a păstra pacea existentă".

9 iunie — Invitat în Parlamentul englez, rostește discursul „Orientarea în politica internațională a democrațiilor europene".

19 iunie — Primește titlul de „Doctor honoris causa" oferit de Universitatea Komensky din Bratislava. Cu acest prilej rostește cuvîntarea „Ordinea în gîndire".

27 iunie — Bordeaux. La Congresul Asociației mutilaților și foștilor combatanți, rostește o cuvîntare în care se pronunță pentru continuarea luptei pentru pace.

6 noiembrie — Este ales deputat al Oltului.

13 decembrie — Ia atitudine față de legionari, publicînd în ziarul „Universul" articolul „Eu și Garda de fier".

— Scrie o lucrare despre politica externă a României.

4—5 mai — Sinaia: Sesiunea Micii Înțelegeri.

21—22 august — Bled. O nouă sesiune a Micii Înțelegeri.

30 septembrie — Acordul de la München.

1939 *15 martie* — Germania, Hitler ocupă Praga.

7 aprilie — Armata italiană ocupă Albania.

14 mai — În interviul acordat ziarului „Paris-Soir", Titulescu subliniază importanța acordului franco-turc.

1 septembrie — Declanșarea celui de al doilea război mondial.

11 septembrie — Din Saint-Moritz, adresează o telegramă regelui Carol al II-lea, în care face o analiză amplă a situației internaționale a României.

16 octombrie — De la Montreux scrie un raport adresat regelui Carol al II-lea, privitor la relațiile româno-sovietice.

1940 *5 ianuarie* — Își întocmește testamentul, în care își exprimă dorința de a fi înmormîntat la Brașov.

iunie Spania şi Elveţia îi refuză viza de intrare pentru el şi familia sa.
Se instalează la Cannes.
10 decembrie — Adresează o scrisoare lui Winston Churchill, primul ministru al Marii Britanii, exprimînd dorinţa de a se alătura acţiunii Aliaţilor.

1941 *17 martie* — La Cannes, în exil, trist şi însingurat, se stinge din viaţă N. Titulescu, unul din cei mai mari diplomaţi ai Europei.

V.U

REFLECȚII

I. DREPT

DREPT

1 — Știința dreptului, care multă vreme a fost o simplă exegeză, începe a-și revendica caracterul ei fundamental de știință socială. (p. 54).

2 — În mobilitatea continuă a dreptului se traduce mobilitatea organismului social, viața socială. (p. 55)

3 — Dreptul se cristalizează într-o formulă scrisă numită lege. (p. 55)

4 — A cunoaște evoluția dreptului societăților trecute nu înseamnă a face arheologie juridică, ci înseamnă a fi adînc pătruns de caracterul științei ce practicăm, a avea sub ochi în orice moment proba că dreptul e o știință a vieții. (p. 56)

„Curierul judiciar", 27 martie 1905. *Discursuri*

5 — Dreptul este produsul vieții sociale în complexul ei. (p. 16)

6 — Nu se poate vorbi de drepturi individuale împotriva societății. (p. 50)

Drept civil, vol. I

7 — Tehnica juridică este modul în care conștiința sesizează fenomenele juridice externe și caută să le înțeleagă.

8 — Tehnica juridică este chemată astăzi să joace un rol important : ea are ca scop să sesizeze și să coordoneze evoluția

atît de complexă a dreptului modern, ea are mai ales rolul de a devansa opera legislatorului prin adaptarea continuă a textului vechi la trebuinţele noi. (p. IV)

9 — În domeniul actelor juridice, este rezonabil de a da libertate principiului autonomiei voinţei limitată de judecata şi de ordinea publică. (p. 27)

Essai sur une theorie generale des droits éventuels

10 — Dreptul nu impune individului decît obligaţii faţă de semenii lui.

11 — Dreptul se gîndeşte la comunul muritor şi regulile lui nu au întotdeauna asentimentul moralei pentru că ceea ce trebuie el să realizeze este ordinea în convieţuire, nu perfecţiunea în viaţă.

12 — E incontestabilă o inferioritate a dreptului faţă de morală şi evoluţia tinde, pe cît posibil, să lărgească sfera dreptului şi să o confunde cu aceea a moralei, pentru ca, astfel, sfera dreptului lărgindu-se, obligaţia moralei să devină eficace ca şi obligaţia juridică.

13 — Eu fac dreptului această urare, ca toate obligaţiile juridice să se execute cu scrupulozitatea cu care se execută obligaţiile moralei de către acei care se simt legaţi de ele, sau chiar simplele obligaţii mondene admise de toată lumea.

14 — Morala impune obligaţii nu numai faţă de semeni, dar şi faţă de tine însuţi.

15 — Obligaţia morală porneşte de la o concepţie specială asupra omului care nu e aceea a dreptului. Morala consideră pe om sub un unghi de perfectibilitate cu totul străin dreptului.

16 — În ziua în care obligaţiile juridice se vor executa cu grija cu care se execută obligaţiile mondene, societatea ar fi

așa de fericită, încît nu ar avea nevoie nici de coduri, nici de magistrați, nici de avocați. (p. 150)
17 — Obligațiile impuse de uzajele mondene — luînd cuvîntul monden în sens larg — sînt sancționate prin considerația publică. (p. 149)
18 — Obligațiile morale sînt sancționate prin satisfacția conștiinței. (p. 149)

Introducere în cursul de drept civil, An I licență. *Discursuri*

19 — Dar unde am ajunge oare dacă am pune fiecare în locul judecătorului acceptat de comunitatea internațională cel preferat de noi, iar în locul dreptului care guvernează comunitatea internațională, dreptul preferat de noi ? (p. 14, nr. 49)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii". *Discursuri*

20 — Dacă denunțarea unilaterală a tratatelor ar putea să fie acceptată fără consecințe, aceasta ar însemna sfîrșitul securității colective și al Societății Națiunilor. Am intra într-o lume din care am crezut că am ieșit pentru totdeauna și care ar fi guvernată nu de către forța dreptului, ci prin dreptul forței. (p. 726)
21 — Nici un considerent de ordin subiectiv nu poate să creeze dreptul de a-ți face singur dreptate. (p. 727, nr. 426)

Londra, 18 martie 1936. *Documente diplomatice*

GENERALIZARE

22 — Ideea generală — călăuză, foc luminos în întunecimea ce ridică examenul aprofundat al celei mai simple chestiuni. (p. 46)
23 — Folosul generalizării, superioritatea omului de știință asupra simplului practician este incontestabilă în drept.

24 — Legătura dintre diferitele reguli de drept, căutarea principiului superior la care ele răspund este opera omului de știință al cărui spirit nu poate înțelege perfect dispozițiile pe care le studiază pînă cînd nu le grupează în categorii raționale.

25 — Generalizarea — singurul mijloc de a transporta în domeniul dreptului static, viața dreptului dinamic.

26 — Generalizarea însuflețește organismul fără viață ce e un cod ; ea este legătura spirituală despre care vorbește Goethe în *Faust.*

27 — Generalizare — reducerea întregului drept static la cîteva idei care-i explică, care-l disting pe adevăratul jurisconsult de obișnuitul „om de drept". (p. 58)

28 — Finalitatea educației juridice este interpretarea științifică și prin urmare umanitară a dreptului. (p. 60)

PRACTICIAN

29 — A fi bun romanist înseamnă a fi bun sociolog și, ca atare, în excelente dispoziții pentru a face un perfect practician al legii. (p. 56)

30 — Pentru mine romanist deșteaptă ideea de filozof, pentru mine romanistul este acela care, bazîndu-se pe texte sigure, poate să facă să se desfășoare înaintea ochilor magistrala evoluție a dreptului roman spre progres, arătîndu-mi la fiecare pas cum instituția juridică era condiționată de o anumită nevoie, cum aceasta schimbîndu-se, paralel cu ea, schimba dreptul. (p. 56)

31 — Cel mai bun practician în drept va fi acela care va fi mai luminat asupra naturii sociale a dreptului, va fi acela deci, care va fi mai bun teoretician. (p. 58)

32 — Cu cît judecătorul va asculta mai cu atenție nevoile ce-l solicită, cu atît le va adapta mai bine dispozițiile codu-

rilor, cu atît va fi un bun practician, un factor mai folositor societăţii. Şi el va îndeplini opera lui de adaptare mai cu succes, cu cît va fi mai pătruns de natura nobilă a dreptului, de natura lui socială. (p. 59)

„Curierul judiciar", 27 martie 1905.

33 — Alături de drept este practica. (p. 309)

Paris, 15 martie 1929. *Discursuri*

LEGE

34 — Sub abstracţiunea legilor se mişcă oameni şi, a-i sacrifica unui exces de logică, înseamnă a zice : „Omul este făcut pentru lege, iar nu legea pentru om", ceea ce e o absurditate. (p. 26)

35 — Formula legii nu dă decît un palid reflex al unei chestiuni de drept aşa cum ea se pune în practică. (p. 47)

36 — Cîtă mobilitate, cîtă diversitate, cîtă viaţă este într-un organism juridic ! (p. 54)

37 — Dreptul se cristalizează într-o formulă scrisă numită lege. (p. 55)

38 — Legea nu este decît o probă scrisă a unei părţi din drept ; ea nu este dreptul însuşi.

39 — O lege trebuie să fie clară. (p. 227)

40 — Dincolo de limitele stricte ale legii se găsesc preceptele categorice ale conştiinţei. (p. 309)

41 — Legile internaţionale sînt simple realităţi sociale transpuse în stadiul de conştiinţă.

42 — Eficacitatea unei legi oarecare, ori de unde am lua-o, nu se bazează exclusiv pe sancţiunea prin forţă. (p. 332)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii". *Discursuri*

JUSTIȚIE

43 — Dreptul internațional este singura armă contra războiului. (p. 324)

„Notes sur la politique etrangère de la Roumanie" „Revista Română de Studii Internaționale" iulie-octombrie 1932

44 — În dreptul internațional, justiția nu este nici generală, nici obligatorie.

Arh. St. București, Fond N. Titulescu, Dosar 96, f. 3

45 — Substanța privată nu poate fi salvată cîtă vreme interesul public este în primejdie. (p. 237)

10 iunie 1921. *Discursuri*

46 — Justiția nu este un sentiment unilateral. Justiția este ceva obiectiv. (p. 359)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". *Discursuri*

47 — Justiția are o limită care se cheamă ordinea. (p. 564, nr. 319)

București, 20 iunie 1934. *Documente diplomatice*

POLITICĂ

48 — Concluzia la care am ajuns, după 14 ani de funcții ministeriale diferite, este că politica nu poate face față astăzi fără știință și că prima îndatorire a omului de stat este aceea de a se asocia cu omul de știință, spre a păși împreună pe calea indicată de dreptul moral. (p. 237)

49 — Știința nu poate fi tratată numai ca o călăuză. Știința trebuie să aibă locul ei bine determinat în viața interna-

ţională. Recunoscută ca un factor internaţional, ştiinţa trebuie să genereze o cooperare intelectuală sistematică şi permanentă. (p. 238)

Londra, 1929. „Politica şi pacea". *N. Titulescu în universul diplomaţiei păcii*

50 — Politica a încetat de mult să fie o simplă artă căreia cineva i se poate dedica de unul singur cu simplul ajutor al bunului simţ.

Londra, 21—25 mai 1929, Arh. St. Bucureşti, Fond N. Titulescu, Discurs la deschiderea celei de-a 54-a Conferinţe anuale a Societăţii Internaţionale de Filologie, Ştiinţe şi Arte plastice

DREPTUL ŞI POLITICA

51 — Sîntem gata, noi juriştii, să ajutăm pe oamenii politici, dar trebuie ca şi oamenii politici să ne ajute pe noi.

52 — Sarcina noastră este de a exprima în formule clare nevoile pe care le ridică viaţa socială în fiecare clipă. Rolul legislatorului este de a confirma sub formă de legi ceea ce noi juriştii am constatat că este de multă vreme pentru colectivitate regula pe care trebuie s-o urmeze, pentru că justiţia şi interesul o cer. (p. 823, nr. 485)

Bratislava, 19 iunie 1937. *Documente diplomatice*

LIBERTATEA MĂRILOR

53 — Marea integrează un dualism spiritualist-materialist. De o parte antinomiile inegalităţii popoarelor pentru folosinţa comunicaţiilor maritime, pe de altă parte, conceptul biologic uman pentru utilizarea comună şi liberă a căilor maritime. (p. IX)

54 — Astăzi, mai mult ca oricînd, de soluționarea Libertății Mărilor depinde într-o largă măsură asigurarea atît a păcii sociale cît și a păcii internaționale. (p. XI)

55 — Oricare ar fi divergențele, ca jurist trebuie să recunosc că nu există un domeniu în care să se fi observat, și încă de mult, efectele cooperării pacifice a popoarelor și tendințele spre internaționalizare a normelor juridice ca în domeniul dreptului maritim. (p. XII)

Prefață la lucrarea, *Libertatea mărilor și prizele maritime* de Preda C. Fundățeanu

II. DIPLOMAȚIE

56 — Tratările diplomatice, privite la lumina țelului urmărit, pun în evidență o serie de calități din partea acelora care le-au dus : abilitatea, claritatea, energia și măsura. (p. 105)

București, 15 ianuarie 1914. *Discursuri*

57 — Puțină lume realizează greutățile unei misiuni în străinătate, cînd vrei s-o împlinești conștiincios. Aparatul extern al vieții diplomatice le pare chiar un privilegiu. Pentru mine, e o corvoadă la care mă supun numai și numai din considerația că România trebuie să fie prezentă pretutindeni. În schimb vederea mai de aproape a alcătuirii unor pericole pentru ziua de mîine, limitarea mijloacelor cu care le poți combate, creează o dureroasă stare de îngrijorare și de multe ori o și mai dureroasă senzație de neputință.

58 — ...Lupta pentru țară în politica internă evocă lupta infanteriei în tranșee ! Lupta în străinătate pentru țară, îmi apare în schimb ca lupta din avion ! Desigur, n-ai în cea de-a doua toate hărțuielile celei dintîi. Dar în prima, îți simți coatele alături de alții, în a doua ești singur ! (p. 393)

Cap Ferrat, 18 noiembrie 1924. (II, 31/38—39).

59 — După cum mă feresc de tot ce e politică internă în România cît sînt ministru al țării la Londra, tot așa mă feresc de orice manifestare cu caracter de politică interna în Anglia. Cred că așa trebuie să fie regula pentru un diplomat. (p. 394)

Cap Ferrat, 21 noiembrie 1924. (II, 32/3—7) H.I.A., Diary, *Titulescu și strategia păcii*

60 — Cel mai sigur mijloc de a nu reuși într-o cerere este să nu crezi în ea. (p. 130, nr. 59)

61 — O simplă amînare e egală cu nimic dacă nu legăm de ea recunoașterea principiului care o motivează. (p. 131)

Paris, 1 și 2 ianuarie 1924. *Documente diplomatice*

62 — Cine crede că postul de reprezentant în străinătate este azi un loc de tihnă, lipsit de riscuri, frămîntări și jertfe, vorbește de ce nu știe. [...] Timpul va aduce poate celor ce-mi fac onoarea a se ocupa de mine lămurire mai deplină asupra sentimentelor cu care lucrez și poate și mie ceva mai multă dreptate. (p. 399)

Paris, 12 ianuarie 1925. (III, 36/33—34), Diary

63 — Pregătiți-vă cît puteți mai bine în toate chestiunile de tratate, istorie diplomatică, istorie internațională și mai ales istorie națională — să știți că niciodată nu puteți reprezenta mai bine o țară, decît dacă știi să vorbești documentat despre ea și să apari străinilor ca un rod al colțului unde te-ai născut. (p. 404)

Londra, 23 mai 1925. N. Titulescu către (?) Ibrăileanu (III, 43/19)

64 — ...Și cînd mă gîndesc ce greutăți, ce încordări, ce cheltuială de energie presupune misiunea diplomatică luată în serios ! Se spune : Da, desigur, lucrați mult, dar în alt mediu.

Ei nu știu că tocmai „acest mediu" este greutatea, căci ai așa de puține mijloace de acțiune asupra lui și totuși pe el trebuie să-l învingi ca să reușești. (p. 436)

San Remo, 8 aprilie 1927. (VI, 94/9) H.I.A., Diary. *Titulescu și strategia păcii*

65 — În relațiile externe, contactul personal este de cea mai mare importanță. (p. 295)

Paris, februarie 1928. „Neue Freie Presse". *Discursuri*

66 — Credem că cel mai politic lucru este să cerem exact cît putem obține. (p. 252, nr. 149)

Londra, 3 decembrie 1928. *Documente diplomatice*

67 — Să ne îndeplinim cu conștiinciozitate obligațiile de azi, să plecăm de la ceea ce există. (p. 316)

Paris, 15 martie 1929. *Discursuri*

68 — Cînd am ceva de spus consider de datoria mea s-o spun întîi țării mele și numai pe urmă străinătății. (p. 322, nr. 188)

Haga, 22 ianuarie 1930

69 — O facultate prețioasă — să poți să înțelegi punctul de vedere contrar. (p. 332, nr. 195)

Geneva, 3 octombrie 1930. *Documente diplomatice*

70 — Înțelegere, hotărîre, generozitate ! Nu mai este momentul discuțiilor, ci al acțiunii. (p. 339)

Geneva, septembrie 1930. *Discursuri*

71 — Elanul inimii să îngăduie înțelegerea, iar disciplina inteligenței să permită apropierea. (p. 369)

72 — Încredere, prudență, acțiune, spirit de sacrificiu, iată cele patru porunci ale ceasului de față.

73 — Să întărim încrederea prin acțiune, să moderăm acțiunea prin prudență, să nu renunțăm niciodată la acțiune pentru că aceasta implică sacrificii, iată singurul mijloc de a ocoli primejdia și de a lua parte în mod conștient la o evoluție căreia nu i s-ar putea determina cu precizie nici sensul, nici amploarea. (p. 370)

Geneva, septembrie 1931. Discurs la ședința de deschidere a celei de-a XII-a sesiuni a A.S.N., *Discursuri*

74 — O întrunire diplomatică, oricare ar fi ea, trebuie, în mod necesar, să treacă prin trei faze : prima este cea a neîncrederii, a doua este cea a explicațiilor, a treia este cea a simpatiei.

75 — Diplomația a rămas ultimul refugiu al politeții. (p. 375)

Geneva, septembrie 1931. *Discursuri*

76 — În lunga mea carieră diplomatică m-am străduit întotdeauna să păstrez două principii care, de altfel, sînt singurele principii pe care le am în diplomație. Primul principiu este acela de a mă comporta, cînd mă găsesc între două personalități, ca și cum mi-ar fi ambele tot atît de dragi, chiar în cazul cînd poziția mea este în mod decis fixată și cunoscută. Tactica aceasta totuși nu trebuie să fie luată ca o ipocrizie, ci se explică prin convingerea mea că bunul Dumnezeu ne-a creat pe toți egali. Al doilea principiu este că mă pun veșnic în situația persoanei cu care vorbesc, indiferent dacă-mi este prieten sau dușman. Aceasta este, de altfel, unica modalitate de a cunoaște pe convorbitorul tău. Experiența m-a învățat că numai sinceritatea și cunoașterea ce-

lorlalți permite în diplomație culesul unor succese nu efemere, ci permanente. (p. 69—70)

1932. *N. Titulescu în universul diplomației păcii* *

77 — Formularea precisă a unor reguli este indispensabilă bunei funcționări a unei asociații politice unitare. (p. 480, nr. 275)

București, 16 martie 1933

78 — Dacă un om politic reușește, fie și într-o măsură infimă, să-și ducă la bun sfîrșit greaua sa misiune, izbînda lui dovedește că nu s-a abătut de la marea învățătură umanitară. (p. 531—532)

79 — Munca și spiritul de înțelegere mi le însușesc pe deplin. (p. 532, nr. 299)

Atena, 21 octombrie 1933. *Documente diplomatice*

80 — Meseria omului politic este să facă față situațiilor așa cum se prezintă, oricîtă neplăcere ar putea să-i producă. (p. 452)

Geneva, 1935. *Discursuri*

81 — În diplomație sînt trei feluri de călătorii : călătorii pregătite, care duc la semnare de acte ; călătorii de informare ; călătorii intermediare care sînt puncte de plecare a unor acorduri de încheiat ulterior. (p. 600)

Geneva, 17 ianuarie 1935

82 — Știind să iubești, ești iubit.

---

* Articol apărut în America, „Roumanian Daily News", anul XXVII, nr. 60 p. 1—2, Cleveland, Ohio, 11 martie 1932.

83 — A ști să te faci iubit cînd reprezinți țara ta înseamnă a o servi. (p. 643)

84 — Cînd sarcina este grea, iată o rațiune mai mult ca să fie întreprinsă cu credință și curaj. (p. 643, nr. 375)

București, 8 mai 1935

85 — Cele trei însușiri care fac farmecul caracterului (anglo-saxon) și al celui american îndeosebi : francheța, simplitatea și surîsul.

86 — Nu există metodă diplomatică superioară aceleia care consistă în a spune adevărul pe față. Și aceasta nu din motive utilitare care făceau pe un faimos diplomat să afirme : „Eu spun mereu adevărul pentru că sînt sigur că nimeni nu mă crede", și care prin urmare îl dispensa de a mai ține obositoarea contabilitate a minciunii.

87 — Puterea adevărului este cu atît mai mare, cu cît expresia lui este mai dezbrăcată de formele pompoase și solemne.

88 — A fi cum ești și a te lăsa văzut direct așa cum ești, constituie secretul realei seducții.

89 — Surîsul permanent, surîsul care nu se depărtează de pe fața americanilor chiar cînd tratează despre subiectele cele mai grave, m-a făcut să spun acum zece ani un lucru pe care-l cred pe zi ce trece mai mult : americanii sînt latinii anglo-saxoni. (p. 653, nr. 383)

București, 13 iunie 1935

90 — Echitatea și măsura sînt cele mai mari virtuți în politică. (p. 692, nr. 408)

Geneva, 19 octombrie 1935

91 — Misiunea diplomatică este nobilă fiindcă ea permite să-ți servești în același timp și țara ta, și pe aceea în care

ești acreditat, fiindcă ea permite asocierea de interese acolo unde aparent nu se vede decît contradicție și opoziție. (p. 773, nr. 458)

București, 15 iunie 1936. *Documente diplomatice*

92 — O bună lucrare se caracterizează prin trei calități: claritatea expunerii, documentarea și selecția argumentelor. (p. 286)

Învățămintele procesului optanților, din Prefața la cartea lui Const. D. Cutcutache *Un mare conflict internațional.*
Discursuri

93 — Nu mă amestec în politica internă a nici unui stat, pe mine mă preocupă numai politica internă a propriei mele țări. (p. 364)

1936. *Titulescu și strategia păcii*

94 — Misiunea diplomatică cere inteligență și curtoazie, puse în serviciul bunei înțelegeri între națiuni. (p. 28)

„Universul", 7 ianuarie 1936. *Titulescu, notre contemporain*

95 — Uneori tăcerea poate fi sinonimă cu moartea, iar cuvîntul spus la timp, sinonim cu viața. (p. 562) *

Londra, 3 iunie 1937. *Discursuri*

96 — În răstimpul lungii mele cariere ministeriale, am în-

* În vara anului 1937, N. Titulescu a ținut o serie de conferințe în diverse țări din Europa, în care analiza metodele de prevenire a războiului și de a păstra pacea. În Conferința „Despre metodele practice de a păstra pacea existentă" (Camera Comunelor, la Londra), vorbind despre tăcere, se referea la atitudinea pasivă a Marii Britanii care trebuia să găsească formula potrivită pentru a lua o atitudine.

vățat un lucru : să tac. Nu se poate face politică externă [...], dîndu-se în vileag situația la orice moment.

„Curentul", 14 decembrie, 1937. Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 98, f. 53

97 — Există probleme la care trebuie să te gîndești mereu, fără să vorbești niciodată.

Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 16 a H.I.A., Stanford (U.S.A.), caiet 34, f. 69

98 — A face față cu seninătate unor împrejurări grele, nu este o trădare, ci prima regulă a alfabetului diplomatic. (p. 836, nr. 488)

30 mai 1939. Interviu acordat ziarului „L'Ordre", *Documente diplomatice*

99 — Cea mai sigură cale de a ajunge la o înțelegere cu Marea Britanie * este prin prietenie. În relațiile internaționale trebuie să fii întotdeauna sigur pe faptele tale, să nu faci nici o promisiune care nu ar putea fi respectată, să arăți respect față de punctul de vedere opus și, în sfîrșit, să fii cinstit în dorința de conciliere. (p. 332)

P.R.O. 371/9 961, f. 75. *Titulescu și strategia păcii*

100 — Din punctul de vedere al viitorului, orice s-ar spune, sîntem conștienți de răspunderi, generoși la jertfă și hotărîți la fapte.

101 — Socotelile noastre cu viitorul sînt simple ! Lui îi putem spune : așa te-am întrezărit, așa am înțeles să te ser-

* În discuția pe care a avut-o cu ministrul Angliei la București, N. Titulescu, adept al sincerității în relațiile diplomatice, referindu-se la înțelegerea și prietenia cu Marea Britanie, avea în vedere toate statele.

vim ; așteptăm ca să te realizezi ca să vedem dacă ți-am fost slujitori buni sau răi. (p. 3)

102 — Fiecare din sentimentele care ne agită trebuie ferit de a se transforma în stavila care ne poate opri să ne atingem scopul.

103 — Rîvna de bine trebuie ferită de exagerare, intriga politică trebuie dejucată, interesul personal trebuie înfrînt. (p. 3—4)

Discursul rostit în ședința de la 10 iunie 1921, în discuția generală a Legii contribuțiilor directe

104 — Este în interesul păcii și al dreptății de a ne abține de la orice intervenție *. (p. 109, nr. 39)

Geneva, 20 aprilie 1923

105 — Cel mai bun mijloc de a ajunge la un rezultat este răbdarea și evitarea oricărei cauze de înveninare a raporturilor între state (p. 122, nr. 49)

Geneva, 8 septembrie 1923

106 — Unui prieten loial, sigur și discret, poți să nu-i ascunzi nimic, deoarece în comoara bogățiilor inimii sale, el știe să găsească limite între ceea ce aparține omului ca atare și ceea ce trebuie dat altora pe urma sarcinii misiunii, pînă într-atît, încît nici unul dintre aceste două domenii n-a fost trădat în detrimentul celuilalt **. (p. 773, nr. 458)

București, 15 iunie 1936. *Documente diplomatice*

---

* Declarațiile lui N. Titulescu la a 24-a sesiune a Consiliului Societății Națiunilor, în problema optanților.

** Discursul rostit de N. Titulescu la dejunul oferit în onoarea ambasadorului Franței, D'Ormesson, la plecarea definitivă a acestuia din România.

107 — Principiile nu se sacrifică de dragul prieteniei. (p. 532)

Montreux, 9 iulie 1936. *Discursuri*

III. POLITICĂ INTERNĂ

POLITICĂ INTERNĂ

108 — România a luat rolul însemnat de a dovedi că destinele glorioase ale popoarelor nu mai depind azi nici de forța lor numerică, nici de întinderea lor teritorială, ci de felul în care pricep civilizația și se pun în slujba ei. (p. 86)

București, 15 ianuarie 1914. *Discursuri*

109 — Binele comun al nostru, al tuturor, [...] este patria noastră.

București, 18 mai 1923. Arh. St. Buc., Colecția xerografii S.U.A. Pach IX/1, p. 33—34, H.I.A., Univ. Stanford, colecția N. Titulescu

110 — Principala noastră preocupare este de a crea un viitor de muncă și de liniște.

111 — România a îndeplinit întotdeauna și continuă să îndeplinească chiar și obligațiile de conștiință care există în forul interior al fiecăruia. (p. 171, nr. 94)

Geneva, 5 septembrie 1925

112 — Afirmăm credința noastră în marile principii care au primit asentimentul unanim al națiunilor și care, fie că se crede sau nu, rămîn stăpînii vieții internaționale de mîine. (p. 188, nr. 95)

Geneva, 19 septembrie 1925. *Documente diplomatice*

113 — Apărarea intereselor țării nu consistă în a expune pur și simplu oral o teză, ci a lua măsurile necesare pentru a evita riscurile. (p. 431)

Nisa, 12 mai 1926. (V, 71/22—25), H.I.A. Diary, *Titulescu și strategia păcii*

114 — Formula prin noi înșine este singura politică rodnică pentru țara noastră. Aceasta nu înseamnă un zid chinezesc, dar o reală stăpînire de către noi a destinelor românești.

„Viitorul", 16 iunie 1926

115 — Noi nu avem un alt stăpîn, decît pe noi înșine. (p. 299) *

Belgrad, 17 iunie 1928. *Discursuri*

116 — Sentimentul național — baza existenței și individualității omului. (p. 12, nr. 40)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii". *Documente diplomatice*

117 — Sentimentul național este acela care asigură existența popoarelor.

„Dimineața", 17 octombrie 1933. Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 97, f. 234

118 — Acelora care ne contestă chiar dreptul la apărare, le voi răspunde limpede : România și-a cîștigat prea scump dreptul la viață ca să renunțe vreodată la el. (p. 483, nr. 275)

București, 16 martie 1933. *Documente diplomatice*

* Interviu acordat reprezentanților presei din Belgrad, 17 iunie 1928.

119 — Poporul român are trei calităţi nepreţuite : un puternic sentiment naţional, o loialitate profundă, o generozitate înăscută. (p. 529, nr. 298)

Ankara, 17 octombrie 1933

120 — În numele naţiunii române ţin să proclam, în prezenţa dumneavoastră şi în faţa lumii, că, dacă vreodată cineva şi-ar închipui că ne poate cere un metru pătrat din teritoriul naţional ce posedăm în prezent, răspunsul invariabil al românilor ar fi : nu, nu, niciodată ! (p. 243 *)

„Viitorul", 23 iunie 1934. *Titulescu şi strategia păcii*

121 — Istoria României este istoria care începe. Prea multe veacuri de suferinţă au plămădit sufletul românesc pentru ca el să nu proiecteze spre viitor, în virtutea unui fel de compensaţii naturale, comandamentele instinctului său de justiţie. (p. 644)

122 — Mîinile fiilor României sînt gata oricînd la o strîngere de mînă sinceră şi amicală. (p. 646, nr. 376)

Bucureşti, 9 mai 1935

123 — Românii acceptă toate suferinţele, dar ei nu vor accepta niciodată nedreptatea. (p. 691, nr. 408)

Geneva, 19 octombrie 1935. *Documente diplomatice*

124 — Fiţi bineveniţi sub cerul românesc care, mai mult decît orice, este al vostru, pentru că suflete româneşti au avîntat spre el aceleaşi idealuri îndrăzneţe, aceleaşi speranţe generatoare de eforturi dezinteresate, aceleaşi rugăciuni fier-

* N. Titulescu avea în vedere agitaţiile revizioniste ale horthyştilor.

binți pentru pace și buna înțelegere între popoare, aceleași strigăte de suferință împotriva nedreptății și agresiunii, întocmai ca aceia care fac din istoria Americii Latine un titlu de mîndrie pentru rasă și un capitol de glorie pentru omenire. (p. 467)

„L'Europe orientale", 1935. „Spiritul latin". *Discursuri*

125 — Mai presus de toate, ceea ce poate asigura poporului român trăinicia ființei lui de stat este încrederea în noi înșine și în destinele acestui neam. (p. 231)

D.A.D., 15 noiembrie 1935. *Titulescu și strategia păcii*

126 — Interesul național cere să nu micșorăm cu nimic libertatea de acțiune a României pentru ziua de mîine. (p. 711, nr. 416)

București, 13 decembrie 1935

127 — România — țară care-și iubește puternic suveranitatea și prestigiul său. (p. 732, nr. 429)

Londra, 20 martie 1936

128 — Niciodată România nu va renunța la cea mai mică parte din dreptul pe care l-a cîștigat prin suferințele îndurate în timpul Marelui război și nu va accepta niciodată să se dispună de soarta fiilor ei fără să fie consultată sau să-i fie impuse hotărîri cu care nu va fi fost de acord. (p. 786, nr. 464)

Geneva, 26 iunie 1936. *Documente diplomatice*

129 — Nu dau dreptul nimănui din afară să se amestece

în treburile noastre lăuntrice ; cer dimpotrivă ca directivele politicii noastre interne să fie pur românești.

130 — Vreau ca românul să fie stăpîn la el acasă, doresc să găsească el singur, în plina lui suveranitate, normele cele mai bune pentru păstrarea unității noastre naționale. (p. 537)

131 — Declar că oricine garantează hotarele României și pe acelea ale aliaților noștri este aliatul nostru de drept.

132 — Eu vreau ca România să trăiască. Și va trăi, căci acțiunea ei nu consistă în a substitui o ostilitate unei alte ostilități, ci în a suprapune o prietenie peste o altă prietenie. (p. 538)

„Universul", iulie 1936. *Discursuri*

133 — Noi nu sîntem în serviciul comandat al nimănui. Vreau prietenia tuturor marilor puteri fără deosebire. Sîntem gata să dăm tuturor puterilor dovezile concrete ale sincerei noastre dorințe de a trăi cu ele în pace și prietenie. Dar în schimb nu vom renunța niciodată în favoarea nici uneia și nici chiar în favoarea tuturor marilor puteri împreună, la principiul egalității statelor, adică la dreptul suveran de a dispune fiecare de soarta noastră și de a nu primi niciodată o hotărîre la care noi nu am fi consimțit. (p. 364)

1936. *Titulescu și strategia păcii*

134 — România și-a cucerit independența, ea nu a fost niciodată, dar niciodată, un factor de tulburare a păcii europene. Arhivele cancelariilor tuturor țărilor stau mărturie acestui lucru.

135 — Înțelepciunea poporului român [...] a pus binefacerile păcii deasupra revendicărilor naționale cele mai sacre.

Arh. St. Buc., Fond N. Titulescu, H.I.A., Stanford (U.S.A.). Collection Jacques de Launay, dosar 16a, caiet 34, f. 69

TRANSILVANIA

136 — România nu poate fi întreagă fără Ardeal. România nu poate fi mare fără jertfă !

137 — Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e şcoala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a menţinut viaţa !

138 — Ardealul e scînteia care aprinde energia.

139 — Ardealul e întărirea care îndepărtează vrăjmaşul, e viaţa care cheamă viaţa. (p. 3)

140 — Pentru Ardeal nu-i viaţă care să nu se stingă cu plăcere, pentru Ardeal nu-i sforţare care să nu se ofere de la sine.

141 — Ardealul nu e numai inima României politice ; priviţi harta : Ardealul e inima României geografice. Din culmile lui izvorăsc apele care au scăldat românismul în istorie. (p. 4)

3 mai 1915. *Discurs la mitingul naţional din Ploieşti*

142 — Ferice de poporul al cărui ideal naţional e una cu idealul umanităţii, a cărui dezvoltare reclamă numai dreptatea, a cărui existenţă presupune numai libertatea.

143 — Popor ales, poporul român care, cucerind Ardealul, răzbună nedreptăţi seculare, sfarmă ziduri de temniţă, luceşte glasuri din morminte, pedepseşte trufia patimaşă, înalţă pe om, făcînd să triumfe pe român. (fila 11)

144 — Admirabilă clipă ne-a rezervat istoria, îngăduindu-ne în momentul cînd privim peste Carpaţi să vedem răsărind peste noi [...] soarele umanităţii.

145 — Ardealul împreună cu România liberă este mai presus de toate.

146 — Ardealul împreună cu România liberă este o ţară fecundă, acoperită de holde, arsă de soare, [...] înecata în

lumină, înecată în belşug, este spectacolul vieţii în toată măreţia lui.

Arh. St. Buc., Fond N. Titulescu, dosar 24, f. 11

PATRIOTISM

147 — Un stat cum e statul nostru nu-şi poate pregăti viitorul decît aşa cum i l-a croit tradiţia, adică menţinînd veşnic altoită pe vitejia strămoşească toată puterea pe care timpul modern a creat-o. (p. 87)

15 ianuarie 1914. *Discursuri*

148 — Nu se poate ca ceea ce a conceput mintea românească, ca ceea ce a simţit inima românească să nu poată înfăptui energia românească. (p. 6)

149 — În sîngele nostru dorm strămoşii care aşteaptă ceasul de a fi deşteptaţi în mărire.

150 — Românismul nu va pieri ; vor pieri numai aceia care nu s-au arătat vrednici de dînsul ! (p. 7)

3 mai 1915. *Discurs la mitingul naţional din Ploieşti*

151 — Sufletul românesc, răscolit de amintirile istorice, răscolit de destinul lui măreţ pe care de-a pururea l-a întrevăzut în zare, răscolit de puterea momentului prin care trece, sufletul românesc mai treaz şi mai sus azi ca oricînd, ordonă ca acţiunea să nu întîrzie. (p. 142)

mai 1915, *Discursuri*

152 — Şi să se ştie şi înăuntru şi în afară, că sîntem hotărîţi să ne facem pe de-a-ntregul datoria pe care ne-au legat-o morţii noştri. (p. 15)

Bucureşti, 10 iunie 1921. *Discurs rostit în discuţia generală a Legii Contribuţiilor directe*

153 — Marea datorie a oricărui român este astăzi să-şi amin-

tească ceea ce îl unește de ceilalți și să uite ceea ce îl desparte de ei. (p. 77, nr. 8)

Londra, 4 mai 1922. *Documente diplomatice*

154 — Este necesar ca tinerimea română, oriunde s-ar găsi, să rămînă o tinerime legată de pămînt. (p. 433)

Paris, 8 decembrie 1929

155 — Vrem să fim prietenii tuturor națiunilor fără excepție, dar în treburile noastre nu primim ca stăpîn decît pe noi înșine. (p. 433)

București, mai 1934

156 — Legăturile de frăție de sînge [...] constituie cea mai puternică baricadă împotriva sentimentului de primejdie sau de izolare pe care distanța le poate transforma în nostalgie, dar niciodată în uitare. (p. 466)

157 — Puternica unitate psihologică pe care o constituim noi : singura realitate care are o valoare pentru noi. (p. 467)

„L'Europe orientale", 1935. *Discursuri*

158 — Europa nu poate fi iubită decît printr-o patrie foarte concretă. (p. 643, nr. 375)

București, 8 mai 1935

159 — Ceea ce caracterizează mai înainte de toate pe români este dragostea lor arzătoare de țară, credința lor nestrămutată în destinele care o așteaptă, îndărătnicia lor la orice tranzacție atunci cînd este vorba de interesul național. (p. 644, nr. 376)

București, 9 mai 1935

160 — Românii își făuresc propriile tipare ale vieții lor de

stat ; ei nu doresc ca asemănări sau apropieri de concepţii să fie considerate ca imitaţii. (p. 7, nr. 2)

București, 15 iunie 1936

161 — Românii concep ei înşişi interesele lor politice, [...] dar voiesc ca ceea ce fac să apară ca o acţiune concordantă, pe care o doresc din toată inima, iar nu o acţiune dependentă, pe care o resping ca necorespunzînd sentimentelor lor de demnitate naţională. (p. 774, nr. 458)

București, 11 iunie 1936. *Documente diplomatice*

162 — Să studiem fiecare interesele noastre. Să apărăm fiecare cu energie [...] poruncile noastre naţionale. (p. 531)

Montreux, 22 iunie 1936. *Discursuri*

163 — România nu face decît un singur suflet. (p. 808, nr. 474)

Montreux, 29 iulie 1936

164 — Ar însemna să nu-i cunoşti pe români, nedîndu-ţi seama că, dacă ei sînt întotdeauna gata să-şi aducă contribuţia la comunitatea internaţională, oricîte sacrificii ar comporta acest lucru, ei consideră astăzi egalitatea în drepturi şi demnitatea o dogmă *. (p. 807, nr. 473)

„Le Temps", 29 iulie 1936. *Documente diplomatice*

---

* Interviul acordat de N. Titulescu ziarului „Le Temps", în legătură cu intervenţia sa în timpul Conferinţei de la Montreux unde s-a pronunţat pentru desfiinţarea Comisiei europene a Dunării, care punea România în stare de inferioritate pe plan internaţional, şi acceptarea unei singure comisii, cea de la Viena, care unifica regimul Dunării. Prin dogmă, N. Titulescu înţelege în acest context : lege, principiu călăuzitor.

DEMNITATE

165 — Trebuie să fii demn nu numai prin vitejie, ci și cu sufletul. (p. 7)

3 mai 1915. *Discurs la mitingul național din Ploiești*

166 — Guvernul român socotește că apărarea drepturilor și intereselor sale îi cere să declare că el consideră a nu fi legat de nici o hotărîre luată fără știrea sa. (p. 99, nr. 29)

Londra, 1922. *Documente diplomatice*

167 — România are cea mai puternică armă, care este refuzul net al condițiilor inacceptabile. (p. 416)

Londra, 27 octombrie 1925. (IV, 58/10—11) Diary

168 — Vom lupta cu energia pe care ne-o dă conștiința dreptei noastre cauze (p. 416)

Bournmouth, 30 octombrie 1925. (IV, 58/32), Diary. *Titulescu și strategia păcii*

169 — Chiar de am rămîne singuri, noi nu ne vom pleca în fața hotărîrilor nimănui.

„Lupta". 11 aprilie 1933. Arh. St. Buc., Fond N. Titulescu, dosar 97, f. 138

170 — Vom fi foarte sinceri : dorim pacea, dar în interiorul granițelor noastre, oricine ne atacă, ne atacă pe toți.

București, 17 iunie 1934. Arh. St. Buc., dosar 474, f. 1—5, lb. franceză (copie)

IV. POLITICA EXTERNĂ

POLITICA EXTERNĂ

171 — Afirm credința noastră în marile principii care au întrunit asentimentul unanim al națiunilor și care vor rămîne stăpîne ale vieții internaționale de mîine. (p. 188)

172 — Respect toate considerentele politice care au determinat o anumită atitudine în locul alteia, căci consider că o țară nu poate participa la o operă internațională în mod eficace și sănătos, decît dacă este conștientă că interesele sale vitale, pe care numai ea le poate aprecia în libera și deplina sa suveranitate, sînt salvgardate. (p. 186, nr. 95)

Geneva, 19 septembrie 1925. *Documente diplomatice*

173 — Politica externă a României, dominată de perfecta concordanță care există între interesele românești și interesele europene, are ca scop constant menținerea păcii. Indisolubil legată de aliații ei, prietenă cu toți care urmăresc același scop, România nu pregetă să ajungă la raporturi din ce în ce mai bune cu toate statele fără deosebire, în cadrul tratatelor existente. (p. 438)

San Remo, 11 octombrie 1927. (VII, 102/23), Diary. *Titulescu și strategia păcii*

174 — Politica externă a României tinde la menţinerea păcii europene în cadrul tratatelor de pace în vigoare.
175 — Facem tot ce ne stă în putinţă pentru menţinerea raporturilor noastre amicale cu străinătatea şi observăm conştiincios ca tratatele de pace să nu fie, în nici un caz, puse la îndoială, iar clauzele lor să fie executate cu bună credinţă. (p. 81)

„Adevărul", 11 februarie 1928. *Mari figuri ale diplomaţiei româneşti — N. Titulescu*

176 — Politica externă se face cu persoanele cele mai calificate din orice stat. (p. 369, nr. 207)

Londra, 8 mai 1931. *Documente diplomatice*

177 — [România îşi propune] intensificarea relaţiilor de prietenie cu toate statele fără deosebire, colaborarea strînsă cu Societatea Naţiunilor, ale cărei idealuri pacifice sînt împărtăşite de întregul popor român. (p. 225)

15 noiembrie 1932, D..A.D. *Titulescu şi strategia păcii*

178 — În politica externă, astăzi nu este ieri, iar ieri nu este mîine. (p. 385)

februarie, 1933. *Discursuri*

179 — Nu cred că se poate prezenta un bilanţ mai activ de sentimente şi acţiuni pacifice decît acela pe care-l constituie politica externă a României. (p. 483, nr. 275)

Bucureşti, 16 martie 1933

180 — Toate statele au deopotrivă drept la independenţă, la securitate, la apărarea teritoriilor lor şi la libera dezvoltare a instituţiilor lor. (p. 512, nr. 293)

Londra, 4 iulie 1933.

181 — Dacă sentimentul național este acela care asigură existența popoarelor, generozitatea este aceea care face posibilă înțelegerea prin comprehensiune a punctului de vedere al altuia, iar loialitatea este aceea care dă înțelegerii toată valoarea sa, prin certitudinea pe care o ai că ea va fi scrupulos respectată. (p. 529, nr. 298)

Ankara, 17 octombrie 1933. *Documente diplomatice*

182 — Politica României este fondată pe respectul scrupulos al tratatelor și animată de sincera dorință de a ajunge la relații amicale cu toate națiunile și în special cu cele vecine.

„L'Indépendance roumaine", octombrie 1933. Arh. St. Buc., Fond N. Titulescu, dosar 99, f. 56

183 — Sforțările noastre tind la îmbunătățirea tot mai mare a raporturilor noastre cu toți vecinii fără deosebire.

184 — Alianța noastră [România—Polonia] trebuie să fie în viitor un izvor de politică constructivă în regiunea Europei, unde noi trebuie, înainte de toate, să fim primii a salvgarda interesele noastre, care se confundă cu cele ale păcii.

„Universul", octombrie 1933. Dosar 99, f. 95

185 — România se bucură de adînci simpatii în Balcani. Este de datoria noastră să muncim spre a le păstra și a le dezvolta.

„Universul", 27 octombrie 1933. Arh. St. Buc., Fond N. Titulescu, dosar 98, f. 19

186 — Politica externă a României izvorăște din poruncile unității noastre naționale. De aceea ea nu poate cunoaște nici schimbări, nici șovăiri. (p. 226)

187 — România ştie că cooperarea internaţională nu poate fi rodnică decît cu respectul sentimentului naţional. A fi noi înşine în cadrul lumii este deviza care împacă în chipul cel mai fericit necesitatea de a respecta scrupulos obligaţiile noastre cu datoria de a avea o credinţă neclintită în dreptul nostru. (p. 227)

D.A.D., 1 februarie 1934. *Titulescu şi strategia păcii*

188 — Izvorînd din poruncile unităţii noastre naţionale, politica noastră externă are ca scop principal păstrarea ei, iar ca metodă constantă de lucru, coordonarea progresivă a acţiunii noastre cu aceea a statelor cu interese comune, pînă la integrarea ei în grupuri internaţionale din ce în ce mai mari.

189 — De la naţional, prin regional, la universal, iată lozinca României peste graniţă. (p. 407)

190 — Trebuie să ne ferim cu orice preţ de soluţii artificiale şi în special de împărţirea Europei centrale în blocuri rivale. (p. 422)

191 — Voinţa României este fermă. Nimic nu o poate clinti. Este vorba de o luptă pentru progres în care întreaga noastră existenţă este în joc.

192 — În această luptă se ciocnesc azi în lume state vechi, pe care le respectăm pentru tradiţia de civilizaţie şi competenţă ce reprezintă, şi state noi, care sînt abia la începutul activităţii lor internaţionale. România se numără printre acestea din urmă.

193 — Ideea misiunii istorice a României este atît de tare la oamenii noştri de stat, încît ea singură poate explica puterea lor de rezistenţă în mijlocul greutăţilor care întovărăşesc sarcina lor. (p. 423)

194 — Lupţi pentru că simţi că ai misiunea de a micşora diferenţa de nivel dintre ţara ta şi altele privilegiate pe vremuri, cînd a ta trăia în asuprire.

195 — Străinătatea nu cunoaşte puterea pe care o dă românilor credinţa că ei nu şi-au spus încă cuvîntul în evoluţia internaţională.

196 — Noi nu revendicăm ranguri aristocratice în viaţa internaţională ; în schimb, nu vom renunţa niciodată la egalitatea cu ceilalţi, aşa de greu cîştigată.

197 — Şi celor care vorbesc astăzi de întoarcerea la trecut pe calea revizuirii le răspundem : trecutul a fost al vostru, prezentul este al nimănui, iar viitorul nu vi-l dăm, căci este cel mai scump bun din cîte avem. (p. 424) *

aprilie 1934. „România şi revizuirea tratatelor". Discurs ţinut în Parlamentul român. *Discursuri*

198 — Orice politică externă serioasă se întemeiază înainte de toate pe bune raporturi cu statele vecine.

199 — România a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru ca raporturile ei cu statele vecine să progreseze. (p. 439)

iunie 1934. *Discursuri*

200 — Acţiunea externă întemeiată pe respectul scrupulos al angajamentelor internaţionale dă raporturilor între popoare un caracter de claritate şi de stabilitate fără de care nu am putea concepe o viaţă organizată. (p. 563, nr. 319)

Bucureşti, 20 iunie 1934. *Documente diplomatice*

---

* În răspunsul la discursurile lui Iuliu Maniu şi C.I.C. Brătianu, în şedinţa adunării deputaţilor din 4 aprilie 1934, N. Titulescu a afirmat o dată în plus că politica externă a României este dirijată spre menţinerea statu-quo-ului european, apărarea independenţei naţionale şi a integrităţii teritoriale, pe calea unei colaborări sincere cu toate statele cu interese comune.

201 — Politica externă a României [...] nu este o creaţie artificială, ea este o simplă funcţiune organică. (p. 365)

1934. *Titulescu şi strategia păcii*

202 — Politica externă a României este o politică profund naţională, ale cărei reguli, metode şi ţeluri îşi trag toate originea din interesul patriei. (p. 477)

Bucureşti, 11 mai 1935. *Discursuri*

203 — Pentru ca misiunea pacifică a României să reuşească într-una din cele mai frămîntate regiuni ale Europei şi într-unul din momentele cele mai tulburi ale vieţii internaţionale, să profităm de experienţa marilor îndrumători ai politicii noastre externe. (p. 232)

13 decembrie 1935. *Titulescu şi strategia păcii*

204 — Linia călăuză a politicii externe româneşti este aceea a unei egale amiciţii cu toate marile puteri. (p. 820, nr. 484)

27 iulie 1935. *Documente diplomatice*

205 — Înţelegerea şi încrederea — izvor unic al unei politici eficace şi pacificatoare.

Arh. St. Buc., Fond N. Titulescu, dosar 99, f. 57

206 — Întreaga politică externă pe care am urmat-o n-a avut decît acest ţel: nu de a pregăti războiul, ci de a pregăti o reţea de alianţe de aşa fel încît războiul să devină imposibil. (p. 10)

Arh. Inst. de Studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., fond 3, dosar 355, f. 2. *Discursuri*

207 — Cele două principii fundamentale ale politicii noastre externe, aş spune mai mult, ale întregii noastre vieţi naţio-

nale : menținerea integrității teritoriale și respectarea cuvîntului dat. (p. 837)

30 mai 1939. Interviu acordat ziarului „L'Ordre". *Documente diplomatice*

208 — Tot ceea ce ar putea tulbura pacea în Balcani interesează în primul rînd România. (p. 60)

209 — Îmi exprim de asemeni convingerea că dificultățile existente la ora actuală ar putea fi aplanate avînd în vedere marile interese comune ale tuturor națiunilor civilizate. (p. 60—61)

210 — Există ceva nou sub soare : doctrina fraternității popoarelor a fost proclamată de un secol. Punerea sa în practică a început de trei ani la Geneva, sau dacă nu a început aici, n-a mai început deloc. (p. 46)

Archives de l'auteur, Jacques de Launay. *Titulescu et l'Europe*

SOLIDARITATE

211 — Atît dreptul intern cît și dreptul internațional au o sursă unică : conștința juridică a popoarelor, care acordă caracter obligatoriu regulilor izvorîte din solidaritatea lor. (p. 332)

212 — Există o putere care stă mai presus de forță și aceasta este conștiința solidarității umane. A susține aceasta nu înseamnă a te juca cu cuvintele, ci înseamnă a lua contact cu unica realitate vie care există și care, totuși, este considerată inexistentă, pentru că se crede că poate fi încălcată fără nici un pericol ; [...] pentru că ea rămîne ascunsă tuturor celor care cred că viața constă numai din lucruri care pot fi numărate, măsurate sau cîntărite. Acesta este punctul hotărîtor care determină dinamica păcii, limitele și mecanismul

ei, care îi permite să se dezvolte pînă la infinit prin realizări succesive. (p. 333)

Berlin, 8 mai 1929. „Dinamica păcii". *Discursuri*

213 — Nimic nu ar putea mai bine să evite un război, decît faptul de a face să se ştie în mod limpede şi în timp util de oricare agresor eventual, că dacă şi-ar pune în execuţie planurile, s-ar izbi de o forţă atît de superioară, încît ar fi nimicit de ea. Aceasta este adevărata concepţie a securităţii care trebuie să fie preventivă, iar nu represivă. * (p. 404)

„Dimineaţa", 13 februarie 1934. *Discursuri*

214 — Să nu se atingă nimeni de hotarele noastre, să se renunţe sincer la spiritul de revanşă şi se vor găsi comori nesfîrşite de înţelegeri şi de avînturi preţioase de solidaritate. (p. 447)

„Dimineaţa", 26 iunie 1934. *Discursuri*

215 — Solidaritatea între naţiuni este aşa de strînsă, încît, dacă se atinge cineva de una, suferă şi cealaltă.

216 — Nici războiul nu poate împiedica — chiar în raporturile dintre beligeranţi — funcţionarea legilor naturale de solidaritate economică a popoarelor. (p XXV)

Prefaţă la lucrarea *Libertatea mărilor şi prizele maritime*, de Preda C. Fundăţeanu

---

* Din declaraţiile făcute de N. Titulescu presei ateniene după semnarea Pactului înţelegerii Balcanice. N. Titulescu subliniază faptul că Pactul Înţelegerii Balcanice nu este îndreptat împotriva nimănui, ci are drept scop apărarea intereselor naţionale ale tuturor statelor balcanice.

217 — Nici o țară nu va consimți să facă sacrificiile necesare pentru a ajunge la o înțelegere internațională echitabilă privind schimburile și materiile prime decît în măsura în care ea va fi sigură că teritoriul său nu va fi atins. (p. 555)

Cap Martin, 11 aprilie 1937, *Discursuri*

218 — Toți trebiue să dorim solidaritatea între oameni și state. (p. 39)

Discursuri

EGALITATE

219 — Dacă țările nu sînt egale în putere și în experiență, oamenii politici pot fi egali în dragostea și grija lor pentru pace. Și poate țările așa-zise mici cunosc mai bine exigențele păcii ca țările mari, pentru că ele se tem mai mult de război și sînt mai expuse. (p. 349)

19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". Conferință ținută la Universitatea din Cambridge. *Discursuri*

220 — Principiul egalității în drepturi trebuie realizat în etape și în condiții de securitate pentru toate națiunile. (p. 497, nr. 287)

Praga, 29 mai — 1 iunie 1933. Comunicatele Consiliului Permanent al Micii Înțelegerii

221 — În numele principiului egalității națiunilor și lăsînd la o parte tot egoismul național, pentru a nu vorbi decît de interesul comunității internaționale, cred că egalitatea cea mai perfectă trebuie să existe între națiuni. (p. 773—774)

222 — Principiul egalității între națiuni nu trebuie să comporte nici cea mai mică excepție. (p. 783, nr. 463)

„Paris Soir", 25 iunie 1936. *Documente diplomatice*

SECURITATE

223 — Dacă securitatea este cum s-a spus, o stare de spirit, principala securitate pentru un stat care acceptă acest protocol este de a şti că frontierele sale nu pot alcătui obiectul unei discuţii *. (p. 158, nr. 84)

Geneva, 25 septembrie 1924. *Documente diplomatice*

224 — Securitatea nu poate fi decît generală. (p. 402)

Londra, 20 aprilie 1925. (III, 41/33—36), Diary. *Titulescu şi strategia păcii*

225 — Chiar în securitatea stil vechi, adică în securitatea bazată pe înarmare, există o elasticitate care nu poate fi negată. (p. 357)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". *Discursuri*

226 — Securitatea trebuie să preceadă dezarmarea. (p. 482)

227 — România susţine că ordinea internaţională stabilită de tratatele de pace trebuie respectată. (p. 482—483, nr. 275)

Bucureşti, 16 martie 1933. *Documente diplomatice*

228 — Securitatea trebuie să fie preventivă, iar nu represivă. Dacă ajunge cineva la represiune, înseamnă că prevenţiunea nu a fost suficientă.

229 — Prin definiţie, o acţiune preventivă de apărare este făcută pentru cineva şi nu contra cuiva.

---

* Intervenţiile lui N. Titulescu la cea de-a V-a sesiune a Adunării Societăţii Naţiunilor în Comisia a 3-a (pentru reducerea armamentelor), privind reglementarea paşnică a conflictelor internaţionale şi interpretarea art. 19 din Pactul Societăţii Naţiunilor.

230 — A spune că avem intenţii agresive, pentru că voim să ne apărăm frontierele împotriva războiului, este tot atît de absurd ca şi a spune despre cineva că are intenţii subversive fiindcă îmbracă o manta ca să se apere de frig. (p. 404)

13 februarie 1934. Sensul Pactului balcanic. Declaraţii făcute de N. Titulescu presei greceşti. *Discursuri*

231 — Adevărata securitate stă mai mult în starea sufletească a agresorului ezitînd în faţa urmărilor crimei lui decît în actele materiale de represiune care însoţesc violările dreptului internaţional.

232 — Cel care vrea să recurgă la război să ştie că se va izbi de rezistenţa unică a tuturor celorlalţi.

233 — Teama de urmări va fi începutul înţelepciunii. (p. 432)

mai 1934. *Discursuri*

234 — Securitatea nu este o operă de formule. Ea este o realitate ce consistă în a se asocia împotriva unui flagel comun ce se cheamă războiul. (p. 563, nr. 319)

Bucureşti, 20 iunie 1934. *Documente diplomatice*

235 — Securitatea colectivă — unica temelie ce poate susţine o pace durabilă.

„Dimineaţa", 22 iunie 1934

236 — România consideră că orice spor de securitate pentru aliaţii săi constituie un spor de securitate şi pentru ea. (p. 51, nr. 267)

18 iulie 1934

237 — Viaţa modernă are nevoie de mari unităţi, atît din punct de vedere economic, cît şi din punct de vedere al secu-

rității. Dar trebuie să și știi cum să atingi acest țel esențial. (p. 642, nr. 375)

București, 8 mai 1935. *Documente diplomatice*

238 — Noi nu am pierdut nici un moment sentimentul securității. Aceasta pentru că în cele două acorduri despre care vă vorbesc s-a considerat întotdeauna echivocul drept un dușman, claritatea drept cea mai bună metodă și fermitatea drept o datorie. (p. 831)

239 — Dacă toate statele ar face ca noi, dacă s-ar putea întocmi chiar azi tabloul forțelor celor care s-ar opune mîine agresiunii, ea nu s-ar produce niciodată. (p. 831, nr. 485)

Bratislava, 19 iunie 1937. „Ordinea în gîndire" Discurs ținut de N. Titulescu cu ocazia decernării titlului de „Doctor Honoris Causa" al Universității Komensky. *Documente diplomatice*

NEAMESTEC
ÎN TREBURILE INTERNE

240 — Orice națiune are dreptul să se organizeze la ea acasă, așa cum vrea ea. (p. 347)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". *Discursuri*

241 — Noi sîntem gata să colaborăm cu toată sinceritatea și prietenia cu orice guvern al oricărei țări.

242 — N-avem să ne amestecăm în constituirea guvernelor, nici să luăm parte la criticarea acestora. (p. 385)

Februarie, 1933. *Discursuri*

243 — Nu se poate dispune de bunul altuia nici direct, nici indirect.

244 — Sentimentele de încredere singure permit colaborarea reciprocă.
245 — Lucrările pașnice singure pot asigura pacea și securitatea omenirii. (p. 485, nr. 277)

Geneva, 25 martie 1933. *Documente diplomatice*

246 — Nu se poate dispune de interesele unei țări în afară de ea și de voința ei. (p. 563, nr. 319)

București, 20 iunie 1934. *Documente diplomatice*

FRONTIERA

247 — Împărțirea Europei în două, în țări cu granițele garantate și în țări cu granițele negarantate, va contribui la sporirea nesiguranței în loc să asigure consolidarea păcii (p. 331) *

Conferința de la Locarno, 1925. *Titulescu și strategia păcii*

248 — Granițele sînt solidare : începi cu una și sfîrșești cu alta. (p. 337, nr. 197)

Paris, 5 noiembrie 1930. *Documente diplomatice*

249 — Cînd viața internațională va începe să devină ceea ce trebuie să fie, cînd ea va asigura omului, oriunde s-ar găsi, drepturi sacre care derivă pur și simplu din ființa lui de om, cînd noi generații, care nu cunosc nimic din urile și prejudecățile noastre, ne vor lua locul, fruntaria nu va mai avea importanța exagerată ce are astăzi. (p. 361)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. *Discursuri*

* Cu cîteva luni înainte de încheierea acordurilor de la Locarno, N. Titulescu avertiza asupra primejdiei pentru pacea europeană a unor „atari înțelegeri unilaterale".

250 ... Noi sîntem gata să întreprindem, împreună cu toți aceia care vor recunoaște definitiv și loial frontierele noastre, o vastă muncă de apropiere economică și politică, care va devaloriza gradat aceste frontiere pînă la spiritualizarea lor definitivă. În ziua aceea, patriile noastre actuale nu vor mai face decît una : marea patrie a familiei umane, care ne va fi cu atît mai scumpă, cu cît va reprezenta suma afecțiunilor pe care fiecare dintre noi o poartă pentru patria sa. (p. 547, nr. 307)

Atena, 9 februarie, 1934. *Documente diplomatice*

251 — Prima stabilitate pe care un stat o caută, nu în interesul său egoist, ci în interesul general, este stabilitatea frontierelor sale. (p. 401)

Atena, 9 februarie 1934. *Discursuri*

252 — Nu există forță pe lume ca să ne facă să ne schimbăm răspunsul. Și nu este autoritate internațională care să dispună de teritoriile noastre fără voia noastră, căci teritoriile oricărei țări depind exclusiv de Constituția și Parlamentul ei național. (p. 228)

4 aprilie 1934, D.A.D. *Titulescu și strategia păcii*

253 — Nu revizuirea frontierelor, nu deplasarea răului pe care-l constituie frontiera va asigura fericirea națiunilor, ci spiritualizarea frontierei prin distrugerea piedicilor pe care ea le reprezintă. (p. 556)

254 — Intangibilitatea frontierelor este deci condiția primordială a înțelegerii internaționale. (p. 555)
Cap Martin, 11 aprilie 1937

255 — Frontierele — hotărîri internaționale consfințite de timp. (p. 578)
Bratislava. 19 iunie 1937. *Discursuri*

CONFLICT

256 — Nu există conflict posibil, nu există conflict imaginabil nici prezent, nici viitor, nu există nici un conflict declarat sau în stare latentă care să nu-și aibă judecătorul, în virtutea unei legi internaționale acceptată și practicată de imensa majoritate a statelor. (p. 253)
Mari figuri ale diplomației românești : N. Titulescu

257 — Soluționarea conflictelor sau a diferendelor de orice natură ar fi care s-ar putea ivi între ele nu va trebui să se facă într-un alt fel decît prin mijloace pacifice pe care le consacră dreptul internațional. (p. 612)
Rio de Janeiro, 10 octombrie 1933. *Documente diplomatice*

ACORD

258 — Acordurile regionale au rămas mijlocul recomandat în scopul de a atinge realizări politice imediate. (p. 187, nr. 95)
Geneva, 19 septembrie, 1925. *Documente diplomatice*

259 — Marea greutate spre a se ajunge la un acord general de dezarmare este că trebuie să se țină seama de condițiile speciale ale fiecărei țări. (p. 386)
Februarie, 1933. *Discursuri*

PRIETENIE

260 — În faţa amiciţiei nu poate exista neînţelegere. La focul ei să topim tot ceea ce ar putea stînjeni interesele româneşti. (p. 709, nr. 416)

13 decembrie 1935

261 — Vrem prietenia tuturor marilor puteri fără deosebire. Sîntem gata sa dăm tuturor acestor puteri dovezile concrete ale sincerei noastre dorinţe de a trăi cu ele în pace şi prietenie. (p. 772, nr. 457)

Bucureşti, 11 iunie 1936. *Documente diplomatice*

PREVEDERE

262 — O veghe continuă este necesară, pentru ca păstrarea păcii europene să fie asigurată şi pentru ca interesele noastre naţionale să nu fie cu nimic atinse. (p. 231)

15 noiembrie 1935, D.A.D. *Titulescu şi strategia păcii*

263 — Nu uitaţi că ceea ce era mai uşor ieri, devine astăzi mai greu ; ceea ce este încă uşor astăzi, va deveni mîine imposibil. (p. 461)

264 — Nu ucideţi speranţa, căci ea este o condiţie a păcii. (p. 462)

Paris, 1935. „Atentatul de la Marsilia", *Ducursuri*

265 — Cît timp ideea de drept şi principiul păcii sînt în primejdie, orice ciocniri de idei şi de principii trebuie să înceteze.

266 — Cînd adversarii civilizaţiei s-au coalizat ca să arunce omenirea în sălbăticie, singurul răspuns este un bloc pentru apărarea marilor valori ale civilizaţiei. (p. 43)

Mari figuri ale diplomaţiei româneşti : N. Titulescu

IMPAS

267 — Am ajuns la una din acele răspîntii la care, ori se plămădesc religiile noi, ori se plămădesc cataclismele istoriei. (p. 238)

Discurs rostit de N. Titulescu în şedinţa din 10 iunie 1921 a Adunării Deputaţilor.

268 — În viaţă există uneori momente cînd nu mai poţi da înapoi. Cînd ai ales un drum, încerci uneori chiar imposibilul *. (p. 227)

11 iulie 1936. *Titulescu şi strategia păcii*

NECESITATE

269 — [...] Întîrzierea în progresul dezarmării şi criza economică pot dispare printr-o francă şi imediată cooperare internaţională.

270 — Dacă diriguitorii Europei nu realizează exigenţele opiniei publice internaţionale [...] vor fi răspunzători în faţa istoriei : o soluţie se găseşte în mîinile lor, să nu întîrzie să o aplice.

271 — Calmul, sforţarea de a pricepe chestiuni înainte de a formula judecăţi şi interdicţia absolută de a utiliza suferinţele omeneşti ca armă politică pentru a atinge scopuri egoiste, sînt azi trei mari comandamente ale păcii. Dar este unul superior tuturor ! Este necesitatea de a realiza adevărul că, în ciuda fruntariilor, în ciuda divergenţelor, omenirea formează un singur trup. Nu aparţine atît guvernelor cît nouă înşine, să realizăm acest adevăr.

* Este vorba de hotărîrea lui N. Titulescu de a renunţa să mai demisioneze din guvern. (Convorbire cu Savel Rădulescu, 15 octombrie 1967), în *Titulescu şi strategia păcii.*

272 — Pentru a crea pacea durabilă, nu vă mulţumiţi cu alcătuirea instrumentelor legale ci, cu curaj, fiecare pentru el, căutaţi să faceţi sforţarea necesară pentru a vă apropia de acel de care vă desparte concepţia momentană a interesului imediat. Problema este grea, dar nu insolubilă. În acest domeniu fiecare din noi e stăpîn fără limite, să ridice în conştiinţa lui temelia păcii adevărate, adică a păcii pe care o resimţi şi de care nu mai vorbeşti. Numai acei care n-au încredere în misiunea omului pot dispreţui o asemenea încercare. (p. 363)

273 — Dacă cunoaştem cauzele, avem o îndrumare pentru a remedia efectele. (p. 347)

274 — Nu putem să rămînem încremeniţi în formulele trecutului, dar nici nu putem, în numele viitorului, să facem un salt în necunoscut.

275 — În situaţia actuală, să păzim cu străşnicie tot ce a fost verificat prin practica trecutului şi să pregătim cu grijă, cu răbdare, poziţiile viitoare, pe care nu le vom ocupa decît treptat şi după multă chibzuială.

276 — Să întărim încrederea prin acţiune, s-o temperăm prin prudenţă, să nu renunţăm niciodată la ea pentru că implică sacrificiul, iată singurul mijloc de a evita primejdia şi de a participa în mod conştient la o evoluţie, al cărei sens şi a cărei amploare nu pot fi determinate cu precizie.

277 — Datoria ne cheamă la eroism, [...] la un eroism fără strălucire, fără răsplată imediată, la eroismul care duce la incomprehensiune şi critică, la eroismul mut şi neştiut de nimeni al vieţii din tranşee.

278 — Să înscriem la pasiv toate pierderile noastre materiale şi să trecem la contul activ această constatare menită să ne îmbărbăteze : suferinţa făureşte în clipa de faţă adevărata înfrăţire a naţiunilor. (pp. 378—379, nr. 214)*

Geneva, 7 septembrie 1931

279 — Trebuie să facem totul pentru a repara consecinţele erorii războiului. Să recurgem la toate mijloacele afară de unul singur : să nu stricăm pacea limitînd activitatea instituţiei noastre **, singura pe care lumea a imaginat-o pentru a încerca să facă să tacă vocea tunurilor. (p. 382, nr. 215)

Geneva, 29 septembrie 1931. *Documente diplomatice*

280 — După ce am circumscris răul, să găsim mijlocul de a-l împiedica *** (p. 554 nr. 312)

Bucureşti, 11 mai 1934. *Documente diplomatice*

281 — Pacea în ordine, dreptul în perpetuă devenire şi în perpetuă legătură cu mersul schimbător al vieţii, sufletul omenesc în strădania continuă de a se realiza pe sine însuşi în formele concrete ale unei gîndiri şi unei generozităţi în continuă ascensiune, iată condiţiile pe care le cere ieşirea din

---

* Discurs ţinut de N. Titulescu, în calitate de Preşedinte, la deschiderea celei de-a 12-a sesiuni ordinare a Adunării Societăţii Naţiunilor.

** Este vorba despre Societatea Naţiunilor. Discurs ţinut de N. Titulescu, în calitate de preşedinte, la închiderea celei de-a XII-a sesiuni ordinare a Adunării Societăţii Naţiunilor.

*** În discursul ţinut la dejunul oferit de Ministerul Afacerilor Externe al României în onoarea lui Tevfik Rüstu-Bey, ministrul de externe al Turciei, N. Titulescu se referea la agresiune şi la definiţia acesteia.

haos și viața organizată către care aspiră toți oamenii. (p. 833, nr. 485)

Bratislava, 19 iunie 1937. „Ordinea în gîndire". *Documente diplomatice*

ÎNȚELEGERE

282 — Interesele permanente nu pot fi influențate de neînțelegeri momentane. (p. 258)

„Adevărul", mai 1924. *Discursuri*

283 — Înțelegerea permite elanurilor creatoare, acolo unde se ivesc, să se amplifice și să ducă la rezultate bune. (p 379, nr. 215)

Geneva, 29 septembrie 1931. *Documente diplomatice*

284 — Identitatea de concepții politice constituie un adevărat izvor de înțelegere mutuală, de afecțiune și de recunoștință. (p. 483, nr. 275)

București, 16 martie 1933. *Documente diplomatice*

INTERDEPENDENȚA

285 — Toate națiunile, fără excepție, întîmpină în clipa de față dificultăți mai ales de ordin economic, așa încît nesoluționarea unei probleme poate să atragă un regres periculos pentru civilizație. (p. 331, nr. 194)

Geneva, 10 septembrie 1930 *Documente diplomatice*

286 — Problemele politice sînt interdependente. (p. 373)

Geneva, 29 septembrie 1931. *Discursuri*

VICTORIE

287 — Cînd un stat, în lupta pacifică de toate zilele, susține

o teză dreaptă, cu fermitate de curtenie, şi pune în slujba ei rezistența pe principiile mari internaționale care stau la baza raporturilor dintre state, punctul lui de vedere sfîrşeşte prin a se impune. (p. 292)

1928. *Discursuri*

288 — Istoria seculară [a Marii Britanii] poate să fie rezumată în aceste simple cuvinte : a opune adversității cu cinste, voința implacabilă de a învinge. (p. 387, nr. 215)

Geneva, 29 septembrie 1931. *Documente diplomatice*

ÎNCREDERE

289 — În conştiința faptelor mari săvîrşite, să găsim forțele de care avem nevoie, şi mai ales încrederea în noi înşine, fără de care orice luptă este imposibilă. (p. 111)

15 ianuarie 1914. *Discursuri*

290 — Sentimentele de încredere singure permit colaborarea reciprocă. (p. 155)

Mari figuri ale diplomației românești : N. Titulescu

PRUDENȚA

291 — Un stat, în orice moment din viața lui, să nu păşească mai departe decît păstrînd ceva din organizarea lui trecută, să nu sară în necunoscutul de mîine, decît înarmat cu o parte din cunoscutul de azi. (p. 138)

20 aprilie 1914. *Discursuri*

RAȚIUNE, GÎNDIRE

292 — Raționea [trebuie să fie] călăuza prezentului. (p. 346)

293 — O stare de spirit are valoare în măsura în care este sprijinită de rațiune. Cînd este contrazisă de rațiune, o stare

de spirit poate constitui un pericol ; ea nu se poate însă transforma niciodată într-un izvor de drept. (p. 354)

Cambridge, 19 noiembrie 1930

294 — Gîndirea are sarcina să realizeze tot ce există, să hotărască tot ce mai poate fi făcut, să prevadă ce va fi.
295 — Dinamica gîndirii are un ritm mai lent decît dinamica sentimentului. (p. 333)
296 — Gîndirea rămîne în urmă pentru că ea este îngrădită de tot ce a înrădăcinat adînc în ea, un trecut îndelungat.
297 — Gîndului îi revine obligaţia de a îndepărta din această moştenire tot ceea ce nu merge în pas cu raţiunea.
298 — Gîndirii îi revine sarcina de a dovedi că războiul este o amăgire.
299 — Gîndirea este aceea care trebuie să facă şi pe politician şi pe omul de ştiinţă să-şi unească mîinile în această cruciadă împotriva răului. (p. 334)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii". *Discursuri*

300 — Pentru a birui relele care stau la pîndă, umanitatea are nevoie de a crede nestrămutat în imperativele raţiunii. Aceste imperative, omul de ştiinţă le descoperă în urma unei analize obiective, într-un climat de seninătate sufletească. Omului politic îi revine sarcina de a lupta pentru ca ele să fie acceptate de colectivitate. Sarcină grea, sarcină ingrată, dar căreia trebuie să ne dedicăm clipă de clipă, căci altfel nu vom putea spune că ne-am îndeplinit datoria. (p. 531, nr. 299)

Atena, 21 octombrie 1933. *Documente diplomatice*

PACT, TRATAT

301 — Revizuirea tratatelor creează nesiguranţă, nesiguranţa întîrzie consolidarea noii stări de lucruri şi lipsa de

consolidare trezește dorința de revanșă. Acesta este drumul cel mai sigur care duce la război. (p. 168, nr. 91)

Londra, 27 martie 1925

302 — Atunci cînd ne ocupăm de tratate, să vorbim despre ele în mod precis, să știm unde încep și unde se termină, condiție indispensabilă pentru a recunoaște în orice moment la ce punct ne aflăm. (p. 278, nr. 167)

Paris, 15 martie 1929. Comunicarea „Societatea Națiunilor și minoritățile", făcută de N. Titulescu la Academia diplomatică din Paris

303 — Orice s-ar spune, nici Pactul Societății Națiunilor, nici Pactul Kellogg, nici orice alt pact asemănător nu constituie începutul unei lumi noi sau sfîrșitul definitiv al unei lumi vechi. Ele sînt rezultatul unei lungi evoluții și deci punctul de plecare al unei noi evoluții. Ele reprezintă pe plan politic organizarea juridică a unei comunități internaționale ce a luat ființă pe plan cultural, economic și social. (p. 289)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii". *Documente diplomatice*

304 — Ceea ce noi numim carta noastră fundamentală, pactul, nu este, în realitate, decît o culegere de porunci ale conștiinței. Fie că sînt scrise sau nu, fie că sînt acceptate sau nu, ce importanță are ! Atunci cînd poruncește conștiința, oamenii cinstiți acționează toți la fel.

Geneva. 29 septembrie 1931. Discurs ținut de N. Titulescu, în calitate de președinte, la închiderea celei de-a 12-a sesiuni ordinare a A.S.N.

305 — Pactul de la Paris, prin interzicerea războiului ca instrument de politică națională și prin obligația pe care o

impune de a nu se recurge decît la mijloace pașnice pentru reglementarea diferendelor internaționale, creează, pentru semnatarii acestui pact, o obligație identică cu aceea a articolului 10 în vederea respectării integrității teritoriale a fiecărui stat. (p. 401)

306 — Negocierile trebuie să fie întemeiate pe respectarea scrupuloasă a tratatelor. Cînd spun respectarea tratatelor, înțeleg mai întîi tratatele de pace.

307 — Cînd spun respectarea tratatelor, înțeleg respectarea tuturor angajamentelor internaționale, a căror denunțare unilaterală este incompatibilă cu litera și spiritul pactului, ca și cu noțiunea de convenție în general. (p. 402, nr. 225)

Geneva, 7 martie 1932. *Documente diplomatice*

308 — România dorește sincer un pact de neagresiune cu Sovietele, dar cu respectul intereselor ei legitime. (p. 225)

309 — Ofensiva împotriva tratatelor devine periculoasă, cînd ia calea înarmării, cînd seducția se substituie violenței și cînd îmbrățișarea se substituie atacului. (p. 226)

23 noiembrie 1932, D.A.D. *Titulescu și strategia păcii*

310 — Intangibilitatea tratatelor este o condiție indispensabilă a păcii.

„Curentul", octombrie 1933. Arh. St. Buc., Fond. N. Titulescu, dosar 99, f. 84.

311 — Tratatele trebuie să ucidă echivocul și să înfricoșeze intriga. (p. 473)

București, mai 1935. *Discursuri*

312 — Convențiile de la stat la stat nu sînt suficiente. Și ele nu vor fi suficiente pentru că sînt întocmite în funcție de

nevoile locale și nu în funcție de nevoile internaționale generale. (p. 556) *

Cap Martin, 11 aprilie 1937. *Discursuri*

COOPERARE

313 — Sîntem gata pentru orice colaborare în Europa centrală, dar nu vom accepta niciodată drept condiție prealabilă a unei colaborări internaționale mutilarea patriei noastre.

Arh. St. București, Fond Ministerul Propagandei Naționale, Informații, dosar 474/5

314 — Nu uita că nu ești singur pe pămînt și ai nevoie de colaborarea tuturor.

Arh. St. București, vol. III, Societatea Națiunilor, dosar 1/1919—1929, f. 46—64.

315 — Cum actele politice internaționale nu sînt acte de toate zilele, cred că o grăbire a cointeresării capitalurilor străine cu cele românești — bineînțeles cu respectul suveranității noastre — este azi cel mai puternic tratat de alianță ce putem face cu celelalte popoare. (p. 393)

Cap Ferrat, 15 noiembrie 1924. (II, 31/25—26), Diary. *Titulescu și strategia păcii*

316 — A zidi mai mărunt înseamnă a zidi mai solid. (p. 266)

Geneva, 19 septembrie 1925. Declarația în fața subcomisiei pentru reglementarea pașnică a diferendelor internaționale. *Discursuri*

317 — Nu mă îndoiesc nicidecum de triumful cooperării internaționale asupra tuturor năpastelor ce ne amenință din umbră, cu condiția ca fiecare să aducă aici, în opera de colabo-

* Discurs ținut de N. Titulescu la Societatea medicală a litoralului mediteranean, Cap Martin, 11 aprilie 1937.

rare, cele trei elemente fără de care nimic măreț nu poate fi înfăptuit : dorința de înțelegere, voința și generozitatea. (p. 331 *, nr. 194)

Geneva, 10 septembrie 1930. *Documente diplomatice*

318 — Întîrzierea în progresul dezarmării și criza economică pot dispare printr-o francă și imediată cooperare internațională. (p. 363)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". *Discursuri*

319 — Însuflețită de un spirit de solidaritate și cooperare, România este gata să colaboreze, în măsura mijloacelor sale, la opera de restaurare economică. (p. 43, nr. 247) **

Lausanne, 17 iunie 1932

320 — Este de dorit și salutară orice colaborare între state care are drept scop stabilirea de raporturi amicale între ele și reglementarea problemelor care le privesc în mod exclusiv.

321 — Statele Micii Înțelegeri consideră ca esențială coordonarea eforturilor lor comune în vederea lucrărilor pașnice, care singure pot asigura pacea și securitatea omenirii. (p. 485, nr. 277)

Geneva, 25 martie 1933

---

* Discurs ținut de N. Titulescu, în calitate de președinte la deschiderea celei de-a 11-a sesiuni ordinare a Adunării Societății Națiunilor.

** În declarația făcută de delegația română la Conferința pentru reparații de la Lausanne, N. Titulescu își exprimă speranța că lucrările conferinței vor duce la luarea unor „măsuri care să atenueze criza de care suferă Europa și să amelioreze economia generală a lumii".

322 — Națiunea română s-a consacrat, cu sinceritate și spirit de continuitate, operei de colaborare internațională. (p. 553, nr. 312)

București, 11 mai 1934. *Documente diplomatice*

323 — Balcanii au fost prea multă vreme cîmpiile însîngerate ale unei omeniri nebune pentru ca conducătorii responsabili să nu-și fi pus întrebarea : ce să facem pentru ca istoria să nu mai fie o repetare a unui trecut odios ? La această întrebare nu există decît un singur răspuns : asocierea.

324 — Cel care vrea să recurgă la război, să știe că se va izbi de rezistența unică a tuturor celorlalți. (p. 432)

325 — Este cu neputință ca juxtapunerea prieteniilor noastre *, unită cu încrederea absolută pe care o avem în buna noastră credință reciprocă, să nu constituie un factor important în organizarea păcii de mîine. (p. 433—434)

București, mai 1934. *Discursuri*

326 — Am ferma convingere că relațiile astfel stabilite ** vor rămîne pentru totdeauna normale și amicale și că na-

---

* În discursul rostit cu ocazia vizitei protocolare în România a ministrului afacerilor externe al Republicii Turcia, N. Titulescu subliniază faptul că „Legături particulare unesc țările noastre de alte țări. Noi știm că Turcia se bucură de prietenia specială a Greciei și a U.R.S.S. Dv. știți că România este aliata Poloniei, a Micii Înțelegeri, și că ea se bucură de prietenia serioasă a unei mari națiuni care s-a relevat deosebit de activă la fiecare etapă hotărîtoare a istoriei noastre naționale : am numit Franța". La aceste prietenii se referă N. Titulescu în context.

** Este vorba de relațiile între România și U.R.S.S.

țiunile noastre vor continua să colaboreze, spre binele lor reciproc, pentru menținerea păcii în lume. (p. 559)

327 — Viața modernă are nevoie de mari unități, atît din punct de vedere economic, cît și din punctul de vedere al securității. [Acest țel poate fi atins prin] asocierea statelor pe baza marilor interese cu caracter general. Este meritul statelor din Europa Centrală și din Balcani de a fi înțeles acest adevăr și de a nu fi cruțat silințele lor pentru a-l realiza în domeniul practic, lărgind treptat cercu-i de aplicare, fără a consimți vreodată a-l închide.

328 — A nu despărți niciodată, a asocia întotdeauna, iată linia conducătoare a politicii externe a Franței, iată formula care rezumă pentru mine aproape 20 de ani de experiență personală, aproape 20 de ani de practică politică zilnică cu țara aceasta.

329 — Faptul de a fi nedespărțiți între noi nu înseamnă deloc că dorim să ne despărțim de ceilalți.

330 — Orice act care creează o nouă apropiere de o parte ori de alta este socotit drept un act care ne privește direct. Cînd sarcina este grea, iată o rațiune mai mult ca să fie întreprinsă cu credință și curaj.

331 — ...Dacă dezvoltarea evenimentelor este normală, este apropiată și ziua în care Europa va fi acoperită de o serie de pacte regionale, legîndu-se unele de altele și constituind sîrma ghimpată a păcii. (p. 642, nr. 375)*

București, 8 mai 1935. *Documente diplomatice*

---

* Telegrama lui N. Titulescu către M. Litvinov, comisar al poporului pentru afacerile externe al U.R.S.S.

332 — Sîntem dornici de pace şi considerăm că cooperaţia internaţională este singurul mijloc de a o asigura în mod favorabil. (p. 230)

21 februarie 1935. *Titulescu şi strategia păcii*

333 — Vorbind cu bună credinţă, nici un stat străin nu poate considera ca un act îndreptat împotriva lui şi în special ca o tendinţă de încercuire sforţările României de a cîştiga prietenia unui popor, care reprezintă a şasea parte din planetă şi 170 milioane de suflete şi care, mai presus de toate, soarta a voit să-l aşeze la hotarele noastre. Este vorba aici de un comandament al geografiei ! [...] De război voim să ferim ţara nu numai cu unul din vecinii noştri, ci cu toţi fără excepţie, în măsura în care lucrul stă în puterea noastră. De aceea, atent la realităţile geografice, sînt atent şi la realităţile politice, la toate realităţile politice ce se dezvoltă sub ochii noştri. Nu înţeleg să răscolesc pe nici una. Înţeleg din moment ce interesele ţării sînt în afară de cauză, să le iau pe toate în serioasă considerare. Numai printr-o politică constantă de pace şi prietenie cu toate popoarele, fără deosebire, se poate asigura viaţa şi dezvoltarea ţării, conform destinelor ei. (p. 711, nr. 416) *

13 decembrie 1935. *Documente diplomatice*

UNIRE

334 — Nu există dificultăţi decurgînd din relaţiile între oameni care să reziste în faţa unirii, şi tocmai unirea în toate formele ei a fost propusă de cea de-a 11-a Adunare drept soluţie a problemelor politice şi sociale. [...] Dar pentru ca astfel de soluţii să fie eficiente este nevoie ca o legătură in-

* Discursul rostit de N. Titulescu la dineul oferit de Ministerul de Externe în cinstea lui Paul Boncour, Preşedintele Consiliului de Miniştri al Franţei, cu prilejul vizitei acestuia în România.

destructibilă să existe între cei care le-au propus. (p. 335, nr. 196)

Geneva, 4 octombrie 1930. *Documente diplomatice*

335 — Sîntem pe şantierul unde se clădeşte o lume. Fiecare îşi are misiunea sa. Cu toţii uniţi, cum oare ne-am putea îndoi de succes *. (p. 379, nr. 214)

Geneva, 7 septembrie 1931. *Documente diplomatice*

336 — Nu este glorie mai mare pentru un om ca aceea de a ne face să simţim, la un moment dat, că personalitatea noastră egoistă este susceptibilă de a dispare în faţa chestiunilor mari, că este susceptibilă de a se confunda cu aceea a semenilor noştri.

Arh. St. Bucureşti. Fond N. Titulescu, dosar 140, f. 32

337 — Statele din Europa Centrală n-au decît să aleagă : să se unească pentru a ajunge la prosperitate, sau să se izoleze şi să se combată, pentru a ajunge la mizerie.

338 — Unirea nu reuşeşte niciodată cînd se face împotriva cuiva ; ea triumfă întotdeauna cînd se face pentru ceva. (p. 381)

339 — Pentru satisfacerea reciprocă a intereselor lor economice, prin tratamentul echitabil al minorităţilor, prin starea de spirit care o creează o comuniune de interese activă, se va fi realizat unul din lucrurile cele mai însemnate în aceste vre-

* Discurs ţinut de N. Titulescu, în calitate de preşedinte, la deschiderea celei de-a 12-a Sesiuni ordinare a Adunării Societăţii Naţiunilor.

muri de tulburări şi de dispute : spiritualizarea frontierei. (p. 382)

Interviu acordat ziarului „Az Est", ianuarie 1933. *Discursuri*

340 — Există un domeniu în care sentimentul poate fi aliatul de preţ al raţiunii : acest domeniu este acela al înţelegerii reciproce a popoarelor, unica sursă a unei păci statornice şi roditoare.

341 — Relele provin din faptul că naţiunile nu-şi dau seama că, în ciuda tuturor deosebirilor, ele alcătuiesc un tot indivizibil.

342 — Omul nu poate fi străin omului numai prin faptul că între ei se ridică o graniţă. (p. 531, nr. 299)

Atena, 21 octombrie 1933. *Documente diplomatice*

343 — Asocierea eforturilor este metoda impusă de interesul general şi de interesele noastre particulare. Această asociere trebuie să fie completă şi să nu împartă Europa Centrală în blocuri rivale. (p. 551, nr. 310)

Bucureşti, 30 aprilie 1934

344 — Vom reuşi dacă sîntem uniţi şi dacă ne consultăm unii pe alţii. (p. 810, nr. 476)

Cap Martin, 6 august 1936. *Documente diplomatice*

345 — Cînd vorbesc despre solidaritate nu fac nici o diferenţă între învingători şi învinşi. Personal, nu pot suporta această diferenţă cu atît mai mult cu cît dintr-un război mondial toate naţiunile ar ieşi învinse, atît de puternice sînt le-

găturile care le unesc în timp de pace, legături care nu ar putea fi rupte fără pedeapsă. (p. 30)

7 ianuarie 1936. „Universul". *Titulescu notre contemporain*

346 — Cînd o regiune este, prin chiar poziția ei geografică, inima unei națiuni și plămînii celeilalte, cea mai elementară înțelepciune comandă celor două națiuni să se unească. (p. 781, nr. 462)

Montreux, 22 iunie 1936. *Documente diplomatice*

ÎNȚELEGERE ECONOMICĂ, COMERȚ

347 — Nu există interes economic bine înțeles care în rezultatele lui să nu satisfacă și idealul de justiție. (p. 123)

20 aprilie 1914. *Discursuri*

348 — O păsuire a datoriilor noastre externe este cea mai ușoară formă de solidaritate economică pe care un stat aliat o poate cere altui stat aliat. (p. 130, nr. 59)

Paris, 1 și 2 ianuarie 1924. *Documente diplomatice*

349 — Reforma financiară îngăduie menținerea ordinii, adică realizarea izvorului vieții celei noi către care ne îndrumă instinctul, dar pe care n-a formulat-o încă în chip limpede rațiunea. (p. 107)

București, 10 iunie 1921

350 — Comerțul este fapta vieții de toate zilele. (p. 393)

Cap Ferrat, 15 noiembrie 1924. (II 31/25—26), Diary. *Titulescu și strategia păcii*

351 — Ce poate aduce mizeria economică, dacă nu războiul sau dezordinea ? (p. 354)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". *Discursuri*

352 — Încrederea nu se creează prin discursuri, mai ales în materie financiară, ci se stabilește prin organizații apropiate. (p. 359, nr. 200)

Geneva, 20 ianuarie 1931

353 — Nu există stabilitate monetară, cîtă vreme există deficit bugetar. (p. 438, nr. 249)

Lausanne, 21 iunie 1932. *Documente diplomatice*

354 — Acordurile economice pot reduce mult din dificultățile politice. Aplicate pe o scară întinsă, ele pot aduce devalorizarea fruntariilor și practicate cu bună credință, ele pot aduce completa lor spiritualizare. (p. 423)

București, aprilie 1934. *Discursuri*

355 — Înțelegerea economică internațională este baza unică și sine-qua-non a menținerii păcii. Acestei opere națiunile vor trebui să i se dedice cît mai curînd. (p. 818, nr. 483)

Cap Martin, 11 aprilie 1937. *Documente diplomatice*

356 — Comerțul s-a internaționalizat atît de mult încît cu greu se poate ști care este comerțul național, aliat sau neutru, sau inamic.

357 — Un eveniment care atinge bogăția unei țări are repercusiuni asupra bogăției celorlalte țări, operîndu-se din-

tr-un capăt la celălalt al lumii o nivelare constantă și continuă a valorilor. (p. XXVI)

Prefață la lucrarea *Libertatea mărilor și prizele maritime*, de Preda C. Fundățeanu

358 — Nu există alt mijloc de a ameliora schimbul decît să muncești și să produci ieftin, pentru a exporta mai mult, să ții „casa" în ordine, să ai finanțe corecte și să faci economii.

Arh. St. Buc., Fond N. Titulescu, dosar 98, f. 56

359 — Schimbul și vînzarea sînt de aceeași esență.

Arh. St. Buc., Fond N. Titulescu, dosar 50/f. d., f. 8

360 — Echilibrul cheltuielilor și al cîștigurilor este condiția primordială a redresării financiare.

Arh. St., Buc., Fond N. Titulescu, dosar 12/1923, f. 1

INȚELEGEREA BALCANICĂ

361 — Ceea ce stă la baza alianțelor este o pregătire sufletească îndelungată care dacă lipsește, alianța nu se poate face*. (p. 97)

București, 15 ianuarie 1914, *Discursuri*

362 — Balcanii trebuie să aparțină popoarelor din Peninsula Balcanică. (p. 160)

16 iunie 1928

363 — Ca și Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică este o asociație chemată să-și verifice ritmic coeziunea în prezența

* Titulescu parafrazează o idee a lui N. Iorga.

greutăților vieții de toate zilele, iar nu numai ca alianțele trecute, a-și încerca puterile în momentele de criză. (p. 249)

Ion, M. Oprea, *N. Titulescu*

364 — Așa cum este întocmit și conceput, Pactul de Înțelegere Balcanică nu este îndreptat contra nici unei puteri. Scopul lui este de a garanta securitatea frontierelor balcanice împotriva unei agresiuni venind din partea unui stat balcanic. (p. 541, nr. 304)

București, 6 februarie 1934 *Documente diplomatice*

365 — Înțelegerea Balcanică servește pacea mult mai eficace decît tratatele nelămurite care se mărginesc a afirma principii generoase pe care ai totdeauna greutatea să le reduci la justa lor proporție. (p. 229)

4 aprilie 1934, *Titulescu și strategia păcii*

366 — Semnînd Pactul Balcanic, ne-am consacrat unei opere închinate păcii și intereselor primordiale ale națiunilor noastre. (p. 555, nr. 312)

București, 11 mai 1934

367 — Înțelegerea Balcanică este o vastă asociere de state, avînd drept scop menținerea păcii prin crearea unei forțe colective, impunătoare, pusă în slujba practicilor internaționale cele mai corecte și mai amabile. (p. 581, nr. 332)

Ankara, 30 octombrie 1934

368 — Alianța comandă asistență, iar nu agresiune.

369 — Frumusețea [...] înțelegerii nu-și are egalul decît în soliditatea sa.

370 — [...] Atîta timp cît acordurile politice nu sînt chemate să participe la viața zilnică a națiunilor [...] ele pot reprezenta

documente prețioase, pot constitui combinații ingenioase, dar nu sînt în definitiv decît construcții abstracte.

371 — Atîta timp cît un acord politic n-a fost adoptat de presă, el poate fi cel mult un superb plan de arhitecți ! Construcția rămîne de făcut. Și cum nu există construcție vie care să nu fie o perpetuă devenire, cum nu există o creație continuă în care lucrătorul, inspirîndu-se din ceea ce a realizat în parte, să nu devină la rîndul său arhitect pentru tot ceea ce-i rămîne de făcut, reprezentanții presei sînt adevărații colaboratori ai autorilor unei înțelegeri politice.

372 — Concepția Înțelegerii Balcanice este frumoasă pentru că se întemeiază pe nobila obligație a respectării dreptului celuilalt, în astfel de măsură încît cei care sînt membrii ei nu au cu acest titlu mai mult drept încît cei care nu sînt încă membri.

373 — Concepția Înțelegerii Balcanice este frumoasă pentru că ea substituie o noțiune de armonie acolo unde nu era decît contrazicere și confuzie, și un sentiment de securitate și împăciuire, într-o regiune al cărei nume era odinioară sinonim cu revoluția și războiul. (p. 770)

374 — Concepția Înțelegerii Balcanice este frumoasă pentru că de cînd blocul nostru este constituit, noi nu avem sentimentul de a fi creat ceva nou, ci pe acela de a ne fi regăsit. (p. 771)

375 — Noi, popoarele balcanice. nu sîntem decît o singură familie pe care nenorocirile istoriei au rupt-o în bucăți și [...] acum, aflîndu-ne împreună, constatăm în fiecare zi că nu avem a face cu străini care trebuie să dea dovezi ca să cîștige binefacerile prieteniei, ci cu frați care dintru început revendică drepturile lor.

376 — Aici, în Balcani, războiul nu va izbucni. El nu va izbucni fiindcă nimic nu ne desparte. Și dacă el ar veni de alu-

rea, se știe că vom fi uniți cu toții pentru a ne apăra frontierele și dreptul nostru.
377 — Robi ai intereselor noastre naționale, noi în schimb nu sîntem în serviciul comandat al nimănui. (p. 771, nr. 457)
București, 11 iunie 1936

378 — Nu trebuie să se lase să treacă o clipă pentru a proclama solidaritatea țărilor din Înțelegerea Balcanică, alcătuită atît din înțelegerea intereselor reciproce, cum și din aceea a primatului securității regionale în raport cu interesele speciale ale fiecăreia din aceste țări. (p. 781, nr. 462)
Montreux, 22 iunie 1936. *Documente diplomatice*

MICA ÎNȚELEGERE

379 — Mica Înțelegere este o organizație defensivă, prima asociație de state făcută în scopul de a se menține noua stare de lucruri în Europa de după război. (p. 239)
380 — Nu există vreo națiune cu care noi să nu dorim să stabilim raporturi amicale. Dar dacă prețul acestei amiciții este punerea în discuție a statutului nostru teritorial, răspundem cu două vorbe categorice și definitive : „Non possum" !
381 — Noi dorim prietenia cu toți, fără deosebire.
382 — Prin solidaritatea noastră facem pe toți să înțeleagă aceste simple cuvinte : „Sîntem aici !" (p. 240, nr. 138)
Belgrad, 17 iunie 1928. *Documente diplomatice*

383 — Portul pe care-l servește digul Micii Antante este Europa și liniștea pe care se sforțează să o mențină apelor este pacea Europei.
384 — Mica Antantă îmi face impresia unor diguri ale unui port uriaș : cînd soarele strălucește, cînd este timpul frumos, te-ai putea întreba ce rost au aceste construcții mărețe din

piatră, care prin regularitatea liniilor lor strică poezia peisajului ? Dar furtuna vine. Valurile nepăsătoare la dorințele oamenilor se ridică amenințătoare, dar se sfarmă de pietrele care sînt acolo de multă vreme și care le așteaptă. Și apele portului nici nu se încrețesc măcar, atunci cînd furtuna mugește amenințătoare în jurul portului. (p. 299)

Belgrad, 17 iunie 1928. *Discursuri*

385 — Mica Înțelegere nu-și va putea îndeplini misiunea sa pacificatoare decît punînd de acord interesele sale cu cauza marilor aliați fără deosebire. (p. 244)

386 — Există la cele trei popoare ale noastre o asemenea lipsă de ostilitate față de oricine ar fi și o atît de mare dorință de înțelegere cu toate popoarele, indiferent de importanța problemelor care își așteaptă încă rezolvarea, încît strigătul „Trăiască Mica Înțelegere !" este sinonim cu „Trăiască pacea !", și spunîndu-l eu ca român, am conștiința de a nu trăda nici una din prieteniile scumpe inimilor noastre. (p. 245, nr. 142)

București, 29 iunie 1928

387 — Activitatea Micii Înțelegeri în cei 14 ani de existență ai ei a dovedit că, departe de a fi un instrument politic de natură a neliniști pe vecinii ei, Mica Înțelegere nu a fost decît o creație organică în vederea păcii, căreia a subordonat toate interesele ei. (p. 478, nr. 275)

București, 16 martie 1933

388 — Politica Micii Înțelegeri, care constituie, de la Pactul din 16 februarie 1933, o unitate internațională superioară, este o politică de pace, care a rămas și va rămîne fidelă principiului direct sau indirect al competenței și funcționării în mod regulat a instituției de la Geneva, care va continua să

rămînă devotată ideii de colaborare politică și economică cu toți vecinii săi.

389 — Mica Înțelegere cere o dată mai mult tuturor națiunilor de bună-credință să practice politica respectării tratatelor și a dreptului internațional, politica arbitrajului general în cadrul angajamentelor semnate în prezent și să practice politica dezarmării în cadrul securității pentru toți.

390 — Cele trei state ale Micii Înțelegeri nu amenință nici un stat vecin, ele nu au nici un interes să fie în conflict politic sau militar cu nici un stat, ele execută în mod cinstit toate angajamentele lor internaționale și sînt hotărîte să continue să le respecte și să le execute.

391 — Unirea lor * nu are alte scopuri decît să servească ca punct de plecare a organizării pașnice noi a Europei Centrale, la care ar putea să se alăture alte state în scopul unei politici constructive de colaborare politică și economică a tuturor națiunilor și în toate domeniile în Europa Centrală și Sud-Orientală. (p. 498)

392 — ... Această linie politică constituie singura cale prin care principiile Pactului Societății Națiunilor și pacea generală pot fi salvgardate în mod durabil. Practicînd această politică sinceră și loială față de toți, ele sînt cu atît mai hotărîte să apere cu toate mijloacele care sînt la dispoziția națiunilor lor, printr-o unire indivizibilă, interesele lor vitale comune împotriva oricărei eventuale amenințări. (p. 498—499, nr. 287)

Praga, 29 mai — 1 iunie 1933. *Documente diplomatice*

393 — Mica Înțelegere nu este o creație a guvernelor, și nu

* Este vorba despre cele trei state ale Micii Înțelegeri.

se sprijină numai pe tratatele încheiate, ci ea constituie o necesitate a trecutului recent, a prezentului și a viitorului.

„Curentul" 26 octombrie 1933, dosar 99, f. 146

394 — Trebuie să ne deprindem cu toții cu ideea că expresia „Mica Înțelegere" este doar o variantă a cuvîntului pace.

395 — Cu cît pacea balcanică va fi mai bine consolidată, cu atît interesele Micii Înțelegeri, și prin urmare și acelea ale păcii generale, sînt mai bine respectate.

„Dimineața", 25 octombrie 1933. Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 99, f. 150

396 — Statele Micii Înțelegeri sînt profund atașate păcii și își vor pune toate eforturile și toate forțele în slujba păcii. (p. 675, nr. 396)

Bled, 30 august 1935

397 — ... Statele Micii Înțelegeri se străduiesc să apere cu devotament, în cadrul Societății Națiunilor, pacea și respectarea angajamentelor internaționale, încercînd să readucă în Europa colaborarea pașnică între popoare printr-un spirit de înțelegere mutuală.

398 — Ca state fondatoare ale Societății Națiunilor, [Statele Micii Înțelegeri] sînt profund atașate păcii ; [...] ele știu să aprecieze binefacerile păcii și ale înțelegerii între popoare ; dar, considerînd necesitatea unei linii politice drepte care să ducă cu adevărat la o colaborare sincer pașnică, ele sînt hotărîte să ia în comun și într-o unitate și fidelitate profundă toate măsurile în scopul apărării păcii și a patrimoniului lor național prin toate mijloacele care sînt și vor fi la dispoziția popoarelor lor prietene și aliate. (p. 753, nr. 442) *

Belgrad, 7 mai 1936

* Comunicatul celei de-a X-a sesiuni a Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri.

399 — Născută din nevoia de pace organizată, dezvoltată treptat pe toate tărîmurile potrivit funcţiunilor vieţii moderne de stat, Mica Înţelegere înfăţişează azi o pildă. (p. 767)

400 — În ceasul în care Europa ar fi acoperită de o reţea de acorduri similare, neîndreptate împotriva nimănui, dar avînd ca scop respectarea legii internaţionale, pacea va exista cu adevărat.

Făuritorilor ei [ai Micii Înţelegeri] le e îndrituită mîndria, iar slujitorilor ei mulţumirea sufletească. (p. 767, nr. 453)

7 iunie 1936. Declaraţia făcută de N. Titulescu ziarului „Dimineaţa".

401 — Secretul puterii Micii Înţelegeri stă în faptul că ea a ştiut să înfiripeze internaţionalul pe un naţional vajnic, veghetor şi indestructibil. (p. 768, nr. 454)

7 iunie 1936. Declaraţia făcută de N. Titulescu ziarului „Universul". *Documente diplomatice*

REVIZUIRE

402 — Revizuirea nu este o soluţie de pace. (p. 337, nr. 197)

Paris, 5 noiembrie 1930

403 — Singurul mijloc de a nu face din revizuire o cauză de război este de a nu o pune la ordinea zilei. (p. 487, nr. 278)

Geneva, 27 martie 1933. *Documente diplomatice*

404 — Revizuirea tratatelor nu înseamnă decît război.

11 aprilie 1933. „Lupta", Arh. St. Bucureşti, Fond N. Titulescu, dosar 97, f. 138

405 — Revizuirea este pentru România nu numai amputarea moşiei strămoşeşti, Revizuirea este amputarea atribuţiilor istorice ale neamului nostru, tocmai în clipa cînd el şi-a desăvîrşit unitatea. (p. 299)

4 aprilie 1931, D.A.D., *Titulescu şi strategia păcii*

AGRESIUNE

406 — Este necesar în interesul securităţii generale de a defini cît mai precis posibil agresiunea pentru a preveni orice pretext pentru justificarea ei.

407 — ... Toate statele au deopotrivă drept la independenţă, la securitate, la apărarea teritoriilor lor şi la libera dezvoltare a instituţiilor lor.

408 — În interesul păcii generale, trebuie asigurată tuturor popoarelor inviolabilitatea teritoriului ţărilor lor.

409 — Se socoteşte util în interesul păcii generale de a pune în vigoare între ţările lor * reguli precise care să definească agresiunea în aşteptarea ca acestea din urmă să devină universale **. (p. 507—508, nr. 291)

Londra, 3 iulie 1933. *Documente diplomatice*

---

* Este vorba de ţările care au semnat la 3 iulie 1933 Convenţia de definire a agresiunii : România, Estonia, Letonia, Polonia, Turcia, U.R.S.S., Persia, Afganistan.

** Convenţia de definire a agresiunii : Art. II : „În consecinţă, va fi recunoscut ca agresor într-un conflict internaţional, sub rezerva acordurilor în vigoare între părţile în conflict, statul care cel dintîi va fi comis una din acţiunile următoare : 1) declaraţiune de război unui alt stat ; 2) invaziune prin forţele sale armate, chiar fără declaraţie de război, a teritoriului unui alt stat ; 3) atac prin forţele sale terestre, navale sau aeriene, chiar fără declaraţie de război, a teritoriului, navelor sau aeronavelor unui alt stat ; 4) blocus naval al coastelor sau al porturilor unui alt stat ; 5) sprijin dat bandelor armate care, formate pe teritoriul său, vor fi invadat teritoriul unui alt stat sau refuzul, cu toată cererea statului invadat, de a lua pe propriul său teritoriu toate măsurile în puterea lui, pentru a lipsi zisele bande de orice ajutor ori protecţiune". (p. 508—509, nr. 291). *Documente diplomatice*

410 — A defini cu precizie agresiunea ca fapt pur şi simplu, independent de orice consideraţie teoretică, a preciza cu grijă noţiunea teritoriului asupra căruia agresiunea nu s-ar putea exercita, a se angaja cu fermitate de a nu face operă de agresor, oricare ar fi raţiunile de ordin internaţional sau intern, care ar putea-o justifica, înseamnă a substitui vagilor aspiraţii de ideal care au stăpînit pînă astăzi eforturile naţiunilor şi ale conducătorilor lor, o bază practică şi solidă, care constituie punctul de plecare al unei întregi vieţi noi. (p. 554, nr. 312).

Bucureşti. 11 mai 1934, *Documente diplomatice*

411 — Ca să aplici sancţiuni, ca să procedezi la o acţiune coordonată împotriva agresorului, trebuie mai întîi să fii în măsură de a-l determina. (p. XXII)

Prefaţă la lucrarea *Libertatea mărilor şi prizele maritime*, de Preda C. Fundăţeanu

RĂZBOI

412 — De îndată ce războiul a fost îngrădit ca instituţie legală, lumea capătă mai multe perspective pentru ea însăşi.

413 — Pentru a împiedica războiul ca fenomen social, trebuie să începem prin a-l desfiinţa ca instituţie legală. Spre acest prim ideal trebuie să tindă noile legi internaţionale despre pace. (p. 321)

414 — Îmi exprim profunda convingere că războiul, niciodată, dar absolut niciodată, nu va mai însemna rezolvarea unui conflict. (p. 326)

415 — În cel mai bun caz, într-un război victorios se vor schimba numai datele problemei : nemulţumitul de mîine este substituit nemulţumitului de azi.

416 — Unui război purtat în numele dreptății, îi va urma un alt război în numele dreptății. Și așa mereu fără sfîrșit. Cu ce preț ? Cu un preț neînchipuit de mare pe care trebuie să-l plătească toată omenirea pentru interesele personale ale unuia sau mai multora dintre membrii săi. (pp. 326—327)
417 — Războiul nu se poate îngrădi făcînd legi împotriva lui, ci înlăturînd cauzele care îi dau naștere.
418 — Cauzele războiului trebuie studiate cu grijă, și căutate măsuri eficace de apărare.
419 — Sîntem antrenați într-un infernal cerc vicios din care putem scăpa numai printr-un act al rațiunii, sau printr-o catastrofă. (p. 331)
420 — Războiul este o amăgire.
421 — Dintre toate amăgirile proaste, războiul este cea mai proastă îndeletnicire. (p. 334)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii"

422 — Marele război a fost o nebunie, marele război a fost o crimă contra umanității. (p. 348)

Cambridge, 19 noiembrie, 1930. „Progresul ideii de pace"

423 — Persistența în actele de ostilitate, [...] departe de a pregăti pacea, pregătește războiul. (p. 398)

Declarații către reprezentanții presei, pe marginea întîlnirii de la Kosice, decembrie 1933. *Discursuri*

424 — Marile puteri ale lumii, prin certurile lor continui, dau lumii spectacolul unui faliment politic. (p. 32, nr. 152)
425 — Războiul tulbură liniștea popoarelor în ce privește soarta frontierelor lor. (p. 546, nr. 307)

Atena, 9 februarie 1934. *Documente diplomatice*

426 — Numai echivocul ar putea aduce complicaţii din care ar putea să iasă un război. (p. 446)

„Dimineaţa", 26 iunie 1934. *Discursuri*

427 — Dacă războiul actual nu este nici condiţia fatală a progresului, dacă el nu este nici dovada perpetuităţii mizeriei omeneşti, ce este el atunci ? El este accidentul care curmă mersul firesc al lucrurilor.

428 — Războiul este vijelia care răstoarnă holda mănoasă şi plină de făgăduieli, dar care putea să nu se ridice.

429 — Războiul este produsul a mii de cauze mici şi nebănuite, acumulate zi cu zi în adîncul tainic al sufletelor, şi care puteau să lipsească.

430 — Războiul actual a scos la suprafaţă tot trecutul nostru de patimi şi greşeli şi pe care-l credeam dispărut pentru vecie. El este răzbunarea sentimentelor împotriva raţiunii, care credea că poate guverna singură lumea.

431 — Toate erorile necontrolate, toate greşelile nepedepsite, toate opiniile nejustificate, toţi aceşti fermenţi de demenţă picuraţi strop cu strop în sufletele noastre, toată hrana aceasta cu care înaintaşii noştri credeau că ne putem nutri nepedepsiţi inconştientul, tot acest fond [...lipsă în text] a explodat.

Dosar 24, f. 1

432 — ...Cu cît [se] speră mai mult [în război], cu atît [se] obţine mai puţin, pînă într-atît încît preţul războiului ajunge să depăşească valoarea tributului.

433 — Războiul actual este înainte de toate o luptă de forţe psihologice. În luptă nu sînt atît armate vrăjmaşe, cît idealuri inconciliabile !

434 — Lupta actuală are multă analogie cu vechile războaie religioase. Rod al aceloraşi iluzii, ea prezintă aceeaşi incoerenţă, aceleaşi forme şi violenţă. Iraţionalul o cîrmuieşte.
435 — Dacă raţiunea ar fi putut domina aspiraţiile [războinice] ale popoarelor, desigur [războiul] nu s-ar fi născut *.

Arh. St. Bucureşti, fond. N. Titulescu, dosar 24, f. 2 f.d.

436 — Războiul nu poate izbucni decît pentru că nu s-au spus cuvintele importante şi nu s-au făcut gesturile necesare în timp util.

„Paris Soir", 21 iunie 1936, Arh. St. Bucureşti, Fond Ministerul Propagandei Naţionale, dosar 581, f. 6, lb. franceză

437 — Ce muncă fructuoasă poate fi oare întreprinsă dacă încontinuu crezi că mîine are loc catastrofa. (p. 554)
438 — Este de neconceput să vrei să provoci o tulburare planetară, pentru a da satisfacţie unora în detrimentul altora. (p. 556)

Cap Martin, 11 aprilie 1937. *Discursuri*

439 — Dintr-un război modern, toate naţiunile ies înfrînte. (p. 111)

Londra, 3 iunie 1937. *Mari figuri ale diplomaţiei româneşti: N. Titulescu*

DEZARMARE

440 — Corolarul necesar al acestui sentiment de neîncredere este necesitatea de a revizui tratatele în mod amical, ca singurul mijloc de a împiedica războiul. (p. 168, nr. 91)

Londra, 27 martie 1925. *Documente diplomatice*

* Dintr-un caiet de însemnări.

441 — Dezarmarea, sau mai curînd, pentru a întrebuința expresia tehnică corectă : limitarea armamentelor, este o absolută necesitate a păcii. (p. 356)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace"

442 — Conferința de dezarmare va fi piatra de încercare a înțelegerii între națiuni. (p. 375)

Geneva, septembrie 1931. *Discursuri*

443 — Dezarmarea navală exercită așadar o influență directă asupra dezarmării terestre și asupra modului de organizare prin acorduri universale sau regionale, a unui sistem eficace de securitate. (p. XXII)

Prefață la lucrarea *Libertatea mărilor și prizele maritime*, de Preda C. Fundățeanu

444 — Nu există dezarmare posibilă fără control. Cu cît este mai puternic controlul, cu atît este mai realizabilă dezarmarea.

februarie 1935. Declarații făcute presei române și străine. *Discursuri*

PACE

445 — Pacea nu este o simplă vorbă. Pentru a o obține, nu ajunge să o afirmăm. Trebuie să o organizăm. (p. 32)

Titulescu și strategia păcii

446 — Desigur că dreptul păcii va trebui să se ocupe și de condițiile de aplicare a sancțiunilor internaționale și să se stabilească limitele ce trebuiesc respectate în această aplicare. (p. 28)

Titulescu și strategia păcii

447 — A fi obligat să nu recurgi decît la mijloace pacifice, înseamnă a nu recurge la forţă sau la violenţă. (p. XXX)

Prefaţă la lucrarea *Libertatea mărilor şi prizele maritime*, de Preda C. Fundăţeanu

448 — În realitate, pacea este în acelaşi timp o stare de spirit, un scop, o organizaţie legală, un instrument şi un strigăt al inimii, adică expresia verbală, mijlocul de a ancora în conştiinţa universală comandamentele sale imperioase. (p. 86)

Jacques de Launay, *Titulescu et l'Europe*

449 — Este drept că şi la conferinţele de pace nu se creează stări de lucruri, ci se confirmă stări de fapt, obţinute prin soarta armelor, şi prin urmare, intrate deja în conştiinţa maselor. (p. 168, nr. 91)

Londra, 27 martie 1925. *Documente diplomatice*

450 — Idealul nostru este organizarea păcii mondiale. (pp. 295—296)

Februarie 1928. Interviu acordat corespondentului din Paris al ziarului „Neue Freie Press". *Discursuri*

451 — Pacea este, înainte de toate, o stare de spirit.

452 — Nu poate să existe pace şi nicăieri nu s-ar putea întreprinde o muncă fecundă şi creatoare, menită să îndrepte răul cauzat de anii de distrugere, dacă nu există o absolută încredere în stabilitatea condiţiilor actuale.

453 — Mica Înţelegere, în totalitatea ei, posedă această încredere absolută. De aceea intangibilitatea tratatului nu este pentru noi o doctrină comandată de egoismul naţional, de orbire sau de încăpăţînare ; ea este în interesul tuturor şi nu

numai în interesul nostru, condiția sine-qua-non a păcii. (p. 240, nr. 138)

Belgrad, 17 iunie 1928. *Documente diplomatice*

454 — Pacea este o necesitate absolută pentru Europa întreagă. Această necesitate este realizată de către toate națiunile conștiente de transformările produse de război și de urmările sale, și de către nevoia imperioasă de a fi pregătiți oricînd, pentru a rezista unei dezorganizări vătămătoare pentru toți, printr-o muncă neîntreruptă de reclădire.

455 — Noi * nu vom fi agresivi față de nimeni pe lume. Dimpotrivă, noi nu dorim decît prietenia cu toată lumea fără deosebire. (p. 299)

456 — Vom fi cei dintîi fericiți de a putea aplauda din toată inima pe toți aceia care vor face pentru pace mai mult decît putem face noi. (p. 300)

Belgrad, 17 iunie 1928. *Discursuri*

457 — Politica de pace își găsește justificarea în nevoia generală de pace a tuturor popoarelor europene. (p. 242, nr. 139)

București, 20—22 iunie 1928

458 — Pacea nu poate fi servită decît printr-un ideal. Or, idealul trebuie să aibă drept bază dreptatea, și nu servitutea internațională. De aceea spun : Să îndeplinim în mod scrupulos datoria de astăzi. Să plecăm de la ce este.

459 — Cînd finalitatea urmărită prin tratate va fi atinsă, să trasăm larg programul obligațiilor morale față de oameni, în calitate de oameni. Vom merita astfel mai bine de la patriile noastre respective, vom înfrunta de asemenea mai ușor greutățile care par să ne separe astăzi, căci morala este una sin-

* Țările din Mica Înțelegere.

gură pentru toți și omul este egal omului oriunde s-ar afla. (p. 286, nr. 167)

Paris, 15 martie 1929. *Documente diplomatice*

460 — Poate că în lume nu este încă pace, însă omenirea merge în întîmpinarea ei.

461 — Pacea este în realitate un fenomen de mișcare. Ea este ceva viu care se înfăptuiește treptat.

462 — Pacea nu este nici odihnă, nici delăsare.

463 — Dinamica păcii este supusă acelorași legi ca și mișcarea : 1. rezistența la frecare ; 2. forța care dă naștere mișcării ; 3. eliminarea oricărei forțe care ar putea împiedica mișcarea ; 4. timpul. Rezistenței la frecare, îi corespunde organizarea păcii prin legile internaționale ; forței care imprimă mișcarea, îi corespunde cea mai mare forță a lumii, adică gîndirea ; eliminării forței contrare, care ar putea împiedica mișcarea inițială, îi corespunde necesitatea de a situa legea internațională recunoscută, deasupra oricărei necesități subiective, oricare ar fi forma pe care ar îmbrăca-o aceasta ; rămîne timpul, factor comun, care singur, în sistemul ritmului, va putea aduce contopirea intereselor contrarii care caracterizează evoluția.

464 — Există în actuala situație din lume elemente care ar putea asigura un progres normal al relațiilor dintre oameni spre acel stadiu în care forța brutală își va pierde din ce în ce mai mult preponderența în reglementarea conflictelor dintre națiuni. (p. 319)

465 — Toate aceste legi pentru pace pot fi elaborate numai într-o colectivitate care crede în pace. (p. 331)

466 — Lumea are în fața ei posibilități nelimitate. Dar nimic nu poate fi efectiv realizat, atît timp cît nu vom recunoaște semnificația deplină a tot ce am realizat pînă azi și atît timp cît nu sîntem pătrunși de importanța legii fundamentale a di-

namicii păcii. Prudență față de realizările noi, credință fermă în tot ce s-a realizat.

467 — Atît timp cît omenirea se gîndește la pace, ea se și întreabă dacă această dorință va putea deveni vreodată o realitate durabilă. (p. 333)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii". *Discursuri*

468 — Tot ceea ce este în legătură cu pacea interesează în cel mai înalt grad România. (p. 309, nr. 176)

Madrid, 13 iunie 1929. *Documente diplomatice*

469 — O pace durabilă și trainică cu greu este posibilă fără ajutorul unor forțe morale și intelectuale, iar activitatea diplomatului trebuie să fie întărită prin asocierea minților oamenilor. (p. 230)

1930. „Politica și pacea". *N. Titulescu în universul diplomației păcii*

470 — O preocupare pe cît de nobilă, pe atît de măreață : menținerea și organizarea păcii în lume ; nu depinde decît de voința guvernelor pentru a putea fi transformată printr-un singur gest în realitate tangibilă. (p. 332, nr. 196)

Geneva, 4 octombrie 1930

471 — Cum s-ar putea oare clădi edificiul păcii fără sprijinul maselor ? Și cum poți convinge masele dacă nu prin cuvînt ?

472 — Ce este pacea ? Ea este un cuvînt ? În asemenea caz asistăm la triumful păcii, căci niciodată nu s-a vorbit așa de mult de pace ca de la marele război încoace. S-a vorbit așa de mult de ea, încît unele spirite critice au asemănat pacea cu sănătatea : nu vorbești de ea decît cînd ești pe punctul s-o pierzi !

473 — Este pacea, dimpotrivă, o simplă organizare legală contra războiului ? Şi în acest caz asistăm la o adevărată ascensiune a păcii organizate.

474 — Este însă pacea, mai presus de toate, o stare de spirit ? În asemenea caz trebuie să recunoaştem în deplină sinceritate că spiritul pacific n-a înaintat cu acelaşi pas accelerat ca organizarea legală a păcii ; ba trebuie să recunoaştem că de cîtva timp asistăm la un regres al spiritului pacific.

475 — Dacă pacea, văzută prin prisma eternităţii, este şi nu poate fi altceva decît o stare de spirit, ea este azi, pe tărîmul realizării practice, în acelaşi timp toate cele trei lucruri despre care am vorbit. Pacea este azi o stare de spirit ca scop ; o organizare legală ca instrument şi un strigăt al inimii, adică o expresie prin cuvînt, ca mijloc de a împlînta în conştiinţa universală imperioasele ei comandamente. (p. 339)

476 — Ceea ce trebuie făcut pentru a asigura pacea este ca popoarele în plină sinceritate şi fără gînduri ascunse să lucreze împreună pentru a spiritualiza frontiera, prin acorduri de tot felul, în special prin acorduri economice în interesul comun. (p. 340)

477 — Calmul, sforţarea de a pricepe chestiunile înainte de a formula judecăţi şi interdicţia absolută de a utiliza suferinţele omeneşti ca armă politică pentru a atinge scopuri egoiste sînt azi trei mari comandamente ale păcii. Dar este unul superior tuturor ! [...] în ciuda divergenţelor, omenirea formează un singur trup. Nu aparţine atît guvernelor, cît nouă înşine să realizăm acest adevăr, conştiinţa că ceea ce leagă pe om de om este mai important decît ceea ce îl poate despărţi pe terenul intereselor naţionale. (p. 354)

478 — Pentru a crea pacea durabilă, nu vă mulţumiţi cu alcătuirea instrumentelor legale, ci cu curaj, fiecare pentru el, căutaţi să faceţi sforţarea necesară pentru a vă apropia de

acela de care vă desparte concepţia momentană a interesului imediat.

479 — Fiecare din noi e stăpîn fără limite să ridice în conştiinţa lui temelia păcii adevărate, adică a păcii pe care o resimţi şi de care nu mai vorbeşti.

480 — Numai cei care n-au încredere în misiunea omului pot dispreţui asemenea încercare. Omul, în ultimă analiză, este ceea ce voim noi ca el să fie. (p. 355)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace"

481 — Din toate timpurile, omenirea a fost dornică de minuni şi suferinţele de acum nu au făcut decît să se accentueze această tendinţă naturală. (p. 377)

482 — Ce importanţă are faptul că nu vom mai fi prezenţi în ziua cînd opera va fi terminată ? Ce importanţă are că vor fi uitate sforţările lucrătorilor din primul ceas, ce importanţă că noi nu vom fi fost decît soldaţii necunoscuţi ai victoriei păcii ? Noi vom fi fost aceia care am crezut într-o clipă cînd am fi putut să ne pierdem credinţa * (p. 379, nr. 214)

Geneva, 7 septembrie 1931

483 — Sinonimul păcii nu este lipsa războiului.

484 — Pacea înseamnă înainte de toate o stare de spirit alcătuită din încredere, din înţelegere reciprocă, din nădejde în ziua de mîine.

485 — Pacea nu se proclamă, pacea se cucereşte.

486 — Strădaniile depuse pentru ca pacea să izbîndească sînt mai grele şi mai îndelungate decît cele pe care le implică orice altă cucerire.

* Discurs ţinut de N. Titulescu în calitate de preşedinte, la deschiderea celei de-a 12-a sesiuni ordinare a Adunării Societăţii Naţiunilor.

487 — ...Lupta pentru pace are un caracter sacru, căci ea trebuie să nimicească pe cei mai înverşunaţi duşmani ai muncii creatoare : îndoiala şi descurajarea.

488 — Lucrînd pentru făurirea unor înţelegeri cu caracter regional, se facilitează opera de organizare a continentului european.

489 — Aici în Balcani se simte un curent înnoitor, al cărui scop este de a înălţa edificiul păcii pe singura bază solidă posibilă, deoarece este o bază morală : să ne ajutăm unii pe alţii * (pp. 467—468, nr. 269)

București, 22 octombrie 1932. *Documente diplomatice*

490 — Numai pacea poate garanta rodnicia străduinţelor noastre. (p. 225)

18 noiembrie 1932. *Titulescu şi strategia păcii*

491 — Dorinţa noastră este să dezvoltăm cît mai mult raporturile noastre de orice natură, cu toate statele balcanice.

492 — Cînd pacea este ameninţată nu se răspunde cu război, ci cu organizarea păcii. (p. 477, nr. 275)

București, 16 martie 1933. *Documente diplomatice*

493 — Desigur, mai este mult de lucru, însă sînt sigur că drumul pe care mergem este trasat clar şi definitiv şi că acest drum ne va duce la pacea atît de fierbinte dorită de toţi.

23 aprilie 1933. „Universul". Declaraţii făcute ziarului „Politika"-Belgrad. Arh. St. Bucureşti, Fond. N. Titulescu, dosar 97, f. 84

* Discurs rostit de N. Titulescu la deschiderea celei de-a III-a Conferinţe Balcanice.

494 — Nu am nici o îndoială că în munca ei neobosită pentru menținerea păcii generale, România va face tot ceea ce depinde de ea. (p. 512, nr. 292)

Londra, 3 iulie 1933. *Documente diplomatice*

495 — Punînd pacea deasupra intereselor particulare, orice țară care luptă pentru consolidarea ei arată o dată mai mult omenirii rătăcite drumul rațiunii care singur duce la salvare.

Atena, octombrie 1933. Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 98/f.d., f. 11

496 — Cu cît va fi mai bine organizată pacea în Balcani, cu atît va cîștiga Europa centrală.

„Ordinea", octombrie 1933. Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 99, f. 126

497 — Marile opere pacifice trebuie să aibă ca deviză : nimic pentru noi singuri. (p. 530, nr. 298)

Ankara, 17 octombrie 1933. *Documente diplomatice*

498 — Pacea nu înseamnă altceva decît conștiința universalității speței umane.

499 — Cine sînt oare cei ce se străduiesc cel mai mult pentru realizarea acestei conștiințe și, în consecință, cei mai buni făuritori ai păcii, dacă nu marii maeștri ai gîndirii omenești, care prin învățătura lor ridică pe glob faruri ce răspîndesc o strălucitoare lumină. (p. 531, nr. 299)

500 — Noi dorim pacea și o dorim înainte de toate acolo unde putem munci cu cea mai mare eficacitate pentru ea. (p. 532)

501 — Dincolo de frontiere întindem o mînă frățească tuturor vecinilor să-i ajutăm pe cît posibil, pentru ca, printr-o colabo-

rare extinsă la toate domeniile, soarta noastră comună să fie îmbunătăţită. (p. 533, nr. 300)

Atena, 21 octombrie 1933. *Documente diplomatice*

502 — Să vezi pacea în ea însăşi şi nu în avantajele ei egoiste.

1933. „Ultima oră" f. 192

503 — Interesele ţărilor se pot concilia în mod armonios dacă iubirea de pace este sinceră.

25 octombrie 1933. „Dimineaţa". Arh. St. Bucureşti, Fond N. Titulescu, dosar 98, f. 193

504 — Eu vreau pacea. Sînt slujitorul ei devotat şi credincios. (p. 399)

decembrie 1933. *Discursuri*

505 — Pacea reală îşi are izvorul în încredere şi încrederea îşi are izvorul său în stabilitate. (p. 401)

Atena, 9 februarie 1934. *Discursuri*

506 — Marea patrie a familiei umane ne va fi cu atît mai scumpă, cu cît va reprezenta suma afecţiunilor pe care fiecare dintre noi o poartă pentru patria sa.

507 — Securitatea, înţelegerea, asocierea, integrarea, iată cele patru coloane ale templului pe care l-am ridicat astăzi păcii. (p. 547, nr. 307)

508 — Sîntem avizi de pace. Ştim însă că pacea nu este decît o vorbă cîtă vreme nu se ridică în faţa celui care ar fi ispitit s-o violeze spectacolul complet al sancţiunilor ce-l aşteaptă. (p. 555)

509 — Juxtapunerea prieteniilor, unită cu încrederea absolută pe care o avem în buna noastră credinţă reciprocă, constituie un factor important în organizarea păcii de mîine. (p. 556, nr. 312)

Bucureşti, 11 mai 1934

510 — Lupta energică dusă pentru a situa securitatea pe primul plan al preocupărilor politice, asociaţiile în vederea menţinerii păcii, deja formate sau în curs de formare, consecinţele sociale funeste care se vor produce cu certitudine în statele care ar lua asupra lor riscurile unei agresiuni, fac să sperăm că eforturile pentru menţinerea păcii vor învinge în cele din urmă. (pp. 560—561, nr. 318)

Bucureşti, 18—20 iunie 1934

511 — Pacea nu este decît un cuvînt zadarnic dacă nu este clădită pe unica temelie ce poate susţine o pace durabilă şi al cărei nume este securitatea. (p. 563)

512 — Voim pacea şi o voim dreaptă. (p. 564, nr. 319)

Bucureşti, 20 iunie 1934

513 — Cînd războiul devine imposibil, popoarele sînt obligate să se înţeleagă. Ne înţelegem mai întîi între aliaţi, asupra unor subiecte, cu totul altele decît securitatea naţională. Ne înţelegem după aceea cu vecinii care nu sînt aliaţi. Sfîrşim prin a ne înţelege cu statele ce nu ne sînt vecine deloc.

514 — Atît de mare este fecunditatea păcii, încît, acolo unde războiul a fost făcut imposibil, viaţa îşi ia întregul său avînt sub aspectele ei multiple şi variate.

515 — Da, noi dorim pacea. Noi o dorim cu toată pasiunea acelora a căror istorie nu a fost decît o succesiune de războaie, dar şi cu puterea pe care o dă convingerea că războiul cel mai fericit nu poate aduce omenirii atîta bine cît aduce munca unui singur an de pace.

516 — Noi ştim de asemenea că pacea nu este un simplu cuvînt, şi că pentru a o obţine nu ajunge să o afirmi, trebuie s-o şi organizezi * (p. 581, nr. 332)

Ankara, 30 octombrie 1934

* Cuvîntare rostită de N. Titulescu la dineul oficial dat de Tevfik Rüstü-Bey cu prilejul Conferinţei Înţelegerii Balcanice.

517 — Dacă ţinem cont de interesele noastre, oferim tot ceea ce este necesar pentru menţinerea păcii *. (p. 640, nr. 374)
Bucureşti, 6 mai 1935

518 — Bunurile unei ţări nu sînt numai teritoriul pe care ea îl ocupă, nu sînt numai populaţia care o locuieşte, nu este nici măcar dreptul de a dispune cel dintîi, în folosul celei de a doua, în chip suveran. Bunul cel mai preţios al unei ţări este pacea prelungită, care singură îngăduie unei naţiuni să-şi găsească drumul, care singură îngăduie să se aducă civilizaţiei generale binefacerile creatoare ale geniului naţional. (p. 644—645)

519 — Pacea este înainte de toate o stare de spirit. Prelungită, ea se transformă în elan al inimii. Şi cînd inimile încep să-şi vorbească între ele, nu există problemă insolubilă. (p. 645)

520 — Pacea cere înţelegere cu toţi vecinii noştri : noi o voim. Pacea cere înţelegerea punctului de vedere al altuia : noi o oferim.

521 — Pacea cere stabilitate **. (p. 646, nr. 376)
Bucureşti, 9 mai 1935

522 — Numai printr-o politică constantă de pace şi de prietenie cu toate popoarele fără deosebire se poate asigura viaţa şi dezvoltarea ţării conform destinelor ei !
Bucureşti, 13 decembrie 1935

523 — Pînă la dovada contrară, avem datoria să considerăm iubirea de pace a tuturor popoarelor ca egală şi în special

* Declaraţie făcută de N. Titulescu reprezentanţilor presei.
** Discurs rostit de N. Titulescu la primirea lui Paul Boncour, Preşedintele Consiliului de Miniştri al Franţei, la Camera Deputaţilor.

avem datoria să înlăturăm tot ceea ce ar putea să dea naștere unei suspiciuni defavorabile uneia dintre ele. (pp. 716—717)

524 — Noi am lucrat la Geneva întrevăzînd viitorul, nu împotriva cuiva, ci pentru ceva : menținerea cu orice chip a păcii actuale în Europa.

7 ianuarie 1936. *Documente diplomatice*

525 — A reda României atribuțiile teritoriale interne oricărui stat suveran este un act care servește pacea. (p. 364)

1936. *Titulescu și strategia păcii*

526 — Adevărata pace nu poate fi decît mondială. (p. 777, nr. 459)

București, 16 iunie 1936. *Documente diplomatice*

527 — Pacea nu se menține datorită canoanelor, ci datorită unor cuvinte energice, spuse în timp util și cu forța necesară pentru a convinge întreaga lume că ele sînt într-adevăr fapte în devenire.

21 iunie 1936. „Paris Soir". Arh. St. București, Fond Ministerul Propagandei Naționale, dosar 581, f. 6, lb. franceză

528 — Cel puțin în interiorul continentelor, există un mare principiu care se numește principiul indivizibilității păcii. Aceasta nu înseamnă că indivizibilitatea trebuie să fie alta de la continent la continent, dar că nu trebuie nici să se renunțe la acest principiu, pentru că există astfel riscul de a grăbi izbucnirea războiului, dîndu-se eventualului agresor speranța că el nu va găsi, poate, la un moment dat în fața lui toate forțele capabile să-i țină piept. (p. 786, nr. 464)

Geneva, 26 iunie 1936

529 — Am considerat ca o poruncă internă românească, că unul din cele mai bune mijloace de a păstra unitatea noastră naţională este pacea. Vreau tratate de asistenţă care să ne asigure hotarele. Voiesc pacea şi o voiesc prin mijlocirea Societăţii Naţiunilor. Dar niciodată n-am stabilit securitatea României numai pe baza pactului Societăţii Naţiunilor. Alături de el am creat tratate de alianţă speciale, ca, de pildă, Mica Înţelegere şi Înţelegerea Balcanică care, dacă funcţionează în cadrul Societăţii Naţiunilor, sînt totuşi complementele lui necesare. (p. 800)

530 — Vreau pacea. Pentru aceasta ne trebuie alianţe şi amiciţii cu toate popoarele fără deosebire. (p. 801)

531 — Dacă toată lumea vrea pacea, atunci soluţia este simplă : să facem frontul unic al păcii. (p. 802, nr. 471)

18 iulie 1936. Interviu acordat de N. Titulescu ziarului „Universul". *Documente diplomatice*

532 — Nu cred că a existat un moment în care popoarele să fi fost mai avide de pace ca astăzi şi în care guvernele lor, datorită diferenţelor de concepţie mult mai mult decît divergenţelor de interese, să fi acţionat în aşa fel, încît nu s-a reuşit niciodată să fie împiedicat spectrul de război din viziunile noastre zilnice. (p. 554)

533 — Baza unică şi sine-qua-non a menţinerii păcii : înţelegerea internaţională *. (p. 558)

Cap Martin, 11 aprilie 1937. *Discursuri*

534 — Menţinerea păcii, condiţie indispensabilă pentru crearea ordinii legale noi, către care ne împinge tendinţa noastră instinctivă de a înlocui binele prin mai bine. (pp. 826—827)

* Discursul ţinut de N. Titulescu le dejunul Societăţii medicale a litoralului mediteranean, în care subliniază problema metodelor de menţinere a păcii.

535 — A sancționa nu numai războiul, dar chiar și pregătirea lui, ar face cu neputință orice război de agresiune. (p. 827)

536 — Lumea resimte astăzi o nevoie care primează asupra tuturor celorlalte : Ordinea în gîndire. Dacă această ordine nu este repede restabilită, tot ce se va face este inutil, și omul va cădea mai jos decît pe vremea triburilor primitive, căci pe atunci soarta care îl aștepta era ascensiunea, pe cînd soarta care așteaptă în împrejurările actuale pe omul de mîine este durerea de a cădea de pe piscuri într-o prăpastie. Să acționăm, acesta este cuvîntul de ordine al timpului nostru. (p. 822)

537 — Scopul nostru pe care trebuie să-l urmărim este menținerea păcii și nu să o cîștigăm a doua oară.

538 — Dacă omul de pe stradă este în stare să-și dea viața fără să știe pentru ce, să-i arătăm cel puțin respectul care i se cuvine, explicîndu-i cu francheță ce înseamnă datoria internațională a țării lui și, prin ea, care este propriul său interes.

539 — Cînd el va înțelege că tăcerea poate să-l ducă la moarte și că un cuvînt spus la timpul potrivit poate să-i salveze viața, va cere el însuși guvernelor de pretutindeni ca să vorbească și să spună cuvintele necesare care vor face să se încovoaie spadele și să tacă tunurile *. (p. 832, nr. 485)

Bratislava, 19 iunie 1937. „Ordinea în gîndire".
Documente diplomatice

* În Conferința ținută la Bratislava, la Universitatea Komensky, cu prilejul primirii titlului de „Doctor honoris causa", N. Titulescu avertizează asupra pericolului în care se află securitatea colectivă ca urmare a cursului îngrijorător pe care-l luaseră evenimentele : Italia atacase Abisinia, Germania pregătea agresiunea, Anglia și Franța făceau în mod silit concesii agresorilor. Vezi și N. Titulescu, *Discursuri*, Ed. Științifică, București, 1967.

540 — Pacea nu se poate realiza prin inacțiune, printr-o retragere în sine însuți, căci nu prin oroarea față de război acesta va fi evitat.

541 — Trebuie ca toată lumea să acționeze pentru ca umanitatea să fie scutită de un astfel de flagel. (p. 110)

Bordeaux, 26 iunie 1937. *Mari figuri ale diplomației românești : N. Titulescu*

VIITOR

542 — Principala noastră preocupare este de a crea un viitor de muncă și de liniște în interiorul frontierelor. (p. 171, nr. 94)

Geneva, 5 septembrie 1925. *Documente diplomatice*

543 — Viitorul trebuie să fie opera noastră. Viitorul trebuie să fie pecetea noastră. Pentru a putea înfăptui aceasta, omul trebuie să-și îndeplinească misiunea care îi revine, aceea de a nu rămîne inactiv la ceea ce i-a fost destinat de natură.

544 — Fie ca omul politic să-l asculte pe nemuritorul poet care spune : lăsați-ne să ne încercăm posibilitățile, să parcurgem cu rațiunea, în sens invers, drumul pe care ne conduce natura ; lăsați-ne să transformăm opera de necesitate într-o operă a voinței libere.

545 — Să ridicăm necesitatea fizică la rang de necesitate morală. (p. 335)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii". *Discursuri*

546 — Viitorul trebuie să aparțină păcii. (p. 843, nr. 489)

Documente diplomatice

547 — Să privim viitorul cu speranță. (p. 470)

8 mai 1935. „Dimineața" *Discursuri*

IDEAL CREATOR

548 — Idealul creator este talismanul care transfigurează realitatea și îți dă puterea ca s-o birui.

549 — Idealul creator este izvorul la care, dacă te adapi, ești ferit și de descurajare și de limitare în satisfacții. (p. 239)

10 iunie 1921

550 — Orice ideal este în sine o realitate în devenire ; transpunerea sa în materie se poate înfăptui numai ținînd seama de toate elementele dependente care condiționează comunitatea umană la un moment dat.

551 — Legea triumfului oricărui ideal este în legătura sa constantă cu timpul. (p. 318)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii". *Discursuri*

552 — M-am întrebat adeseori dacă nu este cazul să adăugăm la aceste două categorii * o a treia și anume pe aceea a idealiștilor înfăptuitori. Mă refer la acei oameni care, tinzînd spre absolut, ca adevărații gînditori, sînt în același timp chemați să poarte răspunderea puterii politice și, ca atare, să înțeleagă că orice ideal este virtual un fapt, integrarea lui în lumea materială nu poate să aibă loc decît ținînd seama de toate relativitățile care determină o societate omenească la un moment dat. (p. 288, nr. 169)

Berlin, 6 mai 1929

553 — Avîntul creator nu cunoaște decît două primejdii : aceea de a te socoti mulțumit cu ceea ce ai realizat și descurajarea.

---

* N. Titulescu se referă la lucrarea *International Government*, în care autorul (Wolf) vorbește despre realiști și idealiști.

554 — Deviza muncii de creație continuă trebuie să fie : niciodată mulțumiți, niciodată descurajați ! (p. 335, nr. 196)
Geneva, 4 octombrie 1930

555 — Idealul creator vrea ca împărăția cerurilor, care este în noi, să se realizeze în jurul nostru, în lumea vizibilă a materiei.

556 — Idealul creator cere mai ales eforturile necesare, oricît de mari ar fi ele, pentru a integra în materie toate elanurile instinctive ale sufletului omenesc înspre frumos și înspre bine, spre care nu este de ajuns să tindem, ci trebuie să știm să le creăm !

557 — Idealul creator nu face deosebire între spirit și materie ; el vede în cel dintîi geniul sculptorului, iar în cea de a doua, marmura care se lasă șlefuită pentru ca să apară în plină lumină frumosul, ascuns mai înainte în străfundurile sufletului omenesc. (p. 833)

558 — Prin drept ca metodă, prin domnia dreptului ca obiectiv, prin funcționarea dreptului în serviciul îmbunătățirii dreptului vom realiza exigențele idealului creator, vom înceta de a fi niște ființe umile care se pleacă în fața greutăților vieții, vom deveni stăpînii vieții și nu sclavii ei, vom simți într-un cuvînt că sîntem creatori. (pp. 833—834, nr. 485)
Bratislava, 19 iunie 1937. „Ordinea în gîndire".
Documente diplomatice

GENEVA,
SOCIETATEA NAȚIUNILOR UNITE

559 — Geneva este nu numai un oraș unde se muncește, un oraș unde se dezvoltă capacitățile intelectuale, Geneva este un oraș unde se purifică și se întăresc caracterele. (p. 46)

560 — Geneva dă o valoare mai mare efortului care nu are un efect imediat, și fără perspectiva unor avantaje personale. (p. 47)

28 octombrie 1923. Jacques de Launay, *Titulescu et l'Europe*

561 — Cu greu s-ar putea cita numele țărilor a căror reprezentare la Geneva prezintă o continuitate mai mare ca a României. (p. 196, nr. 100)

Geneva, 6 iunie 1926

562 — O nouă formă de viață internațională pe care o sintetizează un singur cuvînt : Geneva. (p. 641, nr. 375)

București, 8 mai 1935. *Documente diplomatice*

563 — Societatea Națiunilor este o disciplină de muncă fără recompensă personală, o școală a înțelegerii care acționează, o religie a umilinței care anihilează orgoliul, dar nu personalitatea. (p. 47)

28 octombrie 1923. Jacques de Launay, *Titulescu et l'Europe*

564 — Să căutăm cu ajutorul Societății Națiunilor ceea ce în cadrul normal poate duce la apropierea tuturor oamenilor, pe care numai limba, religia sau rasa îi separă. Și cînd finalitatea urmărită prin tratate va fi atinsă, să trasăm larg programul obligațiilor noastre morale față de oameni, în calitate de oameni. Vom merita astfel mai bine de la patriile noastre respective, vom înfrunta de asemenea mai ușor greutățile care par să ne separe astăzi, căci morala este una singură pentru toți, și omul este egal omului oriunde s-ar afla. (p. 65)

Mari figuri ale diplomației românești
N. Titulescu

565 — Universalitatea nu înseamnă identitate de relații. După cum sînt membre ale Societății Națiunilor țări pe care distanțe variate le separă, tot așa pot și trebuie să facă parte din comunitatea internațională care se va ridica împotriva agresorului țări ce sînt mai mult sau mai puțin legate între ele. (p. 13, nr. 43)

Geneva, 19 septembrie 1925

566 — Orice război sau amenințare de război, fie că vizează direct sau nu pe vreunul din membrii Societății, interesează întreaga societate și aceasta trebuie să ia măsurile adecvate pentru a salvgarda în mod eficace pacea națiunilor. (p. 208, nr. 107)

Geneva, 3 decembrie 1926

567 — Afirm că nu există conflict posibil, că nu există conflict imaginabil nici prezent, nici viitor, că nu există nici un singur conflict declarat sau în stare latentă care să nu-și aibă judecătorul în virtutea unei legi internaționale acceptată și practicată de imensa majoritate a statelor : aceasta este Societatea Națiunilor. (p. 842)

568 — Numai în cadrul Societății Națiunilor și în limita legilor sale, se poate lucra pentru instituirea relațiilor internaționale pe baza justiției și eficienței cerute.

569 — Numai în cadrul Societății Națiunilor și în limita legilor sale se poate realiza dinamica mișcării. (p. 843, nr. 489)

570 — Societatea Națiunilor se întemeiază mai mult pe sufletul omenesc decît pe pact. Niciodată nu am înțeles mai bine ca acum că, amendînd pactul, stîrpind tot ceea ce poate să stîrnească ura, întărind tot ceea ce poate apropia popoarele, dîndu-i libertatea să ne arate cît este de puternic, înălțînd exigențele sale la rangul de imperative ale vieții internaționale, slujim cu adevărat interesele Societății Națiunilor.

571 — Sufletul colectiv l-am văzut mijind atunci cînd se deschidea în fața Adunării o poartă spre un viitor mai bun și mai drept, vă pot spune că am simțit sufletul acesta colectiv ori de cîte ori dezbrăcîndu-vă de tot ceea ce ne desparte, discutați liber, deschis, de la om la om, de la suflet la suflet ; da, am simțit atunci sufletul acesta colectiv, care unea toate semințiile, toate popoarele și ne ajuta să ne dăm seama că, în pofida divergențelor noastre, alcătuim în fond un bloc indivizibil. (p. 336, nr. 196)

Geneva, 4 octombrie 1930

572 — Societatea Națiunilor este un spirit și o metodă, un fel de a gîndi și un fel de a acționa, un avînt pornit din inimă care permite înțelegerea reciprocă și o disciplină spirituală care îngăduie apropierea. (p. 3)

573 — Munca ce o depunem să-și poată atinge scopul esențial, adevărata ei rațiune de a fi : eficiența. O muncă eficace, o muncă ce poate fi apreciată nu după eforturi, ci după rezultate, este mai mult ca niciodată indispensabilă în cadrul Societății Națiunilor (p. 377)

574 — Să dovedim prin faptele noastre că nicăieri mai bine decît aici, nicăieri mai bine decît în sînul Societății Națiunilor, dorința de colaborare și fermitatea în acțiune nu ar putea da roade mai bune.

575 — De data aceasta sîntem în tranșeele păcii, acolo unde popoarele nu se mai ridică unele împotriva celorlalte într-o bătălie fratricidă ci, unde pentru prima dată luptă toate împreună împotriva unei soarte potrivnice, pe care numai solidaritatea lor de nezdruncinat ar putea-o înfrînge.

Geneva, 7 septembrie 1931

576 — Să nu stricăm pacea limitînd activitatea instituției noastre, singura pe care lumea a imaginat-o pentru a încerca să facă să tacă vocea tunurilor. (p. 382)

577 — Atunci cînd este vorba să se răspundă la așteptarea plină de temeri a popoarelor și să se întărească bazele păcii, există o identitate de voință și de concepție atît în ceea ce privește statele membre cît și cele nemembre [ale Societății Națiunilor].

578 — Societatea Națiunilor trebuie să tindă spre universalitate ; dar nu există decît două mijloace pentru a ajunge la acest rezultat. Primul ar fi mărirea numărului membrilor săi. Al doilea, colaborarea mai intensă și mai continuă cu statele nemembre. * (p. 386, nr. 215)

Geneva, 29 septembrie 1931. *Documente diplomatice*

579 — Dacă Liga Națiunilor șovăie, dacă nu proclamă cu tărie marile principii care stau la baza pactului său și a vieții internaționale moderne, ea va înceta să existe și întreaga sa activitate laborioasă din trecut va apărea drept o amăgire. ** (pp. 399—400, nr. 225)

Geneva, 7 martie 1932. *Documente diplomatice*

580 — Niciodată nu mi-a fost teamă să spun lucrurilor pe nume : dacă Societatea Națiunilor iese învinsă din criza actuală, ea va rămîne în mintea tuturor un ideal frumos al tre-

* Discurs ținut de N. Titulescu, în calitate de președinte, la închiderea celei de-a XII-a sesiuni ordinare a Adunării Societății Națiunilor.

** Discurs rostit de N. Titulescu în cadrul Adunării generale extraordinare a Societății Națiunilor în problema conflictului chino-japonez.

cutului, mai degrabă decît o realitate vie a prezentului. (p. 727, nr. 426)

Londra, 18 martie 1936

581 — Noi, oamenii politici veniți din atîtea țări ale lumii, încercăm să construim acea patrie a umanității în care aceea a fiecăruia dintre noi trebuie să se integreze, fără însă a-și pierde personalitatea, astfel ca să poată fi creată marea armonie universală ; vis ambițios, poate ; dar realitate atît de activă, încît nu există decepție care să ne dezamăgească, nici obstacol care să ne descurajeze — atît este de puternică în noi lumina zilei de mîine și atît de mult luminează ea gîndirea și inimile noastre.

582 — Pe pămîntul aceleiași Elveții am fost chemați să învățăm să organizăm și să întărim acest al doilea lealism care trebuie să sprijine și să disciplineze pe cel pe care-l datorăm propriei noastre țări și pe care-l voi denumi „patriotismul comunității internaționale", concepție care este chemată să vadă cu strălucire lumina zilei, ca o forță reală și constructivă, sau care, dacă suferințele trecute nu au fost îndestule să-i pregătească nașterea, trebuie să ne arate prin însăși lipsa ei că [...] omenirea trebuie să sufere încă, nu pentru ca să progreseze, dar pentru ca să merite creditul ce i-am făcut. (p. 780, nr. 462)

Montreux, 22 iunie 1936

583 — Democrația a pătruns în viața internațională prin Societatea Națiunilor, datorită ei toate țările sînt egale în fața legii. (p. 786, nr. 464)

Geneva, 26 iunie 1936. *Documente diplomatice*

584 — Cred în necesitatea absolută a unei organizații internaționale menită să asigure în orice împrejurări eficacitatea regulilor de drept liber consimțite de state. (p. XVII)

Prefață la lucrarea *Libertatea mărilor și prizele maritime* de Preda C. Fundățeanu

585 — Cred că nu greșesc atunci cînd spun că acest istoric [al Societății Națiunilor] este istoricul coordonării științelor existente, al eforturilor chemate în sprijinul ideii unei înțelegeri internaționale și constituie geneza unei noi științe : știința păcii. (p. 63)

Arh. St. București. Fond N. Titulescu, dosar 16, f. 244—247

586 — Lumea întreagă vrea ca Societatea Națiunilor să trăiască. Societatea Națiunilor nu este o academie morală ; ea nu este o asociație de tehnicieni ; este o instituție politică, a cărei principală misiune e de a împiedica izbucnirea războiului.

587 — Marea greșeală a celor care vor ca Societatea Națiunilor să trăiască e că nu întreprind nimic sau se mulțumesc cu proceduri în aparență neînsemnate [...]. Să-mi fie permis să exprim aici metodele care ar putea fi aplicate pentru atingerea scopului propus. Ele sînt în număr de trei : a. să nu se modifice textul Pactului Societății Națiunilor ; b. să se semneze, alături de pact, acorduri de asistență mutuală regionale, cu aplicarea articolului 16 din pact ; c. fiecare stat membru al Societății Națiunilor să declare dinainte și în timp util, politica pe care o va urma în cazul unei eventuale agresiuni. (p. 826, nr. 486)

Bratislava, 19 iunie 1937. „Ordinea în gîndire". *Documente diplomatice*

V. MOZAIC

ACUZAȚIE

588 — Sînt îndoieli care echivalează cu o acuzație, precum sînt acuzații care echivalează cu un omagiu. (p. 708, nr. 415)

București, 13 decembrie 1935. *Documente diplomatice*

AJUTOR

589 — Nimeni nu poate să ajute dacă nu este ajutat. (p. 623, nr. 367)

Paris, 10 aprilie 1935. *Documente diplomatice*

APARENȚĂ

590 — Uneori ceea ce pare simplu este rezultatul complexului. (p. 29)

București, 10 iunie 1921. *Discurs în discuția generală a Legii contribuțiilor directe*

ARGUMENT ISTORIC

591 — Argumentul istoric poate lumina un text ; el nu poate însă să-l contrazică. (p. 129—130)

1921. *Drept civil. Privilegii și ipoteci*

ARHITECTURĂ GOTICĂ

592 — Arhitectura gotică — exteriorizare minunată a Evului Mediu.

Arh. St. Bucureşti, Fond N. Titulescu, dosar 24, f. 5

BINE

593 — Noţiunea binelui variază de la individ la individ. (p. 40)

1904. Observaţii asupra reorganizării facultăţilor de drept. *Discursuri*

BOGĂŢIE

594 — Aurul nu este ceea ce zace în pivniţele lui Bank of England, ci ceea ce este în mintea şi inima omului. (p. 404)

Londra, 23 mai 1925. Titulescu către N. Iorga. (III, 43/20—21), Diary. *Titulescu şi strategia păcii*

595 — Comorile unei ţări nu sînt ca naiadele, care ies singure pe luciul apelor, astfel încît să fie de ajuns să întinzi braţul ca să le cuprinzi ; comorile unei ţări sînt mai curînd ca acele domniţe fermecate, pe care o vrăjitoare le-a ascuns departe, departe de văzul lumii şi la care numai Feţi-Frumoşi plini de vlagă, plini de îndrăzneală şi mai ales plini de răbdare pot să străbată. (p. 6)

Bucureşti, 10 iunie 1921. *Discurs rostit în discuţia generală a Legii contribuţiilor directe*

596 — Bogăţia tinde să devină astfel din ce în ce mai imaterială şi mai intangibilă. Ea depinde de raportul abstract dintre valorile lucrurilor posedate de unul sau de altul, raport ce nu mai este ponderabil. (p. XXVI)

Prefaţă la lucrarea *Libertatea mărilor şi prizele maritime* de Preda C. Fundăţeanu

BUNAVOINȚA

597 — Pe măsură ce domeniul cunoașterii umane devine mai vast, cu atît crește și bunăvoința între oameni. (p. 531, nr. 299)

Atena, 21 octombrie 1933. *Documente diplomatice*

BUN-SIMȚ

598 — Bunul simț este baza oricărui lucru.

599 — Nu se poate construi nimic solid pe o bază incompatibilă cu bunul simț.

Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 16, f. 244—247

CARACTER

600 — Omul puternic nu-și părăsește munca cea de toate zilele în fața greutăților ivite.

601 — Este puternic numai acela care, în fața greutăților neașteptate care se ivesc în calea sa, scoate din munca de zi cu zi, din îndeplinirea sarcinii cotidiene, ritmul și calmul care transformă energia într-o forță de neînvins care cheamă victoria. (p. 380, nr. 215)

Geneva, 29 septembrie 1931. *Documente diplomatice*

CEARTA

602 — Certurile nu duc la nici un rezultat, ci, dimpotrivă, umplu de amărăciune sufletele celor angajați în asemenea dispute. (p. 5-8)

Bratislava, 19 iunie 1937. „Ordinea în gîndire". *Discursuri*

COEZIUNE

603 — Coeziunea politică desăvîrșită permite unitatea de acțiune diplomatică pe toate fronturile. (p. 478, nr. 275)

București, 16 martie 1933. *Documente diplomatice*

COOPERARE

604 — Cooperarea intelectuală are ca obiectiv stabilirea armoniei între inimile oamenilor [...], sarcină care este departe a fi zadarnică ; o asemenea muncă de apropiere este indispensabilă dacă se dorește ca acordurile intervenite între șefii politici să fie urmate de acordul dintre masele populare. (p. 235)

Geneva, 20 iulie 1931. *N. Titulescu în universul diplomației păcii*

CONTRACT

605 — Puterea unui contract nu trebuie să înlăture înțelegerea în vederea încheierii unor contracte complementare. (p. 728, nr. 426)

Londra, 18 martie 1936. *Documente diplomatice*

CONTRADICȚIE

606 — Uneori contradicțiile dau farmec vieții. (p. 779, nr. 461)

Montreux, 22 iunie 1936. *Documente diplomatice*

CONTROL

607 — Controlul trebuie să fie internațional. Trebuie să știm în orice clipă ce se petrece pretutindeni.

608 — Principiul controlului impus tuturor nu poate fi refuzat de nimeni. (p. 387)

februarie 1935. Declarații făcute presei române și străine. *Discursuri*

CREAȚIE

609 — Nici o omenire demnă de acest nume nu poate exista fără creație artistică care să o zugrăvească liber în viața nemecanică a eului fiecăruia. (p. 232)

1930. „Politica și pacea". *N. Titulescu în universul diplomației pacii*

CREDIT

610 — Creditul față de cel care-l merită, nu este azi numai un izvor de profit, el este un izvor de pace. (p. 354)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". *Discursuri*

CREZ

611 — Fără un crez, oamenii n-ar putea rezista greutăților vieții. Dar nu este un crez orb. El este produsul a două facultăți : instinctul și rațiunea. (p. 346)

Cambridge, 19 noiembrie, 1930. „Progresul ideii de pace", *Discursuri*

CRIZA BALCANICA

612 — Criza balcanică e într-adevăr menită să constituie o despărțire însemnată în istoria noastră modernă. Cu ea se încheie o epocă, netăgăduit, plină de străduințe și de izbînzi, și se deschide una nouă, care pare plină de făgăduieli, dar care sigur impune datorii noi.

613 — Pînă la criza balcanică, am putea rezuma istoria țării, zicînd că am asistat la sforțările prin care Statul nostru și-a cucerit dreptul la viață ; cu începutul crizei balcanice asistăm

la sforţările prin care Statul nostru îşi cucereşte dreptul la prestigiu.

614 — Pînă la criza balcanică România a ţinut să dovedească, că oriunde se găseşte un mănunchi de forţe latine, oricît de vrăjmaşe le-ar fi condiţiile istorice, viaţa naţională trebuie să se aprindă şi să strălucească.

615 — Cu începutul crizei balcanice România a luat un rol şi mai însemnat, dar şi mai greu, anume acela de a dovedi că destinele glorioase ale popoarelor nu mai depind azi nici de forţa lor numerică, nici de întinderea lor teritorială, ci de felul în care pricep civilizaţia şi se pun în slujba ei.

616 — Pînă la criza balcanică, rolul nostru istoric a fost să dovedim din nou, în această parte a Europei, vitalitatea rasei ; de aici înainte, rolul nostru istoric este şi trebuie să fie, să-i dovedim din nou puterea ei de înălţare. (pp. 233—234)

15 ianuarie 1914. „Monitorul Oficial". Dezbateri parlamentare, şedinţa din 20 decembrie 1913

CURAJ

617 — Curajul este potrivit sufletelor tari. (p. 372)

Geneva, septembrie 1931

618 — Nu trebuie să ne descurajăm, trebuie să mergem pînă la capăt, căci numai aşa putem să ne atingem ţinta. (p. 225)

Bucureşti, 10 iunie 1921. *Discursuri*

CURIOZITATE ŞTIINŢIFICĂ

619 — Curiozitatea ştiinţifică adevărată consistă în a te întreba ce trebuie să ştii, iar nicidecum ce mă va întreba profesorul la examen. (p. 146)

Bucureşti, 1920. *Drept civil. Persoane. Discursuri*

CUVÎNT

620 — Secretul artei dumitale — o necesitate a vrajei prin cuvînt.

621 — Ce aport de sensibilitate deosebită aducem fiecare din noi în dosul acestei haine uniforme care ne îmbracă gîndirea şi care se cheamă cuvîntul. (p. 238)

622 — Dacă cuvintele au aşa de mare vrajă este că poartă în ele bucăţi din sufletul acelora care le rostesc, bucăţi din sufletul pe care oratorul şi-l rupe şi îl împrăştie ca să ajungă, fie măcar numai pentru o clipă, la deliciul suprem care se cheamă comunicarea desăvîrşită cu ceilalţi. (p. 238—239)

10 iunie 1921. *Discursuri*

DATORIE

623 — Şi oamenii maturi au nevoie spre a-şi face datoria de mijloace coercitive palpabile. (p. 27)

Observaţii asupra reorganizării facultăţilor de drept

624 — Datoria noastră este să integrăm în materie, în mijlocul vicisitudinilor vieţii de fiecare zi, marile obiective ce am primit. (p. 484)

6 iunie 1934. *Discursuri*

DEFLAŢIE

625 — După cum marea, cînd se retrage din cauza refluxului, nu se depărtează dintr-o dată, ci dă întotdeauna impresia că revine la limita din urma căreia fuge, tot aşa şi deflaţia, în loc de a fi un act brusc, îndreptat într-o singură direcţie, trebuie să fie rezultanta unei serii de operaţiuni care, cînd crescînd circulaţia, cînd scăzînd-o, să producă micşorarea monetarului în mod invederat, prin comparaţii aşternute pe un interval de timp mai lung. (p. 18)

Bucureşti. 10 iunie 1921. *Discurs în discuţia generală a Legii contribuţiilor directe*

DIFERENȚĂ

626 — Una este să nu recurgi la un lucru, și alta este să te angajezi să nu-l faci. (p. 703, nr. 413)

Geneva, 2 noiembrie 1935. *Documente diplomatice*

DISCUȚIE

627 — A discuta nu înseamnă a te angaja.

628 — Discuția înseamnă uneori libertate. (p. 303)

Paris, 15 martie 1929. *Discursuri*

DOCTRINĂ

629 — Numai din ciocnirea ideilor opuse iese doctrina adevărată. (p. 383)

Londra, 12 august 1924. (II, 25/17—19), Diary. *Titulescu și strategia păcii*

630 — O doctrină nu se poate impune decît prin spadă sau cuvînt. (p. 346)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". *Discursuri*

DREPT

631 — A respinge un arbitraj de la stat la stat, cînd nu ești legat contractual a-l accepta, constituie exercitarea unui drept, iar nu călcarea unei obligații internaționale. (p. 290)

Prefață la lucrarea *Un mare conflict internațional* de Const. D. Cutcutache. *Discursuri*

632 — Se mai poate oare concepe acea diviziune fundamentală a dreptului internațional în cele două mari ramuri: dreptul păcii și dreptul războiului ? Nu trebuie oare revizuite metodele acestei discipline juridice, înlăturînd terminologia

absurdă a dreptului războiului, adică a dreptului de exercitare a crimei, prin admiterea unui singur drept : acela al păcii ? (p. XXI)

Prefață la lucrarea *Libertatea mărilor și prizele maritime*, de Preda C. Fundățeanu

633 — Dreptul cumpărătorului este perfect egal cu cel al vînzătorului. (p. 71)

22 mai 1905. „Curierul judiciar". *Discursuri*

DURERE

634 — Nu este durere mai mare ca aceea de a te simți neînțeles de acel pe care-l iubești, sau de a simți că tu nu-l înțelegi.

Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 16 a, Colectia xerografii S.U.A., pachet IX/9, p. 2—13, H.I.A.

ECONOMIE

635 — Economia — rezultat al reducerii cheltuielilor. (p. 9)
636 — Sobrietatea — rezultat al reducerii consumației. (p. 9)

București, 10 iunie 1921. *Discursul Dlui N. Titulescu în discuția generală a Legii contribuțiilor directe*

EGOISM

637 — Prea de multe ori, fiindu-ne teamă ca interesul personal să nu sufere, ne oprim a cugeta la interesul aproapelui. (p. 84)

9 mai 1907. „Țăranul". *Discursuri*

ENERGIE

638 — Nimic nu slăbește energia ca așteptarea.
639 — Nimic nu uzează energia mai sigur ca neîntrebuințarea.

640 — Nimic nu aprinde energia pînă la paroxism ca conştiinţa ei că este tare şi considerată. (p. 6)

mai 1915. *Discursul Dlui N. Titulescu la Mitingul naţional de la Ploieşti*

EVENTUALITAE

641 — Uneori eventualitatea trebuie să devină o realitate.

Londra, 12 mai 1933. Arh. St. Bucureşti, Fond N. Titulescu, dosar 48, f. 30

EVOLUŢIE

642 — Evoluţia se înfăptuieşte prin mase, nu prin indivizi. (p. 333)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii". *Discursuri*

643 — Există dureri ce doboară, dar există şi altele ce înzecesc puterile noastre ; acestea sînt cele care se nasc dintr-o piedică în realizarea unui ideal. (p. 580, nr. 332)

Ankara, 30 octombrie 1934. *Documente diplomatice*

EXPERIENŢĂ

644 — Oare în cercul evoluţiei generale în care sîntem prinşi, experienţa unui stat nu scurtează ea perioada de aşteptare a altuia ? (pp. 24—25)

Bucureşti, 10 iunie 1921. *Discursul Dlui N. Titulescu rostit în discuţia generală a Legii contribuţiilor directe*

FOAME

645 — Foamea poate aduce toate relele ; foamea nu poate aduce pacea în inimile omeneşti. (p. 354)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". *Discursuri*

FORȚA

646 — Marea forță statică pe care o conferă prestigiul istoric ; imensa forță dinamică pe care o dă credința în drept. (pp. 726—727)

Locarno, 16 octombrie 1925. *Documente diplomatice*

647 — Forțele morale slabe, sub presiunea puterii demonice a materiei, rezistă la mai mult, devin creatoare de forță materială.

Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 24, f. 9

GENEROZITATE

648 — Generozitatea este aceea care face posibilă înțelegerea, prin comprehensiunea punctului de vedere al altuia.

17 octombrie 1933. „Dimineața". Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 97, f. 234

649 — Generozitate nu înseamnă nici renunțare, și nici slăbiciune.

Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 147, f. 37

650 — O generozitate nu se povestește fără ca să simți nevoia de a o repeta, fără ca să simți profund nevoia de a înlocui cuvîntul prin faptă *. (p. 185, nr. 94)

Geneva, 5 septembrie 1925. *Documente diplomatice*

---

* Declarația lui N. Titulescu la a XXXV-a sesiune a Consiliului Societății Națiunilor în problema Colonilor maghiari din Transilvania și Banat.

GUVERNARE

651 — Societăţile nu se guvernează bine decît dacă se suprapun două forţe : inteligenţa şi puterea.

Arh. St. Bucureşti, Fond N. Titulescu, dosar 140, f. 33

IDEE

652 — Ideile nu sînt lucrul de căpetenie în viaţă, căci asupra lor pot fi divergenţe izvorîte din cele mai curate convingeri.
653 — Divergenţele asupra ideilor nu numai că nu sînt grave, ci sînt un bine, căci permit găsirea mai repede a adevărului. (p. 429)

Geneva, 24 martie 1926. (V, 68/45—47), Diary *Titulescu şi strategia păcii*

654 — Ideile nu mor odată cu cei ce le întrupează.
655 — Cei ce mor pentru o idee sînt eroi al căror testament este un singur cuvînt : continuaţi ! *' (p. 580, nr. 332)

Ankara, 30 octombrie 1934. *Documente diplomatice*

IMPOSIBILITATE

656 — Consider ca o imposibilitate directoriul marilor puteri. Desigur, statele mari, prin importanţa şi tradiţia lor, joacă un rol politic care ocupă un mare loc în Europa. Dar a asocia cîteva puteri, chiar foarte mari, pentru a conduce soarta celorlalte naţiuni este, după părerea mea, o imposibilitate. Există Societatea Naţiunilor. (pp. 364—365)

1934. *Titulescu şi strategia păcii*

INCERTITUDINE

657 — Un stat este membru al comunităţii internaţionale. El are datorii de îndeplinit faţă de aceasta. Or, atîta timp cît în-

* Cuvîntare rostită de N. Titulescu la dineul oficial dat de Tevfik Rüstü-Bey cu prilejul Conferinţei Înţelegerii Balcanice.

certitudinea plutește în jurul chestiunii frontierelor unui stat, munca cu randament deplin pe care o cere comunitatea internațională nu este posibilă. (p. 546, nr. 307)

Atena, 9 februarie 1934. *Documente diplomatice*

INSTINCT

658 — Instinctul nu poate să adoarmă atunci cînd a trezit sufletul. (p. 2)

mai, 1915. *Discursul Dlui N. Titulescu la Mitingul național din Ploești*

659 — Instinctul — profet al viitorului. (p. 346)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". *Discursuri*

INTERNAȚIONALISM

660 — Internaționalismul îl primesc cu condiția să fie bilateral. (p. 386)

Geneva, 30 septembrie 1924. (II, 27/48—50), Diary. *Titulescu și strategia păcii*

IZBINDA

661 — Pentru a izbîndi în lupta dusă cu materia trebuie să existe o comunitate de eforturi. (p. 531, nr. 299)

Atena, 21 octombrie 1933. *Documente diplomatice*

INDOIALA

662 — Îndoiala, atunci cînd este vorba de alegerea celor mai bune mijloace de a realiza un lucru nou, [...] poate fi legitimă.

663 — Dar să te îndoiești de ceea ce este, atunci cînd nu știi cu exactitate ce s-ar putea pune în locul a ceea ce există, nu înseamnă decît o sinucidere stupidă.

664 — Dușmanul nu este la granițe ; este în noi ! Să gonim, așadar, noi înșine dușmanii noștri interiori, îndoiala ucigașă și, mai ales, această convingere absurdă că individul ar putea fi salvat în clipa în care colectivul ar fi amenințat cu pieirea. (p. 387, nr. 215)

Geneva, 29 septembrie 1931. *Documente diplomatice*

ÎNFRINGERE

665 — Înfrîngerile pe care oamenii le încearcă cînd înfruntă adevărul provizoriu pe care îl constituie credințele nefondate pe rațiune și pe experiența științifică, ajută și consolează. (p. 531, nr. 299)

Atena, 21 octombrie 1933. *Documente diplomatice*

ÎNTREBARE

666 — A pune întrebarea, înseamnă deja a răspunde. (p. 481, nr. 275)

București, 16 martie 1933. *Documente diplomatice*

ÎNȚELEPCIUNE

667 — Istoria trebuie cercetată fără patimă, în simpla dorință de a pricepe mai bine trecutul și de a trage, dacă se poate, un învățămînt pentru viitor. (p. 286)

668 — Principiile logice cele mai rigide cedează atunci cînd sînt asociate cu încrederea sau cu simpatia. (p. 284)

iulie 1923. Expunere în fața Consiliului Societății Națiunilor. *Discursuri*

INVĂȚĂMÎNT

669 — Profesorii au experiența vieții, ei sînt indulgenți. Studenții, dimpotrivă, în aspirația lor către absolut, sînt în toate țările cei mai teribili judecători. (p. 345)

Cambridge 19 noiembrie 1930. *„Progresul ideii de pace". Discursuri*

ISPRAVĂ

670 — Isprăvile mari cer timp. (p. 6)

București 10 iunie 1921. Discurs rostit în ședința de la 10 iunie 1921 în discuția generală a Legii Contribuțiilor directe

LIBERTATE

671 — Cel mai bun mijloc de a se feri de excesele libertății nu este de a atinge drepturile omului, ci de a-l asocia la cultul fervent al patriei. (p. 563, nr. 319)

București, 20 iunie 1934. *Documente diplomatice*

LIMITE

672 — Limitele sînt esențialmente variabile. (p. 179, nr. 94)

Geneva, 5 septembrie 1925. *Documente diplomatice*

LOIALITATE

673 — Loialitatea este aceea care dă înțelegerii toată valoarea sa prin certitudinea pe care o ai că ea va fi scrupulos respectată.

„Dimineața", 17 octombrie 1933. Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 97, f. 234

LUPTA

674 — Nu însuşirile luptătorilor interesează într-o luptă, cît rezultatul ei.

Eforie, 23 ianuarie 1911. Arh. St. Bucureşti, Fond N. Titulescu, dosar 140, f. 2

675 — Lupta reprezintă o lege a naturii.

676 — Viaţa întreagă este o luptă, lupta cu sine, lupta cu semenul tău.

677 — Lupta nu reclamă cu necesitate distrugerea fizică a aproapelui.

678 — Ce cîmp de bătălie mai bun s-ar putea imagina, decît o campanie împotriva tuturor prejudecăţilor, a tuturor superstiţiilor, a tuturor ereziilor care ne tulbură sufletele, pentru a putea descoperi apoi după fiecare bătălie, în domeniul nelimitat al luptei pentru idei, nu moartea, ci noi raţiuni de viaţă. (p. 334)

Berlin, 6 mai 1929. „Dinamica păcii". *Discursuri*

MATEMATICA

679 — Matematica cîrmuieşte tot, pînă şi societatea.

Arh. St. Bucureşti, Fond N. Titulescu, dosar 140, f. 16

MAREŢIE

680 — Nu mai există întuneric, lumina se află în noi înşine. (p. 387, nr. 215)

Geneva, 29 septembrie 1931. *Documente diplomatice*

METODA

681 — Odată bine stabilite ţintele noastre, trebuie să alegem cele mai bune metode pentru a le atinge.

682 — Metodele au în politica internațională o mare importanță și aș putea spune că scopurile sînt aproape în funcție de metode. (p. 435)

Londra, 28 octombrie 1926. (V, 80/20—28), Diary. *Titulescu și strategia păcii*

683 — Metoda este pretutindeni aceeași : studiul minuțios al faptelor mărunte [...]. Această metodă, care din multe puncte de vedere este excelentă, permite utilizarea creierelor celor mai mediocre, produce specializarea tehnică și prin aceasta duce la rezultate practice minunate.

Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 24, f. 5

MORALA, VALOARE MORALĂ

684 — Morala este una pentru toți. (p. 316)

Paris, 15 martie 1929. *Discursuri*

685 — Nu poate exista o morală desăvîrșită fără o morală unică și fără sancțiuni implacabile. (p. 25)

București, 10 iunie 1921. *Discurs... în discuția generală a Legii contribuțiilor directe*

MUNCA

686 — Munca creatoare singură poate să permită lumii să iasă din criza generală ce s-a abătut asupra ei.

687 — Ocupația omului trebuie să fie munca și nu distrugerea prin provocarea războiului. (p. 404)

13 februarie 1934. Declarațiile făcute de N. Titulescu presei grecești, *Discursuri*

688 — Sentimentul de încredere este condiția esențială a oricărei munci productive. (p. 241)

Londra, 1922. *Discursuri*

689 — ...să vie cît mai curînd ziua în care românul va figura cu strălucire în concertul european intelectual ; pentru aceasta nu trebuie nici războaie, nici multă dibăcie politică, ci numai muncă. (p. 56)

Titulescu și strategia păcii

NAPOLEON

690 — Era scris ca Napoleon, care a legat de numele lui strălucirea Franței pe tărîmul politic și militar, să realizeze tot el ceea ce alții înaintea lui nu au putut înfăptui : unitatea legislativă a Franței. (p. 88)

Drept civil. Persoane

NEÎNȚELEGERE

691 — Între prieteni nu există deghizare mai mare decît aceea de a nu pricepe. (p. 670, nr. 394)

Bled, 29 august 1935, *Documente diplomatice*

NORMA JURIDICĂ

692 — Idealul spre care trebuie să tindem este de a se ajunge la o reglementare identică a tuturor intereselor și ordinelor juridice printr-o lege cu caracter universal. (p. XVI)

Prefață la lucrarea *Libertatea mărilor și prizele maritime,* de Preda C. Fundățeanu

OBLIGAȚIE

693 — Ceea ce importă nu este de a repeta o obligație deja luată, dar de a preciza în chip cît mai concret posibil în ce constă această obligație. (p. 511, nr. 292)

Londra, 3 iulie 1933. *Documente diplomatice*

OM

694 — Omul este egal omului oriunde se găsește. (p. 316)

Paris, 15 martie 1929. *Discursuri*

695 — După cum brazii cei falnici nu cresc decît în regiunile înalte, unde furtună-i zilnic, tot astfel, oamenii mari nu se aleg decît în timpurile de luptă.

Arh. St. Bucureşti, Fond N. Titulescu, dosar 140, f. 34

ORIGINALITATE

696 — O părere dacă este prea originală singularizează pînă la izolare pe cei care o susţin. (p. 30)

Bucureşti, 10 iunie 1921. *Discurs rostit în discuţia generală a Legii contribuţiilor directe*

PĂMÎNT

697 — Pămîntul constituie bogăţia prin excelenţă, pentru că de la el îşi aşteaptă fiecare om hrana, şi pentru că el se găseşte într-o cantitate riguros determinată, care nu mai poate creşte progresiv cu nevoile noastre.

698 — Este dar o chestiune de interes general, ca acest bun unic în felul lui, să fie astfel împărţit între membrii unei societăţi, încît traiul ei să fie în întregime asigurat.

699 — A asigura raportul necesar care trebuie să existe între ţăran şi pămînt este, aşadar, o preocupare capitală de cel mai înalt interes politic. (p. 80)

9 mai 1907. „Ţăranul". *Discursuri*

POLITICA ŞI MEDICINA

700 — Medicii reuşesc mult mai uşor în lupta lor împotriva răului fizic, decît reuşesc conducătorii statelor în lupta lor împotriva răului politic (p. 554)

Cap Martin, 11 aprilie 1937. *Discursuri*

PRECEDENT

701 — Precedentul prilejuieşte repetarea. (p. 726, nr. 426)

Londra, 18 martie 1936. *Documente diplomatice*

PREVEDERE

702 — Un efort preventiv mai mic valorează mai mult decît un mare efort defensiv (p. 83, nr. 14)

Londra, 27 septembrie 1922. *Documente diplomatice*

PRIETENIE

703 — Există un stadiu de prietenie unde nu mai este nevoie să vorbești spre a te înțelege, nici să te sfătuiești spre a acționa în comun. (p. 562, nr. 319)

București, 20 iunie 1934. *Documente diplomatice*

PROGRES

704 — Mișcarea sub forma ei cea mai simplă : mișcarea înainte.

705 — Mergeți înainte, tot înainte, dar numai înainte, aceasta vă este menirea ! Împliniți-o !

706 — Fiți forța care împinge țara înainte, vom fi forța care o înalță ! (p. 112)

București, 15 ianuarie 1914

707 — Omenirea merge înainte fără să încerce aventura, ci în pas lent, ca să lase timp gîndirii să cunoască atît mișcarea cît și tendința condițiilor. (p. 318)

Berlin, 6 mai 1929, „Dinamica păcii"

708 — De îndată ce o primă etapă a fost atinsă, lucruri care înainte păreau imposibile apar mai ușoare de îndeplinit. Acesta este secretul realizărilor prin etape. (p. 357)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. „Progresul ideii de pace". *Discursuri*

709 — Orice operă serioasă trebuie să urmărească condiția soliditații și a duratei. (p. 546, nr. 307)

Atena, 9 februarie 1934

710 — De la observaţie la simpatie, de la simpatie la acţiune şi de la acţiune la organizare. (p. 553)
București, 11 mai 1934. *Documente diplomatice*

711 — Sistemul de realizare pe etape are o calitate magică : aceea de a deschide necontenit orizonturi nebănuite : odată depăşită o primă etapă, unele fapte care astăzi par imposibile vor fi considerate atunci uşoare şi firești. (p. 360, nr. 200)
Geneva, 20 ianuarie 1931. *Documente diplomatice*

712 — Va trebui să vă siliţi la fiecare întrunire să coordonaţi interesele care se găsesc faţă în faţă, pentru a putea face întotdeauna un pas înainte pe calea apropierii economice pe care o urmărim. (p. 426)
București, 1934. *Discursuri*

PROPRIETATE

713 — Proprietatea muncii pe instrumentul de producţie constituie un ideal. (p. 120)
20 aprilie 1914. *Discursuri*

A PUTEA

714 — Cine poate mult, poate şi mai puţin. (p. 282)
Geneva, martie-iulie 1923. *Discursuri*

REALITATE

715 — Uneori contactul cu realitatea produce o brutală deşteptare. (p. 299)
Belgrad, 17 iunie 1929. *Discursuri*

716 — Singurele realităţi politice sînt cîteva scopuri precise şi limitate pe care ţi le indică raţiunea. (p. 389)
Cap Ferrat, 21 octombrie 1924. (II, 29/24—25), Diary. *Titulescu şi strategia păcii*

REALITATE, REALISM

717 — Să nu privim aparenţele trecătoare, ci realitatea.

718 — În viaţa internaţională, în realitate nu eşti stimat decît în măsura în care ştii să-ţi aperi drepturile. (p. 26, nr. 126)

Bucureşti, 8 mai 1935. *Documente diplomatice*

RECUNOŞTINŢA

719 — Recunoştinţa — o comoară bogată. (p. 834, nr. 485)

Bratislava, 19 iunie 1937. *Documente diplomatice*

REFORMA

720 — Nu este timp cîştigat, timpul care se sustrage studiului unei reforme. (p. 24)

Bucureşti, 10 iunie 1921. *Discurs rostit în discuţia generală a Legii contribţiilor directe*

RELATIVITATE

721 — Cuvîntul poate fi deseori acelaşi ca sunet, şi de atîtea ori diferit ca conţinut.

722 — O idee bună a mea poate să o recunosc proastă după o discuţie cu altul.

1921. Arh. St. Bucureşti, dosar 16 a, Colecţia xerografii S.U.A., pachet IX/9, p. 2—13. H.I.A. Stanford, Fond N. Titulescu

RELIGIE

723 — Nu există religie durabilă dacă ea nu creează un rai şi un infern.

724 — Dacă eşti sigur că vei intra întotdeauna în rai, poţi fi sigur că religia nu va fi niciodată respectată. (p. 689, nr. 408)

Geneva, 19 octombrie 1935
Intervenţia lui N. Titulescu la Societatea Naţiunilor, în Comitetul celor 18, pentru conflictul italo-etiopian. *Documente diplomatice*

SCOP

725 — Scopul este în funcție de răul pe care doriți să-l tămăduiți. (p. 116)

20 aprilie 1914. *Discursuri*

SCRIITORI

726 — Tolstoi, Dostoievski, Gorki au scris numai pentru a micșora suferința omenească. Opera lor este o luptă împotriva răului, un apel făcut omenirii întregi de a extermina egoismul, răutatea, indiferența, aviditatea de plăcere.

Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 24, f. 10

SEMNĂTURA

727 — Semnătura este mărturia voinței ; ea este sigiliul autenticității unui act. Înainte de semnătură, actul nu poate fi considerat decît un proiect care nu și-a primit perfecțiunea.

Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 28, f. 3

SERIOZITATE

728 — Pentru a fi serios nu este nevoie să fii trist. (p. 653, nr. 383)

București, 13 iunie 1935. *Documente diplomatice*

SOARTĂ

729 — Soarta este scuza celor slabi și opera celor tari. (p. 363)

Cambridge, 19 noiembrie 1930. *Discursuri*

SPECIFIC ROMÂNESC

730 — Psihologia românească nu cedează decît la blîndețe și la comprehensiune. (p. 421)

Washington, 27 noiembrie 1924. (IV, 59/34—36), Diary. ***Titulescu și strategia păcii***

SPIRITUALITATE

731 — Spiritualitatea vieții — izvor de morală, de acțiune și de ideal în raport cu opera materială de toate zilele.

732 — Avem în noi flacăra vieții eterne, conștiința ei și forța ei obligatorie. (p. 497)

București, 17 iunie 1936. *Discursuri*

SUFERINȚĂ

733 — Suferința, chiar atunci cînd se datorește unor mobile care nu au nimic comun cu dreptatea, este totuși suferință și, ca atare, merită respect. (p. 240, nr. 133)

Belgrad, 17 iunie 1928. *Documente diplomatice*

734 — Suferința poate explica, ea nu poate și justifica o reacție periculoasă. Necesitățile păcii trebuie puse mai presus de toate. (p. 347)

Cambridge, 19 noiembrie 1930

735 — Suferința este pe cale să făurească adevărata fraternitate între națiuni. (p. 371)

Geneva, septembrie 1931. *Discursuri*

SUPĂRARE

736 — Supărarea atunci cînd te apucă, pe toți și pe toate, este poate cea mai bună dovadă că ești singur în vină. (p. 132)

20 aprilie 1914. *Discursuri*

TEMELIE

737 — Fără o temelie, edificiul nu se poate ridica, dar temelia odată așezată, edificiul se poate înălța. (p. 20)

București, 10 iunie, 1921. *Discurs rostit în discuția generală a Legii contribuțiilor directe*

TENEBRE

738 — Tenebrele n-au fost niciodată buni sfătuitori. (p. 176, nr. 94)

Geneva, 5 septembrie 1925. *Documente diplomatice*

TIMP

739 — Cu metodă, muncă și sobrietate se poate scutura jugul timpului, transformîndu-l din stăpîn în aliat. (p. 581, nr. 332)

Ankara, 30 octombrie 1934. *Documente diplomatice*

TINERIME

740 — Este necesar ca tinerimea română, oriunde s-ar afla, să rămînă o tinerime legată de pămînt. (338)

Paris, 8 decembrie 1929. *Discursuri*

VIAȚA

741 — Este grandios, într-adevăr, să privești tabloul vieții, oriunde l-ai întîlni, la individ sau la societate, în domeniul fiziologic sau în domeniul politic.

Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 140, f. 8

742 — Nu este oare viața care roiește în jurul nostru un veșnic schimb între noi și acei cu care trăim ? (p. 137)

20 aprilie 1914. *Discursuri*

743 — Viața este făcută ca să învingi greutățile și nu să te vaiți asupra lor.

Londra, 6 februarie 1926. (IV, 64/29—32), Diary. *Titulescu și strategia păcii*

744 — În viață nimic nu sfîrșește, totul continuă. Chestiunea este de a ști cum continuă. (p. 416, nr. 237)

Geneva, 12 aprilie 1932

745 — Viața internațională, ca de altfel viața pur și simplu, este supusă legilor materiei.

746 — Nu există spirit care să acționeze în mod vizibil fără un corp material care să-l susțină.

747 — Noi nu reușim, în îndeplinirea sarcinilor pe care ni le-am propus, să ajungem la un rezultat atît de repede cît am vrea noi, pentru că anihilăm corpul colectiv tocmai atunci cînd spiritul care îl însuflețește se născuse. Această lege guvernează realizările colective. (p. 385, nr. 215)

Geneva, 29 septembrie 1931. Discurs rostit în calitate de președinte la închiderea celei de-a XXII-a Sesiuni Ordinare a Societății Națiunilor. *Documente diplomatice*

VICTORIE

748 — Niciodată, dar absolut niciodată, un element de reală valoare n-a putut fi împiedicat să străbată. (p. 404)

Londra, 23 mai 1925. (III, 43/19), Diary. *Titulescu și strategia păcii*

749 — Cea mai mare victorie este victoria asupra noastră înșine, fără de care cu greu putem păși înainte. (p. 106)

București, 15 ianuarie 1914. *Discursuri*

VI N. TITULESCU
DESPRE SINE ÎNSUȘI

750 — Oricît de mare mi-ar fi dorința să văd vindecate relele de care suferă această țară, găsesc că am către ea o datorie mai mare decît aceea de a o tămădui, am datoria să o conserv. (p. 127)

București, 20 aprilie 1914. *Discursuri*

751 — Oriunde am fost, am dus România în suflet, și meritul pe care îl revendic este că omul Genevei nu a încetat o clipă de a fi omul țării românești.

1920. Arh. St. București, Societatea Națiunilor, dosar 126/1920, f. 373

752 — Am luptat, pe cît mica mea personalitate mi-o îngăduia, pentru ca unitatea națională să se înfăptuiască. (p. 223)

18 iulie 1921. *Titulescu și strategia păcii*

753 — Sentimentele mele amicale nu se trădează nici de pe banca ministerială, nici de la tribună. (p. 24)

10 iunie 1921. *Discurs în discuția generală a Legii contribuțiilor directe*

754 — Ce reprezint eu în România ? Nimic ! Poate că valorez ceva, dar nu reprezint nimic : nu sînt nici aristocrația, nici banul, nici mulțimea pe care talentul meu mi-ar îngădui

să o cuceresc, dar pe care sufletul meu mă impiedică să o înșel.

1921. Arh. St. București, Colecția xerografii S.U.A., pachet IX/9 p. 2—13. H.I.A. Universitatea Stanford, Fond N. Titulescu.

755 — Nu voi cruța nici o sforțare pentru țară.
756 — Mă voi bate, cum mă voi pricepe mai bine, pînă la epuizare, numai să reușim în toate greutățile ce avem. (p. 81)

Caiet 15, f. 42

757 — Chestiunile României parcă fac parte din mine. Umblu cu ele, mănînc cu ele, dorm cu ele*. (p. 81)

Paris, 17 aprilie 1924. Cutia V, Caiet 72, f. 42—50. Diary. *Titulescu și strategia păcii*

758 — Faptul că aici, între străini, simți și mai tare imboldul național de a-ți apăra țara, mi-a dat puterea necesară de luptă, în mijlocul oboselilor necontenite ce încerc de lungi ani în șir, și care să zicem că n-ar începe decît în ziua cînd am fost ministru de finanțe.
759 — Aprecierile prietenilor mă încurajează și mai mult. (p. 381)

Londra, 26 iulie 1924. (II, 23/39), Diary. *Titulescu și strategia păcii*

760 — Atitudinea mea este dictată numai de conștiința mea. (p. 385)

Geneva, 26 septembrie 1924. (II, 27/17—18) Diary

761 — ...eu cînd mă bat, nu sînt obișnuit să ies învins. (p. 389)

Cap Ferrat, 27 octombrie 1924. (II, 29/45), Diary

* Afirmația va fi reluată și la Nisa, 25 mai 1926.

762 — Orice aş face, nu pot să-mi scot Societatea Naţiunilor din cap şi inimă. Este o parte din mine [...]
763 — ...iubesc Liga pentru ea, pentru omenire, nu pentru mine. (p. 390)

Cap Ferrat, 29 octombrie 1924. (II, 29/50), Diary

764 — Pot tot : dar a vorbi contra ce cred, nu. (p. 391)
Cap Ferrat, 2 noiembrie 1924, (II, 30/20—24), Diary

765 — Eu trăiesc cu trupul departe, dar cu gîndul mereu acasă. (p. 392)

(II, 30/37—39) Diary

766 — Pe doctor l-oi asculta iarăşi la iarnă, de voi putea ; acum ascult simţul datoriei. (p. 392)
Cap Ferrat, 5 noiembrie 1924
(II, 30/42—43), Diary

767 — Dragostea de ţară este un lucru invariabil, dar elanul pe care îl dă depinde de condiţiile sufleteşti în care te afli.
768 — Eu n-am nici o calitate să cer soluţii, dar am obligaţia să confirm actele mele cu spusele şi cu convingerile mele.
769 — Puteţi fi sigur că tot ce îmi comandă datoria către ţară [...] voi face pînă la capăt (p. 419)
Washington, D.C. 19 noiembrie 1925. (IV, 59/11—13), Diary

770 — Prin firea mea sînt un luptător. Pentru că arena pe care mă bat eu nu se vede de la noi, probabil că publicul mă consideră un contemplativ.
771 — Viaţa mea actuală nu are decît puţini spectatori. [...] Mie îmi ajunge ca să am toată puterea de luptă de care sînt

capabil, comprehensiunea celor ce singuri pot urmări ceea ce fac. (p. 428)

Londra, 6 februarie 1926. (IV, 64/29—32), Diary

772 — Realizez odată mai mult că cel mai puternic resort al activității este inima. Cine spune contrariul, nu cunoaște natura omenească. (p. 429)

Geneva, 24 martie 1926. (V, 68/45—47), Diary

773 — Eu unul nu-mi revendic nici un merit, căci nu poate fi merit să lucrezi din toată inima pentru țară. Chestiunile României parcă fac parte din mine. Umblu cu ele, mănînc cu ele, dorm cu ele. Asta este o boală fără leac. (pp. 432—433).

Nisa, 25 mai 1926 (V, 72/42—50 ; V,/73/1—13), Diary

774 — Voi face ce am făcut și în trecut, adică mai presus de toate mă voi călăuzi de interesele României, care pentru oricine are puțină bunăcredință n-au nimic contrariu cu interesele celorlalte națiii.

775 — Da, sînt și eu un ferm partizan al cooperației pentru a soluționa dificultățile prezente, dar al unei cooperații reale, al unei tovărășii reale și drepte.

Londra, 28 octombrie 1926 (V, 80/20—28), Diary *(Titulescu și strategia păcii)*

776 — Nu voi pregeta cu nimic pentru ca relațiile noastre cu străinătatea să fie cît mai bune și cît mai conforme cu interesele țării *. (p. 227, nr. 125)

București, 7 iulie 1927. *Documente diplomatice*

---

* Cu prilejul numirii sale ca ministru de externe.

777 — Cînd este vorba despre ţara mea, îmi este imposibil să o las fără apărare.

Arh. St. Buc., Fond Ministerul Propagandei Naţionale. Informaţii, Dosar 474, f. 36

778 — Partidul meu se numeşte România. (p. 56)

779 — Eu nu cunosc fobie în nici o direcţie. Nu cunosc limite în setea mea de înţelegere cu alţii. (p. 154)

Titulescu şi strategia păcii

780 — Eu sînt în felul meu un filozof. (p. 20)

Jacques de Launay *Titulescu et l'Europe*

781 — Colectivitatea românească am apărat-o luptînd cît am putut mai bine. (p. 26, nr. 125)

23 noiembrie 1929. *Documente diplomatice*

782 — Eu prefer să plătesc franc preţul egoismului, dacă fără el nu-mi ating ţinta, şi să rămîn astfel cu dreptul ulterior de a-l critica, decît să dau egoismului aureola sacrificiului şi, după ce am plătit, să mai rămîn şi debitorul unei obligaţii de recunoştinţă. (p. 421, nr. 240)

Geneva, 14 aprilie 1932. *Documente diplomatice*

783 — Nimeni nu va tăgădui că nu mi-am consacrat activitatea mea cauzei păcii. (p. 105)

Kosice, decembrie 1933. *Mari figuri ale diplomaţiei româneşti : N. Titulescu*

784 — Ideea misiunii viitoare a ţării mă susţine în orice clipă. Pentru că simţi că dacă tu ai să ispăşeşti anume lipsuri, tot tu ai şi misiunea de a micşora diferenţa de nivel dintre

țara ta și altele privilegiate, pe vremuri, cînd a ta trăia în asuprire. (pp. 122—123)

București, 4 aprilie 1934. *Mari figuri ale diplomației românești: N. Titulescu*

785 — Nu am nici o falsă modestie a vă spune că m-am consacrat acestei opere din toate puterile mele și într-un elan de desăvîrșită sinceritate. (p. 554, nr. 312)

București, 11 mai 1934

786 — Astfel, eu care sînt pămîntean, adînc pămîntean, eu care particip de atîția ani la viața internațională fără a uita că sînt român, eu care sînt un soldat al țării mele în tranșeele păcii și care n-a cunoscut încă demobilizarea, eu care am văzut toate țările la ele acasă, sau la muncă, ajung la concluzia că nimic nu poate prețui mai mult ca glia părintească.

787 — Eu care sînt adînc uman, am curajul de a spune public că umanitatea nu mă interesează dacă România nu-și găsește locul în sînul ei. (p. 645, nr. 376)

București, 9 mai 1935. *Documente diplomatice*

788 — Inima mea nu are decît o părere de rău, aceea că nu se poate înmulți spre a se da întreagă fiecăruia [...] (p. 772, nr. 457)

București, 11 iunie 1936. *Documente diplomatice*

789 — Nu mi-a fost niciodată teamă de riscurile sincerității. (p. 483)

Geneva, 18 martie 1936. *Discursuri*

790 — Nu dau dreptul nimănui din afară să se amestece în treburile noastre lăuntrice · cer dimpotrivă ca directivele po-

liticii noastre interne să fie pur românești. Cu această concepție și în acest spirit, am condus politica externă a țării și afirm că i-am asigurat o independență cu privire la înrîuririle din afară, independență care n-a fost niciodată depășită în trecut.

791 — Dar tocmai pentru că vreau ca românul să fie stăpîn la el acasă, doresc să găsească el singur, în plina lui suveranitate, normele cele mai bune pentru păstrarea unității noastre naționale. (p. 799, nr. 471)

18 iulie 1936. „Universul". *Documente diplomatice*

792 — Eu nu fac o alegere între gloanțele care s-ar putea îndrepta spre țara noastră. Eu vreau ca România să trăiască. (p. 538)

iulie 1936. „Universul". *Discursuri*

793 — Felul cum mi-am dus activitatea politică a făcut ca să nu rup niciodată legăturile ei cu activitatea mea științifică.

794 — În domeniul politic am transpus întotdeauna comandamentele științei, iar în domeniul științific, am transpus întotdeauna, la fiecare pas din cariera mea politică, comandamentele experienței, așa cum mi le înfățișa viața. (p. 821, nr. 485)

Bratislava, 19 iunie 1937. „Ordinea în gîndire". *Documente diplomatice*

795 — Am dorit o politică pozitivă care să transforme Bucureștiul într-un centru internațional : de aici legațiile pe care le-am creat. [...] deoarece, dacă politica dezinteresată are o vatră, ei bine, această vatră se va afla în aceste țări. Întrucît ele nu suferă chinurile lipsei de securitate, ele pot acționa pentru ele, și chiar mai mult, pentru noi, pentru ca nimic

din gîndirea și sufletul omenesc care rîvnește acest ideal să nu rămînă static, ci să ia calea dinamismului permanent. (p. 99)

1937. *Titulescu și strategia păcii*

796 — Inima și gîndul meu au aceeași memorie. (p. 324)

1982. iulie—oct. „Rev. Română de Studii Internaționale".

797 — Am dorit o politică de independență pentru România. Pot declara în mod ferm că, atîta timp cît am fost ministru al afacerilor străine, nu am primit niciodată ordine din afara frontierelor. (p. 56)

798 — Viața mea a fost o luptă continuă în scopul de a croi pentru România un loc în viața lumii, apărîndu-i, totodată, interesele naționale. (p. 57)

1937. Politica externă a României. *N. Titulescu în universul diplomației păcii*

799 — M-am identificat atît de mult cu interesul românesc încît continui și astăzi să fiu preocupat numai de chestiuni care privesc țara, fără să-mi fi trecut odată prin minte o idee în legătură cu interesele mele personale.

14 decembrie 1937. „Curentul" Arh. St. București, Fond N. Titulescu, dosar 98, f. 53

800 — Îmi voi face întotdeauna datoria călăuzit de preceptele conștiinței mele. (p. 590)

„L'Ordre", 30 mai 1939. *Discursuri*

801 — Tot ce am putut dobîndi pentru România în cariera mea politică, a fost fructul luptei și al rezistenței, iar nu al rugăciunii și al implorărilor. (p. 49)

Mari figuri ale diplomației românești : N. Titulescu

802 — Cea mai mare răsplată la care poate năzui un om politic este după o fericită expresie a domnului Take Ionescu de a găsi în adîncul convingerii sale sentimentul că şi-a slujit ţara cu credinţă, slujind prin aceasta cauza păcii şi a civilizaţiei.

Arh. St. Bucureşti, Fond N. Titulescu, dosar 98, f. 172

VII. IDEES CHOISIES

803 — Il y a quelque chose de nouveau sous le soleil : la doctrine de la fraternité des peuples a été proclamée depuis un siècle. Sa pratique a commencée depuis trois ans à Genève, ou n'a pas commencé du tout.

804 — Genève est non seulement une ville où l'on travaille, une ville où l'on développe ses facultés, Genève est encore une ville où s'épurent et se raffermissent les caractères. (p. 46)

805 — Genève rehausse la valeur de l'effort sans effet immédiat et sans perspective d'avantages individuels.

806 — La Société des Nations est une discipline de travail sans récompense personnelle, une école de compréhension agissante, une religion d'humilité annihilant l'orgueil, mais non pas la personnalité. (p. 47)

le 28 octobre 1923. Jacques de Launay *Titulescu et l'Europe*

807 — La paix organisée en Occident est, que nous le voulions ou non, le premier pas dans l'établissement d'une paix efficace en Orient.

808 — Un pays ne peut participer à une œuvre internationale de manière efficace et saine que s'il est conscient que

ses intérêts vitaux, qu'il est seul à pouvoir apprécier en sa libre et pleine souveraineté, sont sauvgardés.

Geneve, le 19 septembre 1925. Déclaration faite devant le Sous-comission pour la reglementation pacifique des differends internationaux pres de la Societe des Nations

809 — ...La Petite Entente est une et indivisible, dans le cadre traités et dans le respect des frontières si chèrement payées, et il n'existe pas de nation avec laquelle nous ne désirions établir, sur ces bases, des relations d'amitié. Mais si le prix de cette amitié devait être la remise en discussion de notre statut territorial, nous répondrons par deux mots latins catégoriques et définitifs : non possumus.

810 — Nous ne désirons que l'amitié avec tout le monde, sans distinction. Nous n'avons pas d'autre maître que nous-mêmes.

811 — Par notre solidarité, nous ferons en sorte que tout le monde comprenne cette simple vérité : nous sommes là.

le 7 juin 1928. „Dimineata" Interview accordée aux representents de la presse de Belgrade.

812 — Le fondement de toute politique de paix est le statu-quo.

Paris, le 12 fevrier 1928. Interview accordée au journal autrichien „Neue Freie Presse"

813 — Il y a des questions auxquelles on doit toujours penser, sans jamais en parler.

814 — Il y a un peuple qui s'est conformé à cette discipline, c'est bien la Roumanie, car depuis de longues années qu'elle a conquis son indépendence, elle n'a jamais été, mais jamais,

un facteur de troubles pour la paix européenne. Les archives des Chancelleries de tous les pays peuvent en témoigner.
F. 69

815 — On ne peut servir la paix que par un idéal. Or l'idéal doit avoir comme base la justice et non pas la servitude internationale. C'est pourquoi je dis : Accomplissons scrupuleusement le devoir d'aujourd'hui : Partons de ce qui est.

816 — Lorsque la finalité poursuivie par les traités sera accomplie, traçons largement le programme de nos devoirs moraux vis-à-vis des hommes, en tant qu'hommes. Nous aurons ainsi mieux mérité de nos patries respectives, nous aurons aussi plus facilement enrayé les difficultés qui semblent nous séparer aujourd'hui, car la morale est une pour tous.

817 — L'homme est égal à l'homme partout où il se trouve.
Paris, le 15 mars 1929. Arh. de L'Etat, Archivers N. Titulescu, Collection Jacques de Launay, dosar 16 a, f. 243, verso, Cahier 34

818 — La paix est un phénomène de mouvement. Elle est un phénomène vif, qui s'accomplit graduellement.

819 — La paix n'est ni repos, ni indifférence ou négligence. La paix n'est qu'un but, qu'une direction.

820 — Pour empêcher la guerre comme phénomène social, nous devons commencer par le supprimer comme institution légale.

821 — Préconiser comme recette de la paix permanente, dans l'état actuel des choses, l'abolition de la souveraineté, c'est non seulement préconiser une solution impossible, c'est aussi, si l'on s'engageait dans cette voie, jeter le monde dans le chaos et l'anarchie, car on ne voit pas encore, ni mise sur

pieds, ni nettement conçue, l'organisation nouvelle qui devrait rentrer en vigueur.

822 — Préconiser comme recette de la paix permanente l'abolition du sentiment national est non seulement une impossibilité, c'est enlever à l'homme la base la plus essentielle de son individualité actuelle.

823 — Il n'y a pas de place dans l'organisation actuelle de la comunauté internationale pour un super-Etat. Ce dernier est remplacé par une association volontaire d'États libres, ayant l'obligation de se soumettre à la loi acceptée par eux en vertu de leur propre souveraineté.

824 — ...La conception actuelle de la communauté internationale se rapproche à certains égards de celle esquissée par Kant dans son „Essai sur la Paix perpetuelle", où il démontre que la paix ne peut reposer sur un État unique, mais sur une association d'Etats libres.

825 — J'ai toujours eu une profonde sympathie pour les idéalistes, parce que je suis prêt à reconnaître que dans leurs formules généreuses peut se refléter la réalité de demain, vers laquelle nous nous acheminons avec plus ou moins de conscienee.

Berlin, le 6 mai 1929. *La Dynamique de la Paix*, conférence tenue devant le Reichstag

826 — Je ne doute pas un instant du triomphe de la coopération internationale sur tous les malheurs qui nous menacent dans l'ombre, à la condition que chacun apporte ici, à l'œuvre de collaboration les trois éléments sans lesquels rien de grand ne saurait être réalisé : désir d'entente, volonté et générosité.

Genève, le 10 septembrie 1930. Discours prononcé à l'ouverture de la 11-e Session ordinaire de l'Assemblee de la Societé des Nations

827 — Il n'y a pas de difficultés dérivant des relations entre les hommes qui résiste à l'union.

828 — Messieurs, à étudier la physionomie de l'Assemblée, à en observer les réactions pendant les nombreuses séances que j'ai eu l'honneur de présider, je me suis souvent demandé en moi-même si vraiment, à nous tous, nous formions une âme collective. Si je n'ai pas senti cette âme collective lorsque, dans vos discussions, vous opposiez les intérêts aux intérêts, si je l'ai vue poindre lorsqu'on faisait entrevoir à l'Assemblée des perspectives d'un avenir meilleur plus rempli de justice, je l'ai sentie, moi, cette âme collective, toutes les fois que, vous débarrassant de ce qui nous sépare, vous discutiez librement, franchement d'homme à homme, de cœur à cœur ; oui, j'ai senti alors cette âme collective unissant toutes les races, tous les peuples et nous faisant comprendre que, malgré nos divergences, au fond, nous formions tous un bloc indivisible.

829 — Jamais je n'ai mieux compris que de ce fauteuil présidentiel combien la Société des Nations reposait moins sur le Pacte que sur le cœur humain. Jamais je n'ai mieux compris que c'est en amendant ce dernier, que c'est en extirpant tout ce qui peut conduire à la haine, que c'est en renforcant en lui tout ce qui peut rapprocher les peuples, que c'est en le laissant libre de nous dire ce qu'il veut, que c'est en érigeant ses exigences en commandements de la vie internationale que l'on servait le mieux les intérêts de la Société des Nations.

Genève, le 4 octobre 1930. Discours prononcé à la clôture de la 11-e Session ordinaire de l'Assemblée de la Société des Nations

830 — Toute nation a le droit de s'organiser chez elle comme elle le désire.

831 — Nous sommes désireux de paix. Mais nous savons que la paix réelle prend sa source dans la confiance et que la confiance prend sa source dans la stabilité.
832 — Ce n'est pas de la révision des traités que l'humanité a besoin, mais de la révision de ses propres réflexions.
833 — Quand la vie internationale aura commencé a devenir ce qu'elle doit être, quand elle garantira à l'homme, n'importe ou il se trouverait, les droits sacrés qui découlent purement et simplement de son existance en tant qu'homme, quand de nouvelles générations ne connaissant rien de nos haines et de nos préjugés auront pris notre place, la frontière n'aura plus l'importance exagérée qu'on lui accorde aujourd'hui.
834 — Le désarmement, ou plutôt, pour utiliser le terme technique correct, la limitation des armements, est une nécessité absolue de la paix.
835 — ...Il n'existe pas de difficultés résultant des relations entre les hommes qui puissent résister à l'union et à la coopération internationales. Si les dirigeants de l'Europe ne réalisent pas les exigences de l'opinion publique internationale en cette matière, ils seront responsables devant l'histoire ! Ils ont une solution entre leurs mains : qu'ils ne tardent pas à l'appliquer !

Cambridge, le 19 novembre 1930. *Le Progres de l'idée de la Paix*, conference tenue à l'Universite de Cambridge

836 — Confiance, prudence, action, esprit de sacrifice : voila les quatre commandements de l'heure actuelle. Renforcer la confiance par l'action, tempérer cette dernière par la prudence, ne jamais renoncer à l'action parce qu'elle implique le sacrifice, voilà l'unique moyen de conjurer le danger et de participer consciemment à une évolution dont on ne peut déterminer avec précision ni le sens, ni l'ampleur.

837 — C'est à l'heroïsme [...] que nous appelle notre devoir, [...] à l'heroïsme que ne comporte pas de recompense immediate, [...] à l'heroïsme muet et anonyme de la vie des tranchées. Oui, mais cette fois, nous sommes dans les tranchées de la paix, où les peuples ne se dressent plus les uns contre les autres dans une lutte fratricide, mais où, pour la première fois, ils combattent tous ensemble un sort contraire que seule leur solidarité parfaite pourrait conjurer.

Geneve, le 7 septembre 1931. Discours prononcé à l'ouverture de la 12-e Session ordinaire de l'Assemblee de la Societe des Nations

838 — Lorsque la conscience l'ordonne, les honnêtes gens agissent toujours de la même façon.

839 — Non à l'heure actuelle, l'ennemi n'est pas tant aux frontières : il est en nous ! Chassons donc de nous-mêmes nos ennemis intérieurs : le doute meurtrier et surtout cette croyance absurde que l'individuel pourrait être sauvé alors que la collectivité serait menacée de sombrer. Faisons-le, et nous entendons la voix de l'instinct nous dire que la destinée de l'homme est imperissable. Faisons-le, et nous pourrons affirmer avec foi : il n'y a plus de ténèbres, la lumière est en nous.

Geneve, le 29 septembre 1931. Discours prononcé à la cloture de la 12-e Session ordinaire de l'Assemlbée de la Societé des Nations

840 — La lutte pour la paix a un caractère sacré, car elle doit exterminer les plus grands ennemis de l'action créatrice : le doute et le découragement.

Bucarest, le 22 octobre 1922

841 — La Roumanie a fait tout ce qu'il a été en son pouvoir pour que ses rapports avec les États voisins progressent.

le 9 janvier 1933. Declaration faite á un correspondent des „Izvestia"

842 — Les États d'Europe centrale n'ont qu'à choisir : s'unir pour parvenir à la prospérité, ou s'isoler et se combattre, pour parvenir à la misère.

843 — L'union ne réussit jamais quand elle se fait contre quelqu'un ; elle triomphe toujours si elle se fait pour quelque chose.

26 janvier 1933. Interview accordée au journal hongrois „Az Est", „Lupta"

844 — Nous sommes prêts à collaborer en toute sincérité et amitié avec tout gouvernement de tout pays. Nous n'avons pas à nous mêler de la constitution des gouvernements, et pas non plus à participer à leur critique.

le 7 février 1933 „Lupta"

845 — Quand la paix est menacée, on ne répond pas par la guerre, mais par l'organisation de la paix.

846 — A ceux qui nous contestent meme le droit de défense, je répondrai clairement: la Roumanie a trop chèrement acquis son droit à la vie pour jamais y renoncer.

Bucarest, le 16 mars 1933, Discours au Parlement roumain

847 — Nous ne renoncerons jamais en faveur d'aucune d'entre elles, et pas même en faveur de toutes les grandes puissances réunies au principe de l'égalité des États, c'est à dire au droit souverain de disposer chacun de notre sort et de ne

jamais accepter une décision qui nous concerne, mais à laquelle nous n'aurions pas consenti.

le 7 juin 1933. „Dimineața"

848 — A mesure que le domaine de la connaissance humaine devient plus vaste, croît aussi la bienveillance entre les hommes.

Athènes, le 21 octobre 1933. Discours prononcé à l'Université d'Athènes, lors de la remise du titre de Docteur honoris causa.

849 — Je veux la paix. Je suis son serviteur dévoué et fidèle. Voilà pourquoi je suis antirévisioniste.

décembre 1933. Déclaration faite à Kosice aux représentants de la presse roumaine et étrangère, publiée dans le quotidien roumain. „Dimineața", le 13 décembre 1933

850 — La sécurité, l'entente, l'association, l'intégration, voilà les quatre colonnes du temple que nous avons édifié aujourd'hui à la paix, en apposant nos signatures au traité d'Athènes.

851 — Je veux insister sur la nécessité d'une entente internationale concernant les échanges et les matières premières.

852 — Je veux insister sur la nécessité de transporter la doctrine démocratique de l'intériur des Etats, au-delà des frontières.

Athènes, le 9 février 1934. Discours prononcé à l'occasion de la signature du Pacte de l'Entente Balkanique

853 — Nous ne revendiquons pas des rangs aristocratiques dans la vie internationale ; en revanche, nous ne renoncerons jamais à l'égalité avec les autres, si durement gagnée.

Bucarest, le 4 avril 1934. La Roumanie et la revision des traités

854 — Définir l'agression avec précision comme un fait pur et simple, indépendamment de toute considération théorique, préciser avec soin la notion du territoire sur lequel l'agression ne pourrait pas s'exercer, s'engager fermement de ne pas faire œuvre d'agresseur, quelles que soient les raisons d'ordre international ou intérieur qui pourraient la justifier, signifie substituer aux vagues aspirations à un idéal qui ont dominé jusqu'à ce jour les efforts des nations et de leurs dirigeants, une base pratique et solide qui constitue le point de départ de toute une nouvelle vie.

855 — Nous sommes avides de paix. Mais nous savons que la paix n'est qu'un vain mot aussi longtemps qu'on ne dresse pas devant celui qui serait tenter de la violer le spectacle complet des sanctions qui l'attendent.

856 — La véritable sécurité ne réside plus dans l'état d'esprit de l'agresseur, hésitant devant les conséquences de son crime, que dans les actes matériels de répression qui accompagnent les violations du droit international.

857 — La crainte des conséquences sera le début de la sagesse.

858 — Que faire pour que l'histoire ne soit plus la répétition ininterrompue d'un passé odieux ? l'association.

859 — Que celui qui veut recourir à la guerre sache qu'il se heurtera à la résistance unie de tous les autres.

Bucarest, le 11 mai 1934. Discours prononcé au dejeuner offert par le Ministère des Affaires Étrangères de Roumanie, en l'honneur de Tewfik Rüstu-Aras, Ministre des Affaires Étrangeres de Turquie.

860 — Le respect scrupuleux des engagements internationaux donne aux rapports entre les peuples un caractère de

clarté et de stabilité, sans lequel on ne peut concevoir la vie organisée.

861 — La sécurité n'est pas une œuvre de formules. C'est une réalité qui consiste en une association contre un fléau commun qui se nomme la guerre.

Bucarest, le 20 juin 1934. Discours prononcé au dîner donné en l'honneur de Louis Barthou, Ministre des Affaires Étrangères de France, à l'occasion de la visite en Roumanie.

862 — La politique extérieure de la Roumanie est une politique profondément nationale, dont les règles, méthodes et buts tirent tous leur origine de l'intérêt de la patrie.

863 — Ce qui caractérise avant tout les Roumains c'est leur amour ardent de la patrie, leur foi inébranlable dans son destin, leur acharnement dans toute transaction où il s'agit de l'intérêt national.

864 — Le bien le plus précieux d'un pays est la paix prolongée, qui seule permet à une nation de trouver sa voie, qui seule permet d'apporter à la civilisation générale les bienfaits créateurs du génie national.

865 — La paix exige l'entente avec tous nos voisins : nous la voulons.

866 — La paix exige la compréhension du point de vue de l'autre : nous l'offrons.

867 — Mais la paix exige aussi la stabilité : grâce à vous, Monsieur le Président, nous l'avons.

868 — Ainsi, moi qui suis terrien, profondément terrien, moi qui participe depuis tant d'années à la vie internationale sans oublier que je suis Roumain, moi qui suis un soldat de mon pays dans les tranchées de la paix et qui n'ai pas encore connu la démobilisation, moi qui ai vu tous les pays chez

eux ou au travail pour arriver à la conclusion qu'il n'y a rien de plus précieux que la terre ancestrale, moi qui suis profondément humain, mais qui ai le courage de proclamer publiquement que l'humanité ne m'interesse pas si la Roumanie ne trouve pas sa place en soi sein. [...]

Bucarest, le 6 mai 1935. Discours prononcé en l'honneur de Paul Boncour, le Président du Conseil de Ministres de la France

869 — Les quatre mots qui sont les piliers de la Société des Nations : en principe, eventuellement, cependant et dans la mesure des possibilités.

Bucarest, le 11 mai 1935. Discours prononce devant un groupe de journalistes latino-americains

870 — Les Roumains acceptent toutes les souffrances, mais ils n'accepteront jamais l'injustice.

Genève, le 19 octobre 1935. Intervention au Comite des Dix-Huit à la Société des Nations

871 — Nous voulons éviter la guerre à notre peuple avec n'importe quel pays, dans la mesure dans laquelle la chose dépend de nous.

Bucarest, le 13 décembrie 1935. Discours prononcé à la Chambre des Députés de Roumanie comme réponse à l'interpellation du député Gh. Brătianu

872 — Quelle autre politique pourrais-je représenter dans le cabinet roumain, que la politique d'une Roumanie qui désire une paix sûre et honorable.

873 — Depuis que j'ai pris la direction du Ministère des Affaires Etrangères, j'ai soutenu cette politique de paix.

le 30 decembre 1935. Declaration faite au „Petit Journal"

874 — La ligne politique que M. Titulescu a suivie comme Ministre des Affaires Étrangères a été la ligne droite, mais c'était la ligne droite de la balle qui traverse le cœur pour atteindre le but.

875 — Je n'ai jamais craint d'appeler les choses par leur nom : si la Société des Nations sort vaincue de la crise actuelle, elle restera dans l'esprit de tous un bel idéal du passé plutôt qu'une réalité vivante du présent.

Londres, le 18 mars 1936. Discours prononce à la 91-e Session extraordinaire du Conseil de la Societe des Nations

876 — Le secret de la force de la Petite Entente réside dans le fait qu'elle a su créer l'international en le fondant sur un national vigureux, vigilant et indestructible.

le 7 juin 1936. Déclaration faite au quotidien roumain „Universul"

877 — Quand la guerre devient impossible, force est aux peuples de s'entendre.

878 — Tellement est grande la fécondité de la paix que là où la guerre est rendue impossible, la vie prend son plein essor sous ses aspects multiples et variés.

879 — La conception de l'Entente Balkanique est belle parce que, depuis que notre bloc est constitué, nous avons non pas le sentiment d'avoir créé du nouveau, mais de nous être retrouvés.

880 — C'est que nous ne sommes, nous peuples balkaniques, qu'une seule famille, que les malheurs de l'histoire ont coupée

en morceaux et qu'actuellement, en nous trouvant ensemble, nous constatons journellement que nous n'avons pas à faire à des étrangers qui doivent faire leurs preuves pour gagner les bienfaits de l'amitié, mais à des frères qui revendiquent, d'ores et déjà, leurs droits.

Bucarest, le 11 juin 1936. Discours prononcé à l'ouverture de la Conférence de presse de l'Entente Balkanique

881 — C'est sur le sol suisse que nous, hommes politiques, venu de tant de pays du monde, essayons de construire cette patrie de l'humanité, dans laquelle celle de chacun d'entre nous doit s'intégrer, sans perdre sa personnalité, de telle sorte que soit créé la grande harmonie universelle, rêve ambitieux peut-être, mais réalité tellement agissante, qu'il n'y a pas de déception qui saurait nous décourager tellement la lumière, dont est fait demain, est forte en nous et éclaire nos pensées et nos coeurs.

Montreux, le 22 juin 1936. Discours prononcé à la Conférence concernant le régime des détroits de la Mer Noire

882 — La démocratie s'est introduite dans la vie internationale par la Société des Nations ; grâce à elle, tous les pays sont égaux devant la loi. C'est là le statut actuel.

Genève, le 26 juin 1936, Discours prononcé à la 92-e Session du Conseil de la Société des Nations

883 — Ce serait ne pas connaître les Roumains que de ne pas se rendre compte que s'ils ont toujours été prêts à apporter à la communauté internationale leur contribution, quel-

ques sacrifices qu'elle put comporter, ils font aujourd'hui un dogme de l'égalité dans le droit et dans la dignité.

le 29 juillet 1936. Interview accordée au journal „Le temps"

884 — Il est inconcevable que de vouloir provoquer un trouble planétaire pour donner satisfaction à quelques-uns au détriment de tous.

Cap Martin, le 11 avril 1937. Discours prononcé au dejeuner de la Societe Medicale du Littoral Mediterraneen.

885 — Le second point d'orientation pour une politique commune des démocraties européennes est la nécessité de dire d'avance ce que chaque pays fera en cas d'aggresion. Le silence dans cette question est synonyme de la mort. Une parole dite à temps est synonyme de la vie.

886 — La guerre n'est possible que là où existe la certitude de l'impunité. Ecartez cette certitude aussitôt que possible et nous conserverons la paix pendant longtemps.

887 — Je suis sûr d'être dans votre assentiment à tous lorsque je dis : nous voulons éviter la guerre et non la gagner une seconde fois.

888 — Le monde est saisi d'une grande crise morale — dont pourrait résulter une nouvelle philosophie de la vie, produit du XXe siècle, ou une catastrophe.

889 — Non, nous ne trouverons pas le meilleur moyen de sauver la paix en cherchant autour de nous à qui passer la responsabilité mais en examinant notre propre conscience et en nous soumettant aux lois morales qui gouvernent notre vie intérieure.

Londres, le 9 juin 1936. Conférence tenue à Chatham House à l'Institut Royal pour les Affaires Internationales de Grande-Bretagne

890 — La sécurité de l'Occident est intimement liée à la sécurité de l'Orient.

Londres, le 14 juin 1936. Discours prononcé devant le Comité pour la Paix et la Défense de Grande-Bretagne

891 — Qu'il me soit permis d'exprimer ici les méthodes que l'on devrait suivre pour atteindre le but proposé. Elles sont au nombre de trois : A) le non-changement du texte du Pacte de la Société des Nations ; B) la signature, à côté, du Pacte de la Société des Nations, d'accords d'assistance mutuelle régionaux, en prévision de l'application de l'article 16 du Pacte ; C) la déclaration d'avance et en temps utile de la politique que chaque Etat-Membre de la Société des Nations suivra en cas d'une éventuelle agression.

892 — Sanctionner non pas seulement la guerre, mais encore sa préparation serait rendre toute guerre d'agression impossible.

Bratislava, le 19 juin 1937. *L'Ordre dans la pensée*, conférence tenue à l'Université Komensky, lors de la remise du titre de Docteur honoris causa.

893 — Ce n'est que le jour où la politique se confondra avec le droit, où l'on n'opposera plus l'esprit politique à l'esprit juridique, ce n'est que le jour où l'on réalisera que le véritable esprit juridique se confond avec l'esprit politique le plus aiguisé, /.../ ce n'est que le jour où le droit rayonnera comme un soleil levant dans l'âme de tous les hommes comme une directive qui guide, comme une auto-obéissance qui se confond avec la liberté organisée, que l'humanité aura été sauvée,

parce que, dans la paix que crée l'ordre juridique, l'homme pourra acccomplir sa destinée.

Bratislava, le 19 juin 1937. *L'Ordre dans la pensee,* conference tenue à l'Universite Komensky, lors de la remise du titre de Docteur honoris causa

894 — L'œuvre de consolidation de la paix doit se poursuivre jour pour jour. Autrement la guerre peut éclater juste au moment où on l'attend le moins. Nous ne devons pas donner aux ennemis de la paix cette satisfaction.

le 8 juin 1939. Interview accordée au journal britannique "Daily Express"

895 — La mission diplomatique : de l'intelligence et de la courtoisie mises au service d'une bonne entente entre les nations. (p. 28)

le 7 janvier 1937. Déclaration faite è la presse roumaine, „Universul" *Titulescu notre contemporain*

896 — L'Idéal Créateur veut que l'empire du ciel qui est en nous, se réalise autour de nous dans le monde visible de la matière.

897 — L'Idéal Créateur ne se contente pas de semer dans l'âme humaine le germe de la foi dans une vie future, où la sagesse deviendra alliée de la bonté.

898 — L'Idéal Créateur exige surtout les efforts nécessaires, quelques grands qu'ils soient, pour intégrer dans la matière toutes les poussées instinctives de l'âme humaine vers le beau et vers le bien, qu'il ne suffit pas d'entrevoir qu'il s'agit de créer.

899 — L'Idéal Créateur ne distingue pas entre l'esprit et la matière. Il considère le premier comme le génie du sculpteur

et le second comme le marbre qui se laisse façonner, afin qu'apparaissent en pleine lumière le beau qui se cachait auparavant dans l'âme humaine, comme dans une ténèbre.

900 — La paix dans l'ordre, le droit en perpétuel devenir, pour suivre le cours changeant de la vie, l'âme humaine en continuel travail pour se réaliser elle-même en formes concrètes d'une pensée et d'une générosité en constante ascension, voilà les conditions qu'exigent la sortie du chaos et la vie organisée à laquelle tous les êtres humains aspirent.

Bratislava, le 18 juin 1937. *L'Ordre dans la pensée*, conférence tenue à l'Université Komensky, lors de la remise du titre de Docteur honoris causa

BIBLIOGRAFIE

— *Programul analitic al cursului de drept civil,* anul I, Tipografia „Curierul judiciar", Bucureşti, 1905, 56 p.

— *Cum trebuie să înţelegem educaţiunea juridică,* Bucureşti, 1907, 19 p.

— *Împărţeala moştenirilor,* Bucureşti, 1907, 324 p.

— *Essai sur une theorie generale des droits eventuels,* Bucarest, 1903, 325 p.

— *Problema responsabilităţii juridice a statului şi a comunelor cu privire la ultimele răscoale ţărăneşti,* Bucureşti, 1907, 56 p.

— *Discursul rostit în ziua de 20 decembrie 1913 în Adunarea Deputaţilor,* Bucureşti, 1914, 32 p. (Extras din Monitorul Oficial).

— *Ardealul.* Discurs rostit de D-nul N. Titulescu la întrunirea „Acţiunei Naţionale" din Ploieşti ţinută în ziua de 3 mai 1915, 10 p. (Din publicaţiile cercului studenţesc prahovean).

— *Discurs rostit la Meetingul naţional din Ploieşti,* Bucureşti, 1915, 8 pagini.

— *Drept civil. Persoane. Curs predat şi revăzut de Dl. Prof. N. Titulescu pentru anul I licenţă.* Editat de : Ioan Em. Sidor, Bucureşti, 1919, 1064 pagini, litografiat.

— *Drept civil. Privilegii şi ipoteci. Curs predat pentru licenţă.* Editat de Ioan Em. Sidor, Bucureşti, 1921, 500 pagini.

— *Reforma financiară*, Bucureşti, 1921 (Discurs rostit în Adunarea Deputaţilor la 10 iunie 1920).
— *Proiect de lege înfiinţînd un impozit progresiv excepţional asupra averii şi a îmbogăţirii în timpul războiului prezentat Adunării Deputaţilor la 22 martie 1921 de N. Titulescu*, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1921, 69 pagini (Ministerul Finanţelor).
— *Proiectul de lege pentru reforma contribuţiunilor directe prezentat Adunării Deputaţilor la 22 martie 1921 de N. Titulescu*, Bucureşti, Imprimeria Statului 1921, 275 pagini (Ministerul Finanţelor).
— *Reforma financiară*. Discursul D-lui N. Titulescu, ministrul finanţelor rostit în şedinţa de la 10 iunie 1921, în discuţiunea generală a Legii contribuţiunilor directe, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1921, 131 pagini (Adunarea Deputaţilor).
— *La reforme agraire en Roumanie et les hongrois de la Transylvanie devant la Societe des Nations*, mars-juillet 1923, Paris, 1924.
— *Memoire du Gouvernement Royal de Roumanie concernant la proposition du 9 mars 1928 dans l'affaire des optants hongrois de Transylvanie*, Paris, Jouve et C-ie Editeurs, 1928, 108 pagini.
— *La Societé des Nations et les minorités*. Communication faite à l'Academie Diplomatique Internationale de Paris, le 15 mars 1929, Privately Printed by Hatchards, 1929, 24 pagini.
— *Les revendications de la Roumanie*, Conference Interallié de Londres, Juillet-Aout, 1924.
— *Progresul ideii de pace*, conferinţă ţinută la Universitatea din Cambridge la 19 noiembrie 1930, în „Adevărul" din 16 decembrie 1930.
— Prefaţă la lucrarea lui D. Cutcutache. *Un mare conflict internaţional: optanţii unguri ai Transilvaniei şi reforma agrară din România*, Tipografia Revistei geniului, Bucureşti, 1931.
— *România şi revizuirea tratatelor*. Discursurile domnilor Iuliu Maniu şi C.I.C. Brătianu. Răspunsul domnului N. Titulescu, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1934, 87 pagini.

— *L'attentat de Marseille à la S.D.N.: Terrorisme international et Revisionisme*, în „l'Europe Orientale", V-eme année, nr. 1—2, janvier—fevrier, 1985, p. 4—20.
— Prefață la lucrarea lui Preda C. Fundățeanu, *Libertatea mărilor și prizele maritime*, Fundația pentru literatură și artă, București, 1935.
— *Eu și Garda de fier*, Tipografia ziarului „Universul", București, 1937.
— Souveraineté des Etats. L'organisation de la Paix, în *Dictionnaire diplomatique*, vol. II, p. 839—843.
— Le Pacte Balkanique, în *Dictionnaire diplomatique*, vol. III, 1937.
— *Quatre reponses*, în „L'Epoque", 6 juin 1939.
— *Discursuri*, editate de Robert Deutsch, București, Editura științifică, 1967, 621 pagini.
— *Documente diplomatice*, editate de George Macovescu, redactor responsabil Dinu C. Giurescu, Gheorghe Ploeșteanu, George G. Potra, Constantin I. Turcu, București, Editura politică, 1967, xxx pagini.
— Arhivele Statului București, Fond Nicolae Titulescu 1886—1971.

II. DESPRE NICOLAE TITULESCU

Andrei, Ștefan A., Titulescu, notre contemporain, în „Revue Roumaine", XXXVIe annee, 1/1982, p. 11—13.

Andrei, Ștefan A., Titulescu în contemporaneitate, în „Magazin istoric", anul XVI, nr. 3 (180), martie, 1982, p. 8.

Andrei, Ștefan A., Politica externă a României socialiste — continuitate, spirit novator, înaltă responsabilitate, în „Lumea", nr. 12, 18 martie 1982, p. 2—4.

Andrei, Ștefan A., Politica externă a României socialiste — continuitate, spirit novator, înaltă responsabilitate, în „Revista Română de Studii Internaționale", anul XVI, iulie—octombrie, 1982, p. 249—255.

Andrei, Ştefan A., Avant-propos par... în *Nicolae Titulescu, notre contemporain*, Édition soignee par Valentin Lipatti, George G. Potra, Constantin I. Turcu, Paris, Editions Nagel, 1982, 223 p. (Collection „Ecrits Politiques").

Anton Ioan, Contribuţia lui Nicolae Titulescu la progresul ştiinţei româneşti, Comunicare prezentată la „Ateneul Român", la 16 martie 1982.

Bacon, jr. Walter, M., Titulescu's Secret Book : A Synopsis of "Romania's Foreign Policy" by Nicolae Titulescu, University of Nebraska at Omaha, Department of Political Science, 1982 (Comunicare prezentată la Asociaţia de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale, Bucureşti, mai, 1982).

Blaga, Lucian Nicolae Titulescu, în Isvoade (eseuri, conferinţe, articole), Editura Univers, Bucureşti, 1972, p. 182—199.

Buzatu, Gheorghe, Nicolae Titulescu et les Etats Unis d'Amerique, nr. 149, martie 1982, p. 1, 13.

Buzatu, Gheorghe., Nicolae Titulescu et les Etats Unis d'Amérique, în „Revue Roumanie d'Histoire", juillet-decembre, nr. 3—4, 1982, p. 339—350.

Buzatu, Gh., Valeriu Florin Dobrinescu, Coordonate ale diplomaţiei titulesciene, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A.D. Xenopol", Iaşi, XIX, 1982, p. 219—237.

Brănişteanu, B., *N. Titulescu — amintiri, note, reflexii*, Editura Socec & Co., Bucureşti, 1945, 107 p.

Duculescu, Victor, Preeminenţa dreptului asupra forţei — constantă a gîndirii româneşti înaintate, în „Revista Română de Studii Internaţionale", anul XVI, iulie—octombrie, 1982, p. 330—333.

Dumitrescu, V., Nicolae Titulesco. Homme d'Etat et diplomat roumain. Allocution prononcée par... ambassadeur de la République Socialiste de Roumanie en Suisse, chef de la Délegation Roumaine à la Conference du Comité des 18 Puissances sur le desarmement. Palais des Nations, Geneve, 17 mars 1966.

Flitan, Constantin, Gîndirea şi activitatea lui Nicolae Titulescu în sprijinul apărării păcii, securităţii şi dezarmării, expresie a vocaţiei de libertate şi independenţă a poporului român. Comunicare prezentată la „Ateneul Român", la 16 martie 1982, cu prilejul Centenarului naşterii lui Nicolae Titulescu.

Flitan, Constantin, Nicolae Titulescu, apărător al cauzei păcii, securităţii şi dezarmării, în „Revista Română de Studii Internaţionale", anul XVI, iulie—octombrie, 1982, p. 278—282.

Fotino, Nicolae, Cuvînt de deschidere la Simpozionul Asociaţiei de drept internaţional şi relaţii internaţionale, „în „Revista Română de Studii Internaţionale", anul XVI, iulie—octombrie 1982, p. 287—288.

Fotino, Nicolae, Cernatoni, Alexandru, Nicolae Titulescu : Spiritul naţional sau patriotic şi vocaţia păcii, în „Revista Română de Studii Internaţionale", anul XVI, iulie—octombrie, 1982, p. 350—354.

Geamănu, Grigore, Contribuţia lui Nicolae Titulescu la dezvoltarea dreptului internaţional, în „Studii şi Cercetări Juridice", an XI, nr. 2, 1966, p. 197—208.

Geamănu, Grigore, Le testament politique de Nicolae Titulescu, în „La Roumanie d'Aujourd'hui", nr. 1 (326), 1982, p. 47—49.

Geamănu, Grigore, Nicolae Titulescu — promotor şi apărător al principiilor democratice, progresiste, în relaţiile internaţionale. Comunicare prezentată la „Ateneul Român", la 16 martie 1982, cu prilejul Centenarului naşterii lui Nicolae Titulescu.

Gheorghe, Constantin, Nicolae Titulescu, mesager al păcii. „Limba şi literatura română", 11, nr. 2, aprilie—iunie, 1982, p. 33—36.

Gheorghiu, Mihnea, Memoria lui N. Titulescu în contextul vieţii politice contemporane, Comunicare prezentată la „Ateneul Român", la 16 martie 1982, cu prilejul Centenarului naşterii lui Nicolae Titulescu.

Gliga, Vasile, Nicolae Titulescu — une grande personnalité de la diplomatie roumaine et européenne, în „La Roumanie d'Aujourd'hui", nr. 4, 1966, p. 13—15.

Grecescu, Ion C., Nicolae Titulescu şi concepţia sa despre securitatea europeană, în „Revista Română de Drept", an XXVII, nr. 3, 1971, p. 70—81.

Grecescu, Ion, C., *Nicolae Titulescu, Gîndire şi Acţiune.* Editura Politică, Bucureşti, 1980, 264 p.

Grecescu, Ion C., *N. Titulescu. Concepţie juridică şi diplomatică.*, Cuvînt înainte de Ştefan Andrei, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1982, 300 p.

Grecescu, Ion, C., *În memoriam. Nicolae Titulescu.*, Editura politică, Bucureşti, 1982, 249 p.

Iordache, Nicolae, Nicolae Titulescu — diplomat al păcii, în „Revista Română de Studii Internaţionale", anul XVI, iulie—octombrie, 1982, p. 386—391.

Launay, Jacques de, *Titulescu et l'Europe,* Editions Byblos, Nyon, 1976, 196 p. + 2 p. ilustraţii.

Launay, Jacques de, Nicolae Titulescu-omul. în „Magazin istoric", anul XVI, nr. 1 (178) ianuarie 1982, p. 33—37.

Lipatti, Valentin, Titulescu văzut de contemporani, în „Viitorul Social", martie—aprilie, anul XI, nr. 2, 1982, p. 228—236.

Macovescu, George, Nicolae Titulescu, în „Bulletin de la Commission Nationale de la R.S. de Roumanie pour l'UNESCO", VIII, nr. 1—2, 1966, p. 65—67.

Macovescu, George, Nicolae Titulescu. O personalitate în epocă, „Contemporanul", nr. 7 (1840), 12 februarie 1982.

Matei, Vasile, Aspecte ale activităţii diplomatice a lui Nicolae Titulescu oglindite în documentele din arhivele polone, în „Revista Română de Studii Internaţionale) an XVI, mai—iunie 1982.

Matichescu, Olimpiu, N. Titulescu — diplomat, patriot, luptător împo-

triva fascismului, pentru apărarea independenței și suveranității naționale (Opinii externe), în „Revista de istorie", nr. 3/1982, p. 420—432.

Mazilu, Dumitru, Contribuția lui Nicolae Titulescu la promovarea păcii și cooperării internaționale, în „Revista Română de Studii Internaționale", anul XVI, iulie—octombrie, 1982, p. 365—369.

Murgescu, Costin, Concepția lui Nicolae Titulescu privind relațiile economice dintre state, în „Revista Română de Studii Internaționale", anul XVI, iulie—octombrie, 1982, p. 273—277.

Mușat, Mircea, Arimia, Vasile, Nicolae Titulescu — apărător al unității independenței și suveranității naționale, în „Anale de istorie", anul XXVIII, nr. 1, 1982, p. 53—64.

Neagu, Romulus, Nicolae Titulescu — dialectician al păcii și colaborării internaționale, în „Revista Română de Studii Internaționale", anul XVI, iulie—octombrie 1982, p. 334—337.

Oprea, Ion, M., *Nicolae Titulescu*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1966, 408 p.

Oprea, Ion, M., Gîndirea diplomatică a lui Nicolae Titulescu pe cele două continente americane, în „Revista de istorie", tom 35, nr. 3/1982, p. 433—453.

Pascu, Ștefan, Nicolae Titulescu, luptător pentru făurirea statului național unitar și recunoașterea internațională a marii uniri din 1918. Comunicare prezentată la „Ateneul Român", la 16 martie 1982, cu prilejul Centenarului nașterii lui Nicolae Titulescu.

Rădulescu, Savel, Nicolae Titulescu, în *„Diplomați iluștri*, vol. 1, Editura politică, București, 1969, p. 371—435.

Tabouis, Genevieve, Un om și un diplomat excepțional, în „Lumea", an IV, nr. 12 (126), 17 martie 1966, p. 20.

Turcu, Constantin I., Centenarul nașterii lui Nicolae Titulescu, în „Almanahul Lumea", 1982, p. 122—123.

Turcu, Constantin I., Nicolae Titulescu et la collaboration de la Roumanie avec les pays de l'Amerique latine à la Societe des Nations, în „Revue Roumanie d'Études Internationales", Numero special, Le Centenaire de la naissance de Nicolae Titulescu, XVIe annee 4—6 (60—61), Bucarest, 1982, p. 321—325.

Voicu, Ioan, Modernitatea gîndirii lui Nicolae Titulescu, în „Familia", 18, nr. 3, martie 1982, p. 16.

Voicu, Ioan, Nicolae Titulescu și primordialitatea negocierilor diplomatice în reglementarea pașnică a diferendelor, în „Revista Română de Studii Internaționale", anul XVI, iulie—octombrie, 1982, p. 342—349.

Voicu, Ioan, Nicolae Titulescu la New York, în „Flacăra" nr. 48 și 49/1982 și 1, 4, 5, 6, 7/1983.

Turcu, Constantin I.,

Voicu, Ioan, *Nicolae Titulescu în universul diplomației, păcii*, Editura politică, București, 1984, 450 p.

Mari figuri ale diplomației românești Nicolae Titulescu., cu un studiu introductiv de Ștefan Andrei, Editura politică, București, 1982, 306 p.

INDICE TEMATIC

A

abilitate : 56
acord : *258—259*, 371, 476
acțiune : 70, 72, 276, 710, 836
acuzație : 588
adevăr : 86, 87
agresiune : 213, 239, 406—411, 854
ajutor : 589
alianță : 131, 184, 206, 368, 530, 823, 824
amăgire : 420, 421
americani : 89
aparență : 590
apărare : 113, 846
apropiere : 71
argument : 591
arhitectură : 71
armonie : 581
artă : 620
asociere : 48, 91, 323, 507
automulțumire : 553, 554

B

bine : 593
bogăție : *594—596*
bunăvoință : 597
bun-simț : 49, 50, *598—599*

C

calități : 39, 56, 92, 119, 238, 863
caracter : 600—601
cauze : 417, 418, 532
călăuză : 22, 49
ceartă : 602
civilizație : 192, 266, 802, 864
coeziune : 363, 603
colaborare : 244, 290, 313, 314, 320, 322, 398, 501, 574, 844, 850
conflict : 256—257, 414, 567
conștiință : 40, 212, 304, 760, 801
conștiinciozitate : 67
contradicție : 606
control : 444, *607—608*
convietuire : 11

convingere : 764, 768
cooperare : 55, 187, 269, *313—333*, 604, 775, 835
creaţie : 609
credit : 610
criza balcanică : *612—616*
cunoaştere : 76, 273, 848
curaj : 617—618
curtuoazie : 97
cuvînt : 771, 472, 516, 527, 539, *620—622*, 721, 813

D

datorie (vezi şi misiuni, obligaţii) : 68, 152, 153, 277, 538, 623—624, 750, 766, 769, 800
democraţie : 583, 558, 852, 882
descurajare : 487, 550, 553
dezarmare : 226, *440—444*, 834
diferenţă : 626
diplomaţie : 56—107
disciplină : 71
discuţie : 627—628
divergenţă : 55, 532, 533
doctrină : *629—630*
documentare : 92
drept : *1—21*, 23, 25, 27, 30—33, 37, 38, 43, 44, 48, 118, 128, 166, 256, 257, 265, 559, 846, 883
dreptate : 21, 416, 458
durere : 634
duşman : 664

E

echilibru : 360
echivoc : 238, 311, 426
economie : *635—636*
educaţie : 28
eficienţă : 573
egalitate : 90, 133, 164, 196, *219—222*, 847, 853, 883
egoism : 637
energie : 56. 638—640
eroism : 277
evoluţie : 303, *642—643*, 644
exagerare : 103
exces : 34
exigenţă : 558
experienţă : 76, 203, 644, 669

F

fapte : 99, 100
farmec : 85
fermitate : 238, 574
forţă : 42, 108, 212, 213, 447, 463, 464, *646—647*, 876, 877
francheţe : 85, 538
fraternitate : 803
frontiere (hotare, graniţe) : 214, 223, 230, *247—255*, 376, 425, 501, 529

G

generalizare : *26—28*

generozitate : 70, 181, 317, *648—650*, 900
Geneva : *559—587*, 804, 805
Glorie : 336
Goethe : 26
greutăţi (dificultăţi) : 743, 756, 827, 839
guvernare : 651

H

hotărîre : 70

I

ideal : 142, 458, *548—558*, 580, 611, 692, 815, 896—899
idealist : 825
idee : 22, *652—655*
impas : 267—268
imposibilitate : 656, 711
incertitudine : 657
independenţă : 180, 407, 790
individ : 10
inegalitate : 53
instinct : 658, 659
intangibilitate : 310
integrare : 507
integritate teritorială : 207
inteligenţă : 72, 94, 651
interdependenţă : *285—286*
interese : 45, 103, 104, 113, 126, 159, 161, 162, 166, 172, 184, 209, 246, 251, 260, 262, 283, 347, 463, 495, 503, 538, 774, 776, 799
internaţionalism : 55, 677
inviolabilitate : 408
ipocrizie : 76
istorie : 667
iubire : 82, 83
izolare : 114

Î

înarmare : 225
îndoială : *662—664*
întrebare : 666
întrunire : 74
înţelegere (acord, pact) : 70, 79, 94, 99, 124, 205, 254, *282—284*, 340, 347—401, 442, 484, 488, 507, 533, 691, 770, 860
înţelegere balcanică : *361—378*
înţelepciune : 135, 233, *667—668*, 857
învăţămînt : 669
învingători : 345, 761

J

judecător (jurist) : 32, 51, 52, 55, 669
justiţie : 44—47, 52, 121, 347, 815, 870

L

lege : 3, 29, *34—43*, 692
libertate : 53—55, 142, 571
limită : 672
loialitate : 181, 673
luptă : 58, 168, 761, 770, 771, 798

M

mare : 53, 54
matematică : 679
măsură : 90
măreție : 680
metodă : 572, 587, 681—682, 891
Mica Înțelegere : 321, 363, *379—401*, 453, 809
minciună : 86
misiuni : 78, 84, 94, 272, 543, 587, 747, 784
mobilitate : 36
monden : 17
morală : 11, 12, 13, 14, 684—685
muncă : 79

N

Napoleon : 690
neagresiune : 308
neamestec în treburile interne : *240—246*, 790
necesitate : *269—281*, 545
negociere : 306

O

obligații : 10, 12, 18, 67, 111, 187, 459, 693
om : 34, 342, 477, 480, 557, *694—695*, 816, 817
om de știință : 23, 24, 48, 300
om politic (de stat) : 48, 51, 78, 80, 300, 544, 581, 700, 794, 802, 838, 900
opinie publică : 270
ordine : 9, 46, 227, 536
organizare : 710, 830
originalitate : 696
orizont : 711

P

pace : 133—135, 170, 173, 175, 203, 208, 219, 245, 261, 265, 272, 395, 397, 398, *445—541*, 588, 783, 807, 812, 814, 818, 819, 821—822, 824, 831, 840, 845, 849, 865, 866, 878
pact (acord, tratat, înțelegere) : *301—312*, 605
patrie (țară, teritoriu) : 91, 63, 68, 91, 108, 109, 120, 158, 159, 180, 214, 305, 518, 570, 755, 757, 769, 773, 776—778, 786, 787, 792
pământ : *697—699*
politețe : 75
politică : 48—50, 114, 182, 305, 389, 795, 893

politică internă : 58, 59, 93, 96, *108—170.*
politică externă : 96, 171—587, 796, 862
posibilităţi : 466, 714, 764
practică : 23, *29—33*, 35, 36, 275
pregătire : 63
prejudecată : 249
prestigiu : 127
prevedere : 252—266
preventivitate : 228—229
prietenie : 106, 107, 122, 132, 133, 155, 177, 204, *260—261*, 225, 381, 455, 703, 759, 810
principii : 107, 112, 171, 207, 265, 287, 668
progres : 31, 194, 464, *704—712*
proprietate : 145, 713
prosperitate : 842
prudenţă : 72, 276, 836
punct de vedere : 69, 181, 287
putere : 651

R

raţiune : 292—300, 435, 495, 499, 611, 813, 900
război : 43, 206, 234, 279, 403, 404, *412—439*, 820, 871, 886, 887
realism : 66, 67
recunoştinţă : 719
redresare : 370
reformă : 349, 720
relativitate : 552
religie : 723, 724
represiune : 228, 231
respect : 207, 372, 538
revizuire : 301, *402—405*, 440
rezistenţă : 193, 232
romanist : 29, 30

S

sancţiune : 42, 411, 535, 892
scop (vezi şi ţel) : 725, 782
scriitori : 726
securitate : 20, 180, 213, 220, *223—239*, 245, 321, 406, 407, 443, 507, 529, 850, 856, 861, 890
seducţie : 88
sentiment : 156, 340, 753
sentiment naţional : 116, 117, 119, 181, 187
seriozitate : 728
siguranţă : 99
simpatie : 710
simplitate : 86
sinceritate : 122, 476, 785, 789
soartă : 729
societate : 6
Societatea Naţiunilor : 7, 62, 763, 806
sociolog : 29
solidaritate : *211—218*, 345, 348, 378, 382, 575, 811, 837

soluționarea conflictelor : 190, 334, 402, 531, 821
speranță : 264, 484, 547
spirit : 57, 746
spirit de sacrificiu : 72, 276, 831
spiritualitate : 731—732
stabilitate : 353, 505, 831
stat : 7, 407
supărare : 736
surîs : 89
suveranitate : 127, 130, 529, 807, 823

Ș

știință : 1, 4, 52, 53

T

tăcere : 95, 96, 539
temelie : 737
teoretician : 31, 32
timp : 466, 467, 720, 739
tineret : 154, 740
Titulescu despre sine : *750—802*
tradiție : 147, 192, 274, 275, 299
Transilvania : *136—146*

U

umanitate : 541, 581, 787, 881
unire : *334—346*, 344, 346
unitate : 130, 157, 163, 164, 188, 529, 752, 791, 828, 843
universalitate : 498, 565, 576

V

viață : 2, 5, 36, 327, 558, 718, *741—747*, 798, 868
victorie : *287—288*, 748, 849
viitor : 197, *542—547*
voință : 317
vitejie : 165

CUPRINS

Cuvînt înainte de George Macovescu . . . V
N. Titulescu — un filozof al dreptului și al diplomației de Viorica Ungureanu IX
Notă asupra ediției XVII
Tabel cronologic de Viorica Ungureanu . . XXI
REFLECȚII
I. DREPT 1
Drept 1
Generalizare 3
Practician 4
Lege 5
Justiție 6
Politică 6
Dreptul și politica 7
Libertatea mărilor 7

II. DIPLOMAȚIE 8
III. POLITICĂ INTERNĂ 17
Politică internă 17
Transilvania 22
Patriotism 23
Demnitate 26

IV. POLITICĂ EXTERNĂ 27
Politică externă 27
Solidaritate 33
Egalitate 35
Securitate 36
Neamestec în treburile interne 38
Frontieră 39
Conflict 41
Acord 41
Prietenie 42
Prevedere 42
Impas 43
Necesitate 43
Înțelegere 46
Interdependență 46
Victorie 46
Încredere 47
Prudență 47
Rațiune, gîndire 47
Pact, tratat 48
Cooperare 51
Unire 55
Înțelegere economică, comerț 58
Înțelegerea Balcanică 60
Mica Înțelegere 63
Revizuire 67
Agresiune 68
Război 69
Dezarmare 72
Pace 73
Viitor 88

Ideal creator 89
Geneva, Societatea Națiunilor Unite 90

V. MOZAIC 97
VI. N. TITULESCU DESPRE SINE ÎNSUȘI . . . 123
VII. IDÉES CHOISIES 132

Bibliografie 150
Indice tematic 158

Lector : GHEORGHE MARIN
Tehnoredactor : MARIANA ȘTEFAN

Bun de tipar 2.IX.1985. Apărut 1985.
Comanda nr. 2347.
Coli de tipar 6,5.

Comanda nr. 50 214
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1 — București,
Republica Socialistă România

Au mai apărut:

Mihai Eminescu
CUGETĂRI

H. de Balzac
MAXIME ȘI CUGETĂRI

V. Hugo
CUGETĂRI

G.B. Shaw
AFORISME, PARADOXURI,
CUGETĂRI

Nicolae Titulescu • REFLECȚII

Lei 7,50

Au mai apărut:

Mihai Eminescu
CUGETĂRI

H. de Balzac
MAXIME ŞI CUGETĂRI

V. Hugo
CUGETĂRI

G.B. Shaw
AFORISME, PARADOXURI,
CUGETĂRI

Lei 7,50

Nicolae Titulescu • REFLECŢII

COLECŢIA COGITO

Nicolae Titulescu

REFLECŢII

Editura Albatros